ȚARA BÂRSEI

I. Lupaș:	Ioan Bogdan 1862-1919
A. A. Mureșianu:	Un împiedecător al avântului național al Românilor brașoveni de acum 200 de ani: popa Teodor Baran
I. Prișcu:	Versuri inedite de Anton Pann
N. Orghidan:	Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului: Basinul Târgul-Săcuesc
Dr. E. Pop:	Cei dintâi culegători ai numelor românești de plante

PARTEA LITERARĂ

D. Olariu:	Lotrii
D. Olariu:	Solul lui Bogdan cel Chior
Gabriel Zare:	Eroi din romane moderne
Al. Petöfi:	Tisa
Axente Banciu:	Pro memoria
S. Tamba:	Din stânga și din dreapta
I. Colan:	O Istorie a Țării Românești în versuri din 1792
Axente Banciu:	Răsfoind ziarele și revistele noastre
Axente Banciu:	Insemnări răslețe

Cronică. — Bibliografie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anul II. **Mai-Iunie 1930** **No. 3**

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI **A. BANCIU**

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA } **B-dul Regele Ferdinand No. 14, Brașov**

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI **260** NUMĂRUL LEI **50**

Pentru străinătate același preț, plus taxele de expediție (Lei 140)

INFORMAȚIUNI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștiințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipografiei numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul și hârtia revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 550, 200 ex. Lei 870

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 320. 200 ex. Lei 550

Pentru cetitori și abonați

Cei cari au primit No. 1 și 2 și le-au reținut, sunt rugați să ne achite abonamentul.

* * *

In loc să apărem lunar în 3 coale de tipar, vom apărea la câte două luni în 6 coale. Am făcut-o aceasta pentru a putea publica și articole mai lungi, cari, fărămițate în 2—3 numere de revistă, pierd adeseori atât de mult. Cetitorii nu vor fi scurtați deci cu nimic.

Lucrările și revistele primite la redacție vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

Revista apare cu sprijinul „Astrei“ Brașov.

ŢARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacţia şi administraţia: BRAŞOV, B-DUL REGELE FERDINAND No. 14

Anul II. Mai-Iunie 1930 No. 3.

IOAN BOGDAN
1862—1919

de **I. Lupaş**

I.

Dintre fruntaşii şcoalei istorice ardelene dela începutul secolului al XIX-lea numai protopopul Petru Maior a izbutit să-şi vază cărţile de istorie tipărite şi răspândite printre Românii doritori a cunoaşte trecutul neamului şi al bisericii lor. Cronica lui Şincai abia în jumătatea a 2-a a secolului a putut să vadă, în întregime, lumina tiparului. Iar scrierile lui Samuil Micu au rămas până în timpul de faţă nepublicate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai ales prin „Istoria pentru începutul Românilor în Dacia“ (1812), care apăruse la Iaşi în ediţia a II-a (1834) şi la Gherla în ediţia III-a (1883) Petru Maior a exercitat influenţă însemnată asupra opiniei publice, contribuind ca ideea greşită a descendenţii curat romane a poporului nostru să fie îmbrăţişată cu entusiasm şi să aibă ecouri prelungite în toate domeniile vieţii româneşti.

Pe lângă rătăcirile de ordin filologic, pe cari le-a produs ideea aceasta în măsură proprie a deschide o prăpastie periculoasă între limba vorbită a poporului şi între cea scrisă a oamenilor trecuţi prin şcoli, nu au lipsit nici exagerările istorice ale câtorva „romanomani“ ca Treboniu Laurian d. e., care a încercat să înglobeze în istoria poporului nostru toată istoria Romanilor, înlocuind cronologia „Dela naşterea lui Christos“ — admisă în deobşte — cu aceea împrumutată dela Titus Livius: *A. U. C.* (= ab urbe condita = dela întemeierea Romei). O rătăcire asemănătoare s'a manifestat şi în istoria dreptului prin cursurile ţinute la Universitatea din Iaşi de cătră Simion Bărnuţiu şi tipărite mai târziu sub titlul „Dereptul public al Românilor“ (Iaşi 1867).

Adevărat că bunul simţ critic nu a lipsit a întâmpina cu observări îndreptăţite şi a combate „romanomania“ şcoalei ardelene, care prin concepţiile sale strâmte, unilaterale şi neştiinţifice pregătia calea unei deplorabile falşificări a istoriei româneşti.

Spiritul ponderat şi clar văzător al lui Mihail Kogălniceanu se rostia lămurit în lecţia sa inaugurală dela Academia Mihăileană (1843), arătând că Petru Maior prin cartea sa despre începutul Românilor în Dacia a produs *„o şcoală destul* de numeroasă *de Români noi,* cari *fără a-şi sprijini zisele cu faptele* socot că trag respectul lumei asupră-şi, când strigă că se trag din Romani, că sânt Romani şi prin urmare *cel dintâi popor din lume.* Această manie s'a întins până acolo, încât unii îşi însuşesc chiar şi faptele şi istoria bătrânilor Romani dela Romulus şi până la Romulus Augustulus“... Tot el sfătuia pe auditorii săi a se feri „de această *manie,* care trage asupra noastră *râsul streinilor“.* Iar mai târziu *Titu Maiorescu* a reuşit să spulbere prin critica sa incisivă rătăcirile şcoalei lui Bărnuţiu, afirmând despre menţionata lui carte că se distinge „prin o totală lipsă de cunoştinţi istorice şi juridice“.

Dacă şcoala Blajului a fost timp îndelungat sorgintea şi răspânditoarea acestor rătăciri, în schimb altă şcoală ardeleană, şcoala Braşovului se poate mândri, că dintre foştii ei elevi au răsărit oameni de ştiinţă şi de curaj, cari n'au stat la îndoială a se împotrivi cu hotărîre exagerăţiunilor ridicule, oprindu-le de pe povârnişul rătăcirii şi îndreptându-le spre căile adevărului. Aşa a făcut *Titu Maiorescu* în domeniul *literaturii,* aşa *Ioan Bogdan* în al *istoriografiei româneşti.*

II.

Intre „abiturienţii“ liceului român din Braşov găsim la 1882 numele lui Ioan Bogdan. Tânărul de 20 de ani părăsi liceul acesta cu bună pregătire în studiile clasice şi cu nepotolită sete de carte. Râvna lui de a-şi spori cunoştinţele a progresat din an în an, în cursul studiilor universitare, pe cari le termină repede, publicându-şi la Iaşi, în 1885, teza de licenţă cu subiectul *„Istoria coloniei Sarmizegetusa“.*

După această lucrare de tinereţă atenţiunea lui se îndreaptă asupra unei ramure, lăsate de istoricii români timp prea îndelungat în părăsire: asupra studiilor slave. Tânărul învăţat dela Braşov cu

simțu-i critic ascuțit, care-i caracterizează întreagă activitatea, și-a dat seama, câte lacune prezintă istoriografia română și cât de periculoasă-i poate deveni direcția unilaterală a „romanomaniei“ exagerate. De aceea s'a decis fără șovăire a-și dedica cei mai fru-

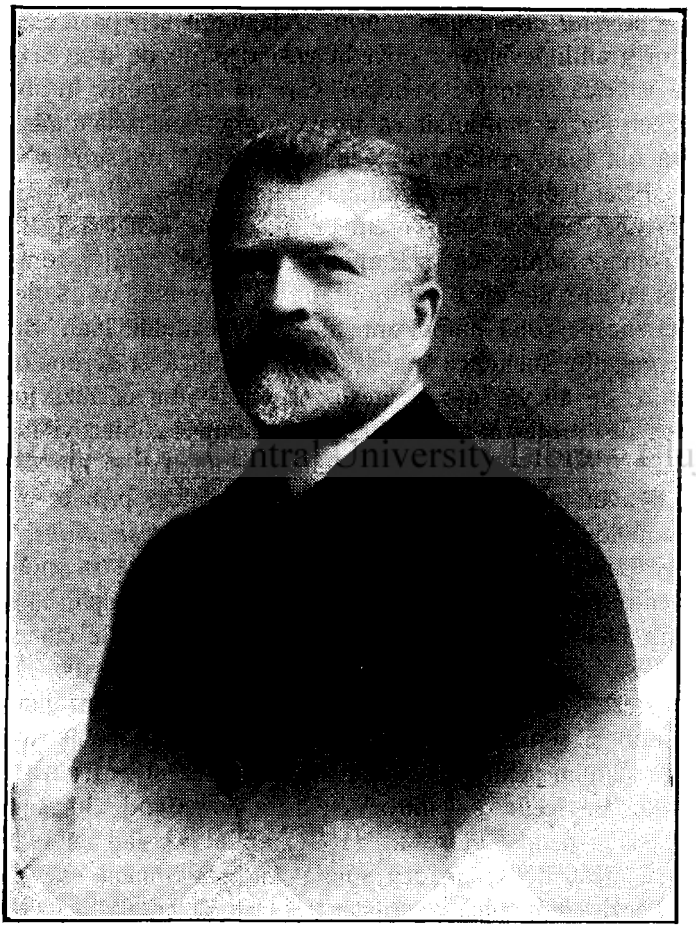

moși ani ai vieții acestor studii slave și slavo-române, fiind convins că numai cu ajutorul lor se poate înălța edificiul istoriografiei noastre pe temelii solide.

Adevărat că înaintea lui începuse Bogdan P. Hașdeu a publica diferite documente, cópii, informațiuni și fragmente culese la

întâmplare din felurite izvoare ruseşti şi polone. Activitatea lui istorică, lipsită de frâna, pe care o impune specialistului o bună pregătire metodică, a lunecat însă pe povârnişul exagerațiunilor romantice. Când a publicat monografia asupra lui *Ioan Vodă cel Cumplit*, despre care afirma că ar fi fost „singurul om în toată Europa, care *gâci secretul democrației*", prin exclamațiile sale patetice şi prin expresiuni grandilocvente a dovedit că-i departe de a avea o concepțiune istorică serioasă. Xenopol, care nu era agresiv în observațiile sale critice, a mărturisit că în monografia aceasta a găsit „cea mai falşă din toate concepțiunile istorice" şi că nu se miră „dacă străinii îşi bat joc de istoriografia română".

Era deci necesar un curent de reacțiune sănătoasă atât împotriva romanomaniei, cât şi împotriva grandilocvenței romantice, compromițătoare pentru o istoriografie cu pretenții de seriositate.

Aci începe rolul important al Braşoveanului Ioan Bogdan, a cărui pregătire metodică era aşa de temeinică şi scrupuloasă, a cărui iubire de adevăr aşa de nestânsă, încât i-au călăuzit întreagă activitatea de profesor şi istoriograf în limitele obiectivității celei mai severe. Liber de prejudecăți, senin în cugetare şi apreciere, el pare a fi avut totdeauna înaintea ochilor lozinca, prin care exprimase Leopold Ranke datoria istoricului: *sich selbst auslöschen:* a se stânge pe sine, a lăsa cu totul în umbră propria sa individualitate, pentru ca adevărul vieții trecute să poată ieşi deplin la iveală!

Prin metoda severă şi scrupuloasă a lecțiilor sale cu caracter filologic şi a scrierilor sale de cuprins istoric Ioan Bogdan a reuşit să întemeieze o şcoală necesară şi folositoare, deprinzând elevii săi a prețui şi scruta, înainte de toate, izvoarele, cronicile şi documentele trecutului pentru a stoarce din mulțimea şi varietatea lor tot ce pot da. In lecția sa introductivă demonstrând „Insemnătatea studiilor slave pentru Români" (1891) arăta Bogdan cu toată hotărîrea că a sosit timpul „ca ştiința istorică română să iasă cu totul din faza romantică a copilăriei. Datoria ei trebue să fie de aci înainte: a căuta pretutindeni numai şi numai *adevărul.* Ar fi o rătăcire periculoasă dacă am crede, că educația noastră națională trebue bazată pe *neadevăruri* sau *reticențe.* Dimpotrivă noi credem, că printr'un studiu calm şi cât se poate de multilateral al trecutului nostru trebue să ne dăm seama de *toți factorii* vieții noastre trecute.... Datoria noastră, a oamenilor de ştiință, este a prezenta

civilizația trecută nu cum am fi dorit să fie, ci cum a fost în realitate. Numai în chipul acesta ne vom putea explica pentru ce am ajuns astăzi acolo, unde suntem".

Ca atmosferă sufletească școala lui Ioan Bogdan era mai puțin entusiastă decât a antecesorilor. Era însă mai realistă, mai apropiată de adevăr, mai temeinică și mai folositoare. Dacă antecesorii credeau că menirea istoriei naționale ar fi să entusiasmeze pe contemporani prin exemple glorioase din trecut, potrivit cuvântului exprimat de Salustius: *maiorum gloria posteris lumen esto*, — Ioan Bogdan era convins că acesta nu poate fi decât scopul secundar al istoriei, întrucât cel principal e *cultul adevărului* mai presus de orice altă considerațiune efemeră. Prin metoda comparativă aplicată cu severitate, cercetările și concluziile istorice ale acestei școli par a micșora câteodată importanța intrinsecă a trecutului românesc, așezându-l prea categoric în funcție directă de acela al popoarelor vecine. Astfel scria Ioan Bogdan, în legătură cu recensiunea unui manual de istorie în „Convorbiri Literare": „Le este ușor Germanilor și Francezilor, să grupeze istoria popoarelor europene în jurul istoriei lor naționale și, dacă Românii ar fi jucat rolul politic al acestor două mari popoare, ar putea-o s'o facă și ei. Lucrurile stau însă dimpotrivă. *Istoria noastră a fost determinată de a vecinilor noștri*, cu mult mai culți și mai puternici, cu mult mai vechi în civilizație decât noi. Țările române apar în istorie, când evul mediu începe să apună și instituțiile noastre sunt un slab reflex al celor apusene, trecute prin filiera vecinilor noștri".

Astfel înfățișat trecutul nostru contribue aparent mai puțin la trezirea sentimentului de mândrie națională, pe care vechii istorici căutau să-l exalteze cu orice prilej prin exagerarea gloriei străbune.

Dar nota critică este absolut necesară nu numai pentru a înălța istoriografia română la nivelul științific modern, ci și pentru o îndrumare mai bună, mai realistă a educației naționale. Căci nu pe temeiul iluziilor sau al falșificărilor se pot înălța clădirile progresului. Dimpotrivă, păstrând proporțiile propriei noastre personalități etnice, culturale și politice, trebue să sporească năzuința de a controla cât mai scrupulos rezultatul oricărei cercetări și de a ține seamă totdeauna de realități, întemeind pe stânca neclintită a adevărului toate aspirațiunile noastre. *Veritas vincit.*

Aceasta nu însemnează însă, că Bogdan ar fi trecut cu ve-

derea rătăcirile voite sau întâmplătoare ale istoricilor străini, obicinuiți să micșoreze valoarea și rolul elementului românesc chiar în cazuri, când isvoarele istorice îl scoteau destul de bine la iveală. Astfel în conferința sa despre *„Români și Bulgari"* găsia prilej să sublinieze importanța elementului românesc din sudul Dunării prin cuvinte ca acestea: „Popor aspru de munte, constituit aproape militărește sub primicerii, cnezii și voevozii lor, bogați în vite, oțeliți de clima iernatică a Pindului și Balcanului, ușori ca niște capre de munte și inatacabili în ascunzătorile lor, conduși de doi frați: Ioan și Petru, întreprind răscoala (1186), atrag pe Bulgari la sine și după un șir de lupte victorioase le întemeiază din nou statul, pe care îl pierduseră cu 168 de ani mai înainte și care se poate numi acum nu bulgar, ci româno-bulgar. S'au găsit, se înțelege, istorici, cari au tăgăduit participarea Românilor la reînființarea imperiului bulgăresc, tăgăduind naționalitatea română a reîntemeietorilor acestui imperiu. Aceasta este însă partea șovinismului național în istorie și trebue să constatăm, că istoricii slavi nu s'au lăsat mai pe jos decât Ungurii, când a fost vorba să recunoască puținele fapte măreți ale poporului nostru. Pentru noi orice ar zice și ori câte rezerve ar face învățați de altmintrelea foarte serioși ca Drinov, Uspenskij sau Vasilijevski, Ioan și Petru Asan sunt Români curați din peninsula balcanică. Aceasta ne-o spun istoricii bizantini, ne-o spun scrisorile papei către Ioanițiu și ne-o adeveresc legăturile lor cu Românii de dincoace de Dunăre".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

Paginile de sinteză istorică nu sunt numeroase în activitatea lui Ioan Bogdan. Nici nu puteau fi în stadiul, în care se afla istoriografia română, când a început el a-i examina, cu multă răbdare și cu cel mai serios aparat critic, resistența temeliilor.

In primăvara anului 1889 trimitea din St. Petersburg „o încercare de critică diplomatică slavo-română", care a și apărut în Analele Academiei sub titlul *„Diploma bârlădeană din 1134 și Principatul Bârladului"* demonstrând că documentul publicat de Hașdeu, după o copie făcută de tatăl său Alexandru, nu e databil din secolul XII, când în titlul lui Ivanco Rostislavici nu s'ar fi putut strecura confuzia între *cneaz* și *voevod*. deoarece acesta din urmă era la Ruși

inferior cneazului, care stăpânea cu demnitate ereditară un teritor, câtă vreme voevodul nu era decât un şef al armatei, în serviciul cneazului. Examinând amănunţit grafica, ortografia, fonetica, gramatica şi formulele diplomatice ale copiei publicate de Haşdeu, Bogdan ajunge la concluzia că *nu poate fi vorba de un act autentic, ci de un falşificat* de prin sec. XIV—XV. Astfel existenţa unui principat bârlădean în secolul XII — existenţă admisă de Haşdeu, Tocilescu, Xenopol şi chiar de Onciul, ca fapt istoric — a devenit prin „încercarea critică" a lui Bogdan cu totul problematică.

In acelaş an a rectificat opinia lui Xenopol, care admitea că liturghia slavă şi scrierea chirilică ar fi fost introduse la Români cu sila, prin acte de violenţă săvârşite în timpul ţarului bulgar Asan. Bogdan, de acord cu Episcopul Melhisedec al Romanului, exprimă însă părerea, că procesul acesta s'a întâmplat în mod firesc: prin contactul îndelungat al Românilor cu Bulgarii.

Astfel de rectificări şi cercetări de amănunte îl pasionau pe Ioan Bogdan în aceeaş măsură, ca şi năzuinţa de a spori numărul izvoarelor istorice prin noi descoperiri de cronici şi documente. În acest domeniu ostenelile lui au dat rezultatele importante, cunoscute din publicaţiile: „Vechile cronici moldoveneşti până la Ureche" (1891), „Cronici înedite atingătoare de istoria Românilor" (1895), „Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui", studiu critic (1896), Documente din arhivele polone, publicate în colecţia Hurmuzaki (1900), Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească (texte slave cu traduceri şi cu un studiu privitor la diplomatica slavo-română — 1905) şi cele două volume întitulate „Documentele lui Ştefan cel Mare", publicate la 1913 în editura „Comisiunii Istorice a României", al cărui prim preşedinte a fost Ioan Bogdan. In publicarea documentelor aplica Bogdan aceeaş metodă critică serioasă ca şi în cercetările de amănunt. De aceea în literatura noastră istorică publicaţiile lui sunt dintre cele mai îngrijite şi mai sigure. Doar „Tezaurul de monumente istorice" al lui Alex. Papiu-Ilarianu dacă a mai fost redactat cu atâta grije meticuloasă.

Când i-au permis împrejurările să dea câte o prelucrare a materialului cercetat, Bogdan s'a mulţumit cu monografii privitoare la vechile instituţiuni româneşti, la originea şi organizarea lor, cum sunt cele publicate în Analele Academiei Române sub titlul: „Ori-

ginea voevodatului la Români" (1902), „Despre cnejii români" (1904), „Documentul Răzenilor din 1484 şi organizarea armatei moldovene în sec. XV." (1908). Nu a întreprins nici o încercare de sinteză mai vastă, ştiind că opera de analiză istorică e încă prea plăpândă şi trebue continuată cu asiduitate pentru a desţeleni ogorul, care promitea seceriş bogat, dacă lucrătorii nu ar fi fost aşa de puţini.

IV.

În discursul de recepţiune, cu care şi-a făcut intrarea în Academie vorbind despre „Istoriografia română şi problemele ei actuale" (1905) dă Ioan Bogdan un întreg program pentru viitoarea ei desvoltare dupăce făcuse şi o reprivire succintă asupra rezultatelor de până atunci, subliniind în deosebi că „Originile poporului nostru, asupra căruia ştirile istorice mai precise încep abia cu secolul XIII, sunt învăluite într'un adânc întunerec. Cât timp nu se vor descoperi izvoare nouă — nădejdea noastră în această privinţă este foarte redusă — problema nu va face nici un progres simţitor.... Până acum la încercările de rezolvare a ei, argumentele logice au avut preponderanţă asupra mărturiilor istorice. Pentru noi, ca şi pentru istoricii străini cari s'au apropiat de această chestiune fără idei preconcepute şi fără scopuri politice ascunse, continuitatea elementului român la stânga Dunării este un adevăr de sine înţeles. Poporul român apare în cele dintâi mărturii ale istoriei ca un popor aşezat din vechime şi eminamente agricol, deşi păstoritul era, pe lângă cultura pământului, a doua ocupaţie favorită a lui... Studiul limbei, al toponimiei şi al aşezămintelor vechi ne arată, fără cea mai mică umbră de îndoială, că în ţările dela nordul Dunării populaţia romanică a trăit neîntrerupt alăturea de Sloveni, din secolul VI—XII. E de nădăjduit, că din aprofundarea epocelor cunoscute ale istoriei noastre vor ieşi mai de grabă oarecari lumini asupra epocii obscure, decât din interpretarea mai mult sau, mai puţin capricioasă a celor câteva pasaje din scriitorii bizantini, sau din repetarea aceloraşi argumente pro şi contra, scoase din studiul limbei sau al izvoarelor dubioase anterioare secolului XIII". Iar în ce priveşte domeniul specialităţii sale, al studiilor slave, cărora s'a dedicat cu atâta stăruinţă şi cu rezultate egale, tot atunci făcea să fie înţeleasă importanţa acestor studii constatând că „pentru omul

nepreocupat de prejudiții, *influența elementului slav la formarea naționalității noastre este așa de evidentă*, încât putem zice fără exagerare, că nici nu poate fi vorba de popor român înainte de absorbirea elementelor slave de către populația băștinașe romană în cursul secolelor VI—X".

Că această influență a putut fi considerată de representanții romanomaniei ca o „barbarie" (P. Maior) sau ca o „nefericire" (Aron Densușianu), pentru obiectivitatea neclintită a lui Ioan Bogdan era o chestiune lipsită de orice interes științific, o chestiune pe care o și înlăturase, dela început, lapidar și definitiv: „Fost-a civilizația slavonă o nenorocire sau o norocire pentru noi, aceasta este o întrebare, pe care nimenea n'o va putea deslega, căci nimenea nu poate ști, ce s'ar fi întâmplat cu noi, dacă lucrurile s'ar fi petrecut altfel". (Însemnătatea studiilor slave pentru Români).

* * *

Obiectivitatea științifică, seninătatea desăvârșită și metoda critică severă formează moștenirea lăsată de Ioan Bogdan ca un dar din cele mai de preț pentru istoriografia română modernă. Activitatea lui rămâne tocmai pentru acest dar un model și un îndemn pentru toți ceice se simt chemați la muncă rodnică în ogorul istoriografiei noastre, a cărei importanță educativă n'a lipsit a o accentua și Ioan Bogdan în menționatul său discurs de recepțiune: „...nu trebue să pierdem din vedere nici un singur moment faptul, că ori-cât de importante ar fi pentru viața intelectuală modernă științele exacte și numeroasele lor aplicațiuni, pentru un popor mic, deșteptat de curând la viața națională și amenințat din multe părți în desvoltarea lui, crearea unei culturi proprii trebue să fie întâia și ultima țintă a educației lui. O educație temeinică națională, o încredere nestrămutată în puterea de viață și în trăinicia neamului nostru nu le putem câștiga însă fără cunoașterea aprofundată a trecutului, fără conștiința clară a primejdiilor ce am întâmpinat și a faptelor mari ce am săvârșit. Aceste fapte ne sunt păstrate, ca cel mai scump patrimoniu al trecutului, în monumentele istoriografiei, care pentru noi sunt un titlu de glorie și de mândrie, tot așa ca și faptele povestite în ele".

Nu vom greși afirmând că prin activitatea lui Ioan Bogdan a dat până acum Ardealul cea mai de valoare contribuție la progresul istoriografiei române încetățenind în domeniul ei metoda analizei critice obiective și conștiincioase, în lipsa căreia nu ar fi fost în stare să țină pas cu cercetările istorice ale neamurilor învecinate.

Un împiedecător al avântului național al Românilor brașoveni de acum 200 de ani: popa Teodor Baran

de **Aurel A. Mureșianu**

Trecutul neamului nostru românesc nu este încă nici până astăzi destul de lămurit din cauză că el a fost studiat în mod prea unilateral. Atâtea fapte măreţe ale strămoşilor noştri au rămas necunoscute şi neînţelese tocmai din cauza — la aparenţă atât de paradoxală — că n'au fost băgate în seamă în mod suficient şi defectele lor.

Istoria noastră atribue în genere toate suferinţele şi nenorocirile din trecut ale Românilor asupririi şi prigonirii lor din partea neamurilor ce i-au copleşit şi stăpânit. Adevărul este însă, că aceste cauze *externe* ale apăsării lor ar fi putut fi de cele mai multe ori domolite sau chiar înlăturate cu totul printr'o organizare a lor *internă* mai puternică, printr'o mai mare unire şi solidaritate între ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Puţini îşi vor fi dat până astăzi seama de importanţa pentru viitorul neamului nostru a cunoscutei admoniţiuni din una dintre cele mai puternice strofe ale autorului "Răsunetului" Ardealului dela 1848. Acelaş mare adevăr îl găsim şi în următoarele cuvinte ale unuia dintre barzii României de atunci, ale lui Dumitru Bolintineanu: *„Vrăjmaşii naţiunei sunt în sânul naţiunei; vrăjmaşii ca să supue ţara se îndreaptă la Români... iată de doi secoli ce bântue ţara Românilor!"*[1])

Adevărata valoare a unei medalii ne-o dă şi cunoaşterea reversului ei. Cunoscând piedecile, pe care le-a pus aproape întotdeauna în calea progresului neamului nostru desbinarea dintre proprii săi fii, vom putea înţelege mai bine măreţia luptelor până la jertfirea de sine a acelora, cari au reuşit să împingă, cu toate acestea, greul car al vieţii din trecut a neamului nostru cât de puţin înainte.

Precum cucerirea şi ocuparea Ungariei de către Turci, din primele decenii ale secolului al 16-lea, marchează începutul de-

[1]) Bolintineanu D., *Viaţa lui Ţepeş Vodă şi Mircea Vodă cel Bătrân*, ediţiunea II, Bucureşti 1870, p. 70.

cadenței totale, naționale, politice și sociale a Românilor din Ardeal și celelalte părți ale coroanei regatului Sf. Ștefan, tot astfel realungarea Turcilor din Ardeal și Ungaria de către armatele creștinilor coaliați, dela sfârșitul veacului următor, însemnează începutul renașterii lor naționale și politice.

Floarea clasei luminate a Românilor dintre Tisa și Carpați apucase, în urma îndelungatei conviețuiri cu Ungurii, pe calea desăvârșitei sale desnaționalizări, pe care era gata să tragă cu sine în prăpastie și mulțimea cea mare a poporului românesc. Stăpânirea Turcilor, popor înrudit cu Ungurii, nu putea decât să favorizeze progresele acestor din urmă față de Români, pentru cari nu mai rămăsese decât o singură scăpare: scuturarea jugului turcesc și stăvilirea supremației ungurești cu sprijinul și cu ajutorul puterilor și popoarelor dușmane amânduror acestor nații.

Această singură cale mântuitoare în împrejurările de atunci a politicei românești fusese indicată, doar, și de marele nostru voevod Mihai, care se aliase spre acest scop cu cel mai puternic monarh al Europei creștine de atunci, cu împăratul „romano-german“ Rudolf II. Situația neschimbându-se mult nici cu un veac mai târziu — căci singurul stat latin puternic de atunci, Franța lui Ludovic XIV, urmărea mai mult o politică egoistă și ambițioasă — nici Românii din epoca Brâncovenilor nu putură acționa mai bine în interesul lor propriu, decât alergând dimpreună cu ceilalți creștini balcanici, cu Venețienii și cu Polonii, sub steagurile victorioase ale marelui căpitan împărătesc Eugeniu de Savoia, nu numai împotriva Turcilor și Tătarilor, dar chiar și împotriva dușmanilor lor celor mai apropiați, a Ungurilor.

Ori care vor fi fost relele pricinuite poporului nostru de Austriacii și Nemții, cari curmară la sfârșitul veacului al 17-lea stăpânirea principilor maghiari din Ardeal, ea a însemnat totuși o mare ușurare pentru Români. Aceasta o mărturisește și cel mai bun cunoscător al istoriei neamului nostru din veacul al 18-lea, Gheorghe Șincai, scriind despre anul 1689 între altele: „După ce s'au luat Ardealul dela Turci prin armele biruitoare ale Austriei, Românilor din Ardeal îndată mai bine le-au mers“.[1])

Am văzut în articolul nostru din numărul dela 1 Febr. 1930

[1]) Șincai, *Hronica Românilor*, Iași 1853, vol. III, p. 152.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

al revistei „Ţara Bârsei" însufleţirea cu care Românii au prins armele împotriva „Cruţilor" ungureşti. Profunda schimbare politică survenită înlăuntrul Ardealului a înlesnit întrucâtva încercările de reorganizare naţională şi politică ale Românilor ardeleni; ea a contribuit şi la înteţirea luptelor pentru independenţa municipală şi economică a Românilor din Braşov şi Ţara Bârsei, lupte bogate în epizoade interesante, dar şi în momente triste şi dureroase, ca şi acela, despre care ne-am propus a vorbi în articolul de faţă.

* * *

Românii din Braşov şi Ţara Bârsei aveau pe lângă duşmanii lor externi un adversar am putea zice şi mai puternic: Saşii, popor mic dar bine organizat şi întărit prin scutirile şi privilegiile acordate lor de vechii regi ai Ungariei. In virtutea acestor scutiri ei îşi însuşiseră de mult dreptul exclusiv de ocârmuire şi administrare a tuturor locuitorilor aşa numitului „pământ regesc", în care se cuprindea şi Ţara Bârsei dimpreună cu toate vechile ei sate româneşti şi cu cartierul românesc al Braşovului, Şcheiul întemeiat la sfârşitul veacului al 14-lea.

După încercarea nereuşită din 1 Octombrie 1600 a cucererii cu armele a cetăţii interne a Braşovului, cu ajutorul trupelor lui Mihai Viteazul, ce se găseau atunci în retragere după lupta nefericită dela Mirislău[1]), Românii din Braşov şi Ţara Bârsei nu pierdură totuşi nădejdea de a putea dobândi cel puţin o organizaţie a lor independentă municipală *deosebită de a Saşilor.*

Despre aceste năzuinţi firesti şi legitime ale Românilor vechii cronicari săseşti vorbesc nu numai odată în scrierile lor. Aşa de pildă Toma Tartler, vorbind despre nişte deputaţii trimise de Saşi la Viena în 1738 în cauza certelor lor cu Românii, cari obţinuseră deja unele favoruri dela împăratul din Viena şi erau pe cale de a obţine chiar satisfacerea în parte a cererilor lor, ne istoriseşte următoarele: „Aceasta s'a întâmplat în timpul când Românii făceau multe greutăţi Magistratului (Braşovului), *voind să înfiinţeze o republică deosebită şi să nu mai atârne de*

---

[1]) Vezi studiul nostru: *Clădirea şcoalei româneşti din Braşov de către popa Mihai în anul 1597,* în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" al Universităţii Cluj, anul IV, pag. 205.

loc de Saşi[1]), spre care scop au încercat în patru rânduri diferite, întrebuinţând toate puterile şi mijloacele *de a întemeia un magistrat separat* şi de a ruina cu totul pe Cronerii[2]) noştri". Tartler pune întâia mişcare în acest sens a Românilor la 'nceputul veacului al 17-lea, a doua la anul 1707, a treia la anul 1728 şi a patra la 1735[3]).

„Magistratul şi Comunitatea, scrie Tartler la anul 1735, nu mai ştia ce să înceapă mai ales în privinţa aferei Românilor malcontenţi (nicht gewusst, was anzufangen, zumal was der malcontenten Walachen ihre Affaire betraf) . . . Românii se linguşiseră şi pregătiseră binişor terenul (haben . . . ziemlich insinuiert), cu multe daruri, atât la generalul comandant (al Transilvaniei), cât şi la secretarul consiliului de război al Curţii din Viena, Beckers"[4]).

Vrednicii conducători de atunci ai Românilor din Braşov şi Ţara Bârsei, n'au ezitat a face, pentru atingerea scopului lor, cele mai mari jertfe materiale, atât cu deputaţiunile trimise la generalul comandant şi guvernatorul Ardealului şi la însăşi cancelaria împăratului din Viena şi cu darurile, pe atunci atât de obicinuite, făcute diferitelor personagii sus puse. Şi Tartler ne spune că la acestea *„au contribuit cu câte ceva toţi Românii din Ţara Bârsei"*. Şi tot el scrie la alt loc, că *„nu numai la Viena, dar chiar şi la generalul comandant al Transilvaniei, Wallis, au reuşit Românii să-şi creieze, cu argumentele şi pretenţiile lor, o situaţie atât de favorabilă, încât erau aproape să reuşească în mod fericit"* (dass sie bald glücklich reussiert hätten).

Cu noii guvernanţi ai Ardealului, ar fi putut-o scoate Românii mai uşor la cale, dar ce puteau ei face, dacă nici aceşti guvernanţi nu puteau birui cu împotrivirea îndărătnică a Saşilor. Nici chiar poruncile împărăteşti nu erau respectate de aceştia. Aşa o păţiră Românii braşoveni şi cu „privileghiumul" pe care-l

---

[1]) „ . . . eine besondere Republique anrichten und von den Cronern gar nicht dependieren wollten". — v. Cronica lui Tartler, manuscris în biblioteca liceului Honterus din Braşov.

[2]) Cetăţenii saşi ai Braşovului, al cărui nume latinesc era *Corona*.

[3]) *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. VII., pag. 171.

[4]) Ibidem.

primiseră în toamna anului 1701 dela împăratul Leopold I. Nu numai documentele timpului dar chiar şi vechea cronică contimporană a marelui cărturar şi luptător pentru emanciparea politică a Românilor, Radu Tempea, ne spun că acest „decret sau diplomă împărătească ... nu s'au luat în samă (de Saşi), pentru că nu s'au publicăluit şi dela gubernium". Pricina nepublicării ei din partea guvernului a fost, ne spune cronica, că „sau scornit cruţşagul la 1703", adecă se ivi războiul cu Curuţii. Trebile nu s'au îndreptat în spre bine nici mai târziu, căci sfârşeşte cronica, diploma„*a fost ascunsă de atunci de frica Saşilor până acum 1735 Dechemvrie*".[1])

Se ştie că Saşilor le succese, încă cu un secol mai 'nainte să împiedece chiar şi pe principii şi pe magnaţii Transilvaniei de a putea cumpăra proprietăţi şi a zidi case în interiorul cetăţilor lor. Cu cât trebuia să fie deci mai grea lupta cu aceiaşi Saşi a Românilor braşoveni, cari nu aveau de cât slabul sprijin al domnilor fanarioţi şi a căror soarte atârna cu totul de „împăratul Romii" cu reşedinţa în Viena şi cu cât trebuiau să scadă încă şi mai mult şansele lor de reuşită, când ei întâmpinau chiar şi piedecile şi împotrivirea unora dintre ai lor.

Un reprezentant tipic al inconştienţei naţionale de atunci, între Românii de aici, a fost şi fiul slab de înger şi pornit spre păcate al fruntaşului protopop al bisericii Sf. Nicolae din Şchei, Florea Baran: *popa Teodor Baran.*

„Popa Teodor" nu este un necunoscut. Cu „gâlcevile" lui se ocupă chiar şi cronica lui Radu Tempea, dedicându-le un întreg capitol. Intriganţii, denunţianţii şi trădătorii au fost de multe ori oameni deştepţi şi învăţaţi. Caracterul şi însuşirile morale ale unui om nu sunt în totdeauna în funcţie de inteligenţa lui. Căci dacă ar trebui să judecăm numai după scrierile şi însemnările sale, ar trebui să-l înşirăm între cei mai distinşi cărturari români ai timpului. Activitatea lui destrămătoare şi demoralizătoare este însă cu atât mai mult de condamnat, cu cât el singur ne mărturiseşte într'una din scrisorile sale de pocăinţă şi

[1]) Radu Tempea, *Istoria besericei Şcheilor Braşovului,* publicată de Sterie Stinghe în 1899, pag 138.

iertare, că familia lui a slujit biserica Sf. Nicolae din Braşov „din moşi, din strămoşi“[1]).

Incă în anul 1732 popa Teodor provoacă mari turburări şi neînţelegeri între Românii din Braşov, născocind clevetiri şi învinuiri nedrepte împotriva episcopului Inochentie al Râmnicului, de a cărui eparhie se ţineau dela 1729 şi bisericile ortodoxe din Ardeal. Căci se ştie, că Austriacii, cari în virtutea tratatului de pace de 1718 puseseră stăpânire peste Ţara Românească până la Olt, au forţat pe Românii neuniţi din Ardeal să întrerupă ori şi ce legături cu Mitropolitul Ungrovlahiei, rămas în „Valahia turcească“. Episcopul Râmnicului Inochentie fu nevoit să caterisească pe popa Teodor printr'o scrisoare adresată chiar tatălui acestuia, bătrânului protopop Florea. La 10 Decemvrie 1732 episcopul Inochentie scrie Românilor din Braşov între altele: „Pentru popa Teodor, ce au fost scornit nişte vorbe, precum l-au ajuns ţestul lui cel uscat, care nici la gândul nostru n'au fost, şi au făcut atâta turburare între norod, arătându-se cu atâta împotrivire asupra noastră, de vreme ce aşa l-au ajuns mintea lui cea rea, *iată acum s'au oprit de noi de tot darul preoţiei....* Pentru aceia nimenea să nu îndrăznească a se obşti şi a se uni cu el, nu al cunoaşte ca pre un preot de acum înainte, căci aceasta s'au făcut întru greime de afurisenie“[2]).

Fugind în miez de iarnă din Braşov şi pribegind mai mult timp în Ţara rămasă sub stăpânirea turcească, popa Teodor reuşeşte, după moartea episcopului Inochentie, prin intervenţii şi *cerându-şi iertare deta fii săi sufleteşti din Braşov,* să reîntre în slujba altarului bisericei din Braşov. Firea lui neastâmpărată de clevetitor invidios nu-l lăsă însă să se poată ţine de cuvânt. Intrigantul social se transformă în curând şi în trădător naţional. Prilejul i-l dădu în curând frumoasa mişcare de emancipare a Românilor din Braşov şi Ţara Bârsei de sub jurisdicţia şi ad-

[1]) Dr. St. Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Braşov,* vol. I, Braşov 1901, p. 202. — Samuil Micu (Klein) aminteşte în a sa *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum,* între familiile nobile româneşti ale Transilvaniei „trecute *în parte* la religiile catolică şi calvină“ şi familia „Baranyi“ (v. „Foaia pentru minte inimă şi literatură“, Nr. 11 din 1862). Nu cunoaştem originea familiei *Baran* din Braşov, dar înrudirea ei cu cea dintâi e probabilă, ca şi originea românească a faimosului călugăr catolic iezuit *Ladislau Baranyi,* agentul principal al „Unirii“ bisericeşti a Românilor ardeleni cu biserica Romei, considerat de istoricii noştri drept Ungur.

[2]) Stinghe op. cit., p. 152.

ministrația Sașilor, pornită cu un nou și puternic avânt de câțiva fruntași culți și entuziaști de atunci ai Românilor acestui ținut, precum erau: Radu Tempea, Eustatie Grid, Radu Duma, Enachi Stama, Gheorghe Hârs, Radu Pricop, Petcu Șetraru, Vasile Mogoș, Cristof Voicul, Necula Răuț etc. etc.

Protopopul Florea Barán, îmbolnăvindu-se greu în iarna anului 1735 și fiind tocmai atunci la Brașov și episcopul „sârbesc" al Cruședolului, Nicanor Meletievici[1]), care venise să adune bani pentru „reghementul ce au lăsat împăratul ca să facă *națională de ritul grecesc*",[2]) preoții și orășenii români ai Bravului aleseră și hirotoniră protopop pe popa Radu Tempea, inspiratorul principal al mișcării naționale românești. Popa Todor Baran, știind că Sașii „au mare mânie pe Popa Radu", pentru energia cu care conducea lupta pentru drepturile Românilor, a făcut pe Sași, prin tot felul de denunțuri și acuze împotriva lui Tempea și a celorlalți fruntași români brașoveni, să-l numească pe el protopop în locul lui Tempea, într'un mod cu totul abuziv și neobicinuit până atunci.

Scrisorile inedite publicate de noi mai la vale, ale noului episcop al Râmnicului, Climent, adresate „cinstitului sfat" al „naționului" săsesc din Brașov, protopopului Florea și însuș rătăcitului fiu al acestuia, Teodor, ne aduc nouă lămuriri asupra actului revoltător de „silnicie" și „îndrăzneală" al magistratului Brașovului. Episcopul admoniază energic pe Sași scriind: „lar de va rămânea după sfatul dumneavoastră noi cinstea Noastră nu vom pune jos nici vom îngădui să vă atingeți de vrednicia beserecii și vom cerceta și la locuri mai înalte pentru aceste lucruri care silnicește le faceți".

Radu Tempea, care în urma instigațiilor popei Todor a

---

[1]) Pe actul ce însoțește copia scrisorii *românești* de întărire în protopopia Brașovului a lui Radu Tempea, Nicanor este numit *„episcop românesc"* (valachischer Bischof).

[2]) Această întrebuințare a cuvântului „nație" ne dă lămurirea înțelesului cosmopolit al „naționului" nobililor ardeleni din vechea hierarhie politică a Transilvaniei. In altă formă aceste „reghementuri" se numeau ale „Illirico-Rasțianilor-Sârbilor". Am constatat într'un studiu trecut că sub numirea de „Rasțiani" sau „Răuți", numire dată de Sași și Unguri Sârbilor, se înțelegeau toate popoarele creștine din Balcani și Românii. Radu Tempea ne vorbește într'un loc de *„privileghiile tot neamului de legea grecească"*.

suferit și un arest de mai multe săptămâni în închisoarea „Sfatului“ din Brasov, scrie despre activitatea rușinoasă și slugarnică a popii Teodor, cu ocaziunea anchetei făcute de magistratul Brașovului după îndepărtarea episcopului Nicanor, în lanuarie 1736, între altele: „Pe popa Todor l-au băgat întâi în sfat, știind-ul ca 2 ciasuri, și ce va fi vorbit nu știm, numai să cunoaște, că *i-au adăpat din tainele noastre*“. In ce termeni le va fi vorbit popa Todor, cu acest prilej, jupânilor „senatori“ și „centumviri“ săsești putem deduce din denunțurile *scrise,* găsite de noi în arhiva acestui oraș și care cuprind și unele date nouă foarte interesante.

Astfel aflăm dintr'o scrisoare cu titlul „Făcătorii de gâlcevi“, care n'are dată, dar din cetirea căreia reiese că a fost scrisă în timpul petrecerii la Brașov a episcopului Nicanor (Decembrie 1935), că au contribuit cu bani la recrutarea mai multor sute de „regulași“,[1]) pe cari i-au trimis la Viena; că au dăruit „ghenerariței“ dela Sibiu, soția generalului comandant numit și „marele drector“ al Transilvaniei, brâul de aur lăsat de „Bălăceanul“ bisericii Sf. Nicolae din Brașov pentru achitarea unei datorii; că au cheltuit din banii bisericii „noao sute de florinți“; că trimit mereu deputații costisitoare la „Beci“ (Viena) etc. etc.

Punctul al 6-lea al părei ne indică și numele persoanelor, care au jucat rolul principal în luptele de atunci pentru independența municipală a Românilor brașoveni. „Sumeția *Popei Radului* — scrie denunțul — a pop *Stati Grid,* a lui *Mogoș,* a *Dumei,* a lui Gheorghe *Îrțul* (Hârs) și a celor mai de frunte Șchiai, afară de cei de mijloc și sărăcimea, tot să întărește cu mare laudă asupra măriilor voastre cu tot soborul lor“.

Vom lăsa pentru altă dată caracterizarea individuală a acestor vajnici luptători ai Românilor din colțul sud-estic al Ardealului de acum două sute de ani. Deocamdată ne vom mulțumi de a aprecia valoarea lor după însuș denunțul unui concetățean și contimporan al lor, care găsea cu cale să avertizeze pe Sași, că „dacă nu se va astupa gura lor“ și dacă „nu se vor sili la locurile cele mai de sus să se strice semeția lor“, atunci ei, Sașii, „nu vor mai porunci“.

[1]) Nouele regimente illirico-rașciano-românești făceau parte din armata regulată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr'un alt denunț cu titlul „Izvod de faptele a doi Popi și trei Șchei de lângă cinstita cetate a Brașovului", ce poartă și iscălitura sa și data de 8 August 1736, popa Teodor se încumetă să aducă cele mai josnice acuze de necinste și incorectitudine conducătorilor intransigenți ai Românilor. Pe popa Radu Tempea îl învinuește că ar fi făcut prin mijlocirea unui cumnat al său contrabandă cu argint viu. Despre popa Eustatie Grid spune că ar fi înșelat „la târg la Văleni" pe „Gheorghe neguțătorul" cu „doi galbini de pădure de cei răi", iar lui Mihai Samaragiu i-ar fi dat pe „piei saftiane" iarăși „70 de galbini de cei răi de pădure". Despre Vasile Mogoș scrie că mai 'nainte cu „trei sau patru ani, când era armele oprite" a trimis „totuși în vremea Sfitiliei când se face târg" cu trei oameni din Șchei un întreg transport de flinte și pistoale „peste plaiu", adecă în Țara Românească. Și fruntașul gociman Radu Duma[1]) e învinuit că ar fi dat „mai mult de două sute de galbini de cei răi lui Radu Munteanu ce a fost ginere căpitanului Marco la Ciuc, și acel Radu s'au dus cu galbinii în țara nemțească la Lipțca și au cumpărat cu ei de la un neguțători de acolo amaneturi" și așa mai departe.

Laș și perfid ca toți denuțianții, popa Teodor, care precum se vede avea și complici, scrie „cinstitului sfat", între altele: „Să caute Prea cinstitul Sfat cu amăruntul pe supt cumpănă, că sânt adevărate, ca să se dovedească răutățile lor, să-i cunoască cinstiții Domnii cei mai mari cu ce neguțătorie dreaptă au trăit ei în țara înălțatului împărat. *Numai despre noi ne rugăm măriilor voastre să fim neștiuți și pe mare taină*".

Deși în cele politicești Românii brașoveni suferiră înfrângere peste înfrângere, în cele bisericești ei nu s'au lăsat biruiți, până ce n'au reușit prin intervenții la mitropolitul Belgradului și la curtea din Viena, ca să înfrângă rezistența Sașilor și să îndepărteze din locul nemeritat pe nevrednicul și servilul lor cirac.

Afacerea turburătorului popă brașovean a ajuns și înaintea marelui sobor al mitropolitului dela Belgrad, care înlocuia acum pentru Românii ortodocși din Ardeal pe cel al Ungro-Vlahiei.

[1]) *Radu Duma* este tatăl „namesnicului" Brașovului *Dimitrie Duma* și bunicul învățatului dascăl și scriitor *Radu (2) Duma*.

Mitropolitul Vichentie Ioanovici comunică Braşovenilor la 26 Noemvrie 1736 rezoluţia acestui sobor, prin care protopopul Tempea este reaşezat în toate drepturile sale. „Pe mai 'nainte zisul popa Teodor, scrie mitropolitul, ca un însuşi de sine chiemat şi nesâlnic, şi a sa legătură fără de nice o pricină blagoslovită... nici cum să-l cunoaşteţi de protopop şi blagoslovenie dela el nici cum să luaţi. Iară acest popa Teodor nici cum să nu pue epitrafir pe sine şi nimic la cele preoţeşti să nu se amestece, sau să îndrăznească, până nu va sta înaintea pravoslavnicului săbor al prea-sfinţilor arhierei... Iar de se va mai umfla cu potrivnicia lui, şi nu să va mai arăta cu plecăciune către prea sf. săbor, atunci să fie proclet întru potrivnicia sa cea drăcească şi afară din sfânta beserecă, ca un călcător cei de Dumnezeu date puteri săborniceştii şi apostoleştii besereci, şi cinstea lui să fie cu toţi risipitorii sfintei beserecei lui Hristos..."[1])

Teodor Baran se deosebeşte totuşi de denunţianţii şi trădătorii zilelor noastre prin faptul că în cele din urmă recunoscându-şi greşelile, s'a întors pe calea pocăinţei. La 3 Martie 1739 el îşi cere, printr'o lungă scrisoare în care-şi mărturiseşte păcatele, iertare dela „preoţi", dela „oroşani" şi dela mai marii săi. Nu putem să nu reproducem o parte a acestui interesant act de penitenţă. Iată ce spune el între altele:

„...Iar după ce s'au dus episcopul Nicanor din oraşul nostru, *fiind eu îndemnat de vrăjmaşul diavol, cu neajungerea minţii mele,* am început în tot chipul a meşteşugi împotriva preoţilor şi orăşanilor, şi am început mai vârtos împotriva acestui protopop Radu (Tempea), care din *nedirepte* pârile mele şi din multă zavistie, au încăput acest protopop la areşti, şi *din istrumentul meu* l'a ţinut maghistratul Braşovului la areşti luni 3 şi m'au pus pe mine să fiu protopop fără voia săborului şi a orăşanilor.... Şi socotind sfinţii arhierei ai săborului de supt stăpânirea chezariceştii împărăţii... după canoanele sfintei biserici mi-au trimes carte de cateres, ca să fiu oprit de preoţie... Dar cu sumeţie eu nebăgând seamă, am umblat cu multe meşteşuguri, turburând beserica şi oraşul, cu sila să fiu iarăşi în rânduiala preoţiei.... şi văzând că nu hăsnuesc nimic, căzut-am

[1]) Radu Tempea, op. cit. p. 147.

în multe chipuri la sfinția sa protopopul Radu și la ceilalți preoți așijdere și la gocimani și jurați și la toți orășanii cu lacrimi rugându-mă, ca să li să facă milă să scrie la soborul arhiereilor, ca să mă iarte să fiu iar la rânduiala preoției, ca să nu piei și sufletește și trupește și văzând ticăloșia casei mele, s'au plecat ca să scrie arhiereilor ca să mă iarte".[1])

Activitatea aceluia care a dat tot concursul adversarilor neamului nostru „ca să se împileze grumazii cei semeți" ai conducătorilor mișcării de renaștere națională a Românilor din Brașov și Țara Bârsei, va rămânea pentru totdeauna o pagină de tristă amintire în istoria evoluției poporului nostru din acest ținut și un vecinic memento pentru aceia, cari nu vor să priceapă adâncul adevăr cuprins în cuvintele unui luptător mai recent pentru desrobirea, progresul și mărirea neamului nostru de aici, ale tatăl scriitorului acestor rânduri, că *„patima și ticăloșia dintre Români au fost arma cea mai puternică a dușmanilor lor în toate timpurile"*.

DOCUMENTE INEDITE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1.

Hristos Aneste

A tot cinstitului sfat Al sas naționului, A cinstitei cetăți brașovului, cea căzută cinste o dăm.

Cât pentru trebile besericii ritului grecescu din bulgarsecul Brașovului. Nu de multă vreme trimițînd pentru cercetare a celor din lăuntru și acelor din afară pe eclicsiarhul nostru, carele și la județul cel bătrân au fost spuindui cu ce treabă sau trimis de noi pentru obiciaiurile biserecii. Carele viind de acolo Neau spus cumcă Dumneavoastră cu toată îndrăzneala vați atinsu și de cinstea noastră, și de a sfintei besereci. Și nici dupe cum au avut poruncă dela noi, de nici unele nu sau atins văzând strămutate tocma și protopopiile de care lucru stăm la mirare, că noi știm că dupe porânca austrecești curți: și mai nainte și acum de iznov, iaste porânca cumcă toată ascultarea precum și în chesariceasca valahie așa și în ținutul birsii supt supunerea catedrei noastre sau așezat și în volnicia noastră noastră iaste a judeca clerul beserecescu, și a pune protopopi și a lipsi protopopi, măcar(ă) că auzim că cel bătrân popa Florea necum să poată căuta de ale protopopii. ci nici din pat nu să poate rădica: pă fiiul său popa Teodor nul îngăduim să fie la slujba aceasta: pentru multe pricini ce au avut și cu răposatul Episcup Chir Inochentie. Ci după cum au fost așezământul beserecii Șcheilor iaste datoria să rămie care iaste popă al doilea: după dânsul: chir popa Radul: precum că au fost și așezată

[1]) Idem, p. 151.

cu voia protopopului celui bătrân şi a clerului beserecii: şi noi aceasta poftim să fie: Iar de va rămânea după sfatul dumneavoastră noi cinstea Noastră nu vom pune jos nici vom îngădui să vă atingeţi de vrednicia beserecii şi vom cerceta şi la locuri mai înalte, pentru aceste lucruri care silniceşte le faceţi iar de aveţi în statuta sau mai veche sau mai noao să mi răspundeţi că noi biserecii nui vom scădea cinstea nici o vom da să o stăpânească alţii mirenii. dupe cum şi cu luminat decrăt. austriceştii curţi ni sau dat cu aceasta vă înştiinţăm pe dumneavoastră şi vom aştepta răspuns:

Craiova
Mai 28, 1736.
Din poruncă iaste această iscălitură supt nume de ipiscop

Dumneavoastră de tot binele voitori
Climent, epscop. Rămnicului

2.

Cuvioase Chir popa Florea, ce ai fost protopop sănătate dela Dumnezeu îţi poftim

Pentru neputinţa şi bătrâneţele tale team iertat de protopopie, şi cu voia molitvei tale şi a săborului biserecei sau fost rânduit popa Radu a fi protopop, şi ţi sau luat şi sama, de 4 ani, ce nu ai dat rânduiala catedrei Râmnicului, măcar că din dăjdiile ce ţi să cuvenia să le aduci au să le trimiţi aici. Am înţeles că ai dat florinţi ungureşti 54 Episcopului Nicanor fără de nici o întrebare, care au mai rămas la molitva ta florinţi 78 din socoteala dereaptă. Care fără de nici o zăbavă săi trimiţi, ca să nu trimitem noi după dânşii, dei va lua cu cheltuială şi cu zeciuială, că bine ai ştiut că aceştia sânt ai catedrei sau ai scaunului Râmnicului. Căţi ajunge că ai luat alte gloabe, de care până acum sama nu ţai dat. Că ai fost numai un protopop. iar nu arhiereu ca ce vei câştiga să fie al molitvei tale, ce precum îţi scriem aşa să faci. Aceasta şi fi cu Dzeu

Craiova
Mai 28 1736

Bun Voitori
Climent Eppul Rămn.

3.

Molitvei tale popo Teodore din Şcheii Braşovului sănătate

Am auzit că afară din canoanele Sfintei pravile, ca şi mai nainte în vremea răposatului parintelui chir Inochentie Episcopul Rămnicului, aşa şi acum silniceşte cu sas naţionul teai aşezat a fi protopop, care obicei, nu laţi avut până acuma. Pentru care lucru iată că îţi poruncim ce vei fi câştigat de ale protopopiei până acum, săţi dai socoteala la săborul biserecei, şi dupe cum sau aşezat întâi că sau ertat taicătău de protopopie, şi cu voia voastră a tuturor, sau fost orânduit, chir popa Radu aşa să rămăe până când vom putea Noi a veni acolo, şi atuncea precum vom vrea aşa vom face. Iar de vei sta împotriva poruncii noastre şi te vei mai lăuda cu sas naţionul vom vedea ce ţi vor folosi. Ajungăţi nebunia care ai făcut în vremea părintelui Inochentie, care şi cu scrisoarea molitvei tale am văzut care acum iaste la Sfnta Episcopie că să nu ţi să înoiască gâlcevile, aceasta îţi scriem

Din Craiova
Mai 28. 1736

De bine Voitor
Climent Epscop. Rămn.

4.

Făcătorii de gâlcevi

Acum așa iaste gândul lor, al zurbagiilor, de zic: că au pe mitropolitul sârbescu, unde le iaste lor toată nădejdea.

1. Că au gătit dân reghiment șase sute de regulași, și au trimis la Beci, iară acum în luna ce vine merge Mitropolitul cu patru sute de regulași la Impăratul și atunci să meargă Popa State Grid și Radul Duma la Beci la Impărăție.

2. Au dăruit Doamnei Ghenerariței de la Sibii un brâu de aur, ce au fost prețul talere opt sute, care au luat dela Balaceanul pentru o datorie a beserecei.

3. Așa se aude, că să fie dat și Domnului Chemendir Ghenerari (general comandant) o sută de galbini, și Doamnei acel brâu, și sicretareșului galbini cincizeci.

4. Până acuma au cheltuit în nebuniile lor banii Biserecei noao sute de florinți, și acum iară fac gătire de Beci.

6. Sumeția Popei Radului a Pop Stati Grid, a lui Mogoș, a Dumei, a lui Gheorghe Irțul, și a celor mai de frunte Șcheai, afară de cei de mijloc și săracimea, tot să întărește cu mare laudă asupra măriilor voastre, cu tot soborul lor.

7. Noao ne zic că ținem cu Mariile voastre, și se laudă cu multe răutăți și afurisenii că ne va aduce asupra, și să ne gonească de aici cu ocară mare ca și întâi.

Arhivele Statului / Central University Library Cluj

Aceasta acum Joi, și astăzi sau sfătuit, iară Măria voastră siliți de la locurile cele mai de sus, să se strice semeția lor, și puterea acelui Vlădică sârbesc de aici, că iei numai capul Măriilor voastre au vrut să c...: ce și porunca Domnului Comandir Ghenerari, încă și a curții. Că au fost dați ei la Râmnic de Domnul Directorul cu știre împărătească acolo, iară nu la Belgrad, ci de toate părțile sânt iei mincinoși și fără credință.

Să știți Măriilor Voastre de nu se va astupa gura acestor și voia lor, nu mai porunciți, și cu multă spaimă, iei mari nebunii de acum înainte or face, iară de se (va) muia nasul lor, atunci toate lucrurile vor veni la îndreptare bună, având Măria voastră la acest loc ispravnici oameni credincioși ai Măriilor voastre și ai cinstitului Sfat.

Și după voia Măriilor Voastre Domnul Comandir Ghenerari, va da poruncă episcopului dela Râmnic de va rândui și Sfinția sa ispravnic aici pe care va pofti Măria sa după pofta Măriilor voastre.

5.

Din „Izvod de faptele a doi Popi și trei Șchei, de lângă Cinstita Cetate a Brașovului".

.... Să caute Cinstitul Sfat cu amăruntu pe supt cumpănă, că sânt adevărate, ca să să dovedească răutățile lor, săi cunoască cinstiții Domnii cei mai mari, cu ce neguțătorie dreaptă au trăit ei în țara înălțatului împărat. Numai despre noi ne rugăm măriilor voastre să fim neștiuți și pe mare

talnă. Dară ei să să cunoască cu ce sau îmbogăţit, ca să le vie foc la capul lor, să să împileze grumazii lor cei sumeţi, să stea şi de capul lor şi să aibă şi altă grije. Să să descopere minciunile lor, cu care stau ei în aleanu şi în potriva Cinstitului Sfat şi al vestitei Cetăţi. Şi noao ne caută de ar putea multă răutate şi mare nevoe, căci urmăm al ascultării şi cinstei şi plecării Cinstitului Sfat, cum iaste vechiul obicei, de au trăit supt mila şi şi arepile Cinstitului Sfat moşii, stremoşii, preoţii, protopopii şi părinţii noştri până la noi. Aşa şi noi rugăm pe Dumnezeu să putem trăi cu plecăciune şi cu ascultare lângă vestita Cetatea aceasta.

Dară unii ca aceia ce sânt neascultători şi amestecători şi turburători de Cinstitele Cetăţi şi de înţelepţii Domni ca după faptele lor să li să întoarcă la capul lor faptele lor, ca unor oamini făcători de vrăjbi, iar nu de pace.

Cum va alege Cinstitul Sfat lucru de popa Radu, aşa şi el cinstea îşi va lua. Dar fără scrisoare foarte tare să nui scape şi aceasta, Cinstitul Sfat, săi poruncească mai mult nici în biserecă nici afară să nu să mai amestece, în lucru protopopiei, în nimica, încă şi toiagul să il ia cinstitul Sfat, săl pue întrun cui în zid mai îndărăt în cinstitu Sfat să stea să să vază acolo, să să pomenească până va putrezi, ca să să veghie (sic) altă dată altu să nu mai facă ce au făcut el. Căci la noi la protopopie altu nu să mai face de vlădică, numai îi dă toiag şi şade în scaunu cel de protopopie, atăt iaste isprava. Ci să i să ia toiagul din mănă jos în cinstitul Sfat, făr nici un păcat, pe cum iau fost lui omenia şi mojicia. Aşa tribue să aibă canonul de la tot Cinstitul Sfat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anu 1736
luna Avgust zi(ua) 8
Plecatul şi mai micul Cinstitului Sfat
şi cătră Dzău rugători
Popa Teodor, fiul protopopului
Florea din Şchei.

Versuri inedite de Anton Pann

de **I. Prişcu**

Anton Pan a fost în două rânduri cântăreţ la Biserica Sf. Nicolae din Braşov — odată în 1821 şi a doua oară în 1828. În paraclisul cel mare al acestei Biserici se află un Minei pe Ianuarie, în care după o mică însemnare se poate ceti: „Braşov în 10 Fevruar 1828".

„Antonie Pantoleon"
„protopsalt al aceştei Biserici".

Iar într'un Octoih, elevul lui Gheorghe Ucenescu, fost cântăreţ 43 ani la aceeaş Biserică, scriea la „1-iu Septem: 1891:" *„Anton Pan, dascalul mieu a fost Psalt în 1821 şi 1828..... la Sf. Nicolae".*

A. Pan a fost simpatizat de Braşoveni, cărora şi el le-a păstrat acelaş sentiment până în apusul vieţii. Dovada se poate cunoaşte din serviciile ce le făcea.

Reprezentanţa Bisericei Sf. Nicolae — cum se numea odinioară consiliul parohial — după multe şi triste experienţe, făcute cu atâţi cântăreţi călugări şi mireni, cerea lui A. Pan, ca celui mai competent, un cântăreţ, prin Febr. 1851. La scurt timp le trimitea pe Gheorghe Ionescu. În acelaş an tânărul Gheorghe Ucenic sosea la Bucureşti, trimis pe chieltuiala Bisericei celei mari din Braşov, ca să înveţe la A. Pan cântările bisericeşti. După 2 ani de învăţătură se întorcea la Braşov, ca să-şi ocupe strana dela Sf. Nicolae: Gheorghe devenit *Ucenescu.*

La 12 April 1853 — A. Pan scriea domnilor Reprezentanţi ai Bisericei din Şchei, să dea lui Ucenescu câţiva băieţi să-i înveţe cântările bisericeşti, adăugând că *„lăsase la Părintele Protopop Ioan Popazul zece trupuri de cărţi, fiecare trup coprins în nouă bucăţi",* cari acum vor trebui *neapărat* pentru copii, să înveţe *„a vă cânta în biserică".* Un trup va rămânea Protopopului, iar altul lui G. Ucenescu — celelalte opt să i se plătească. La 15 Nov. 1853 A. Pan iar scriea domnilor Reprezentanţi, aducându-le aminte de cărţile *„Musico-eclesiastice",* lăsate la d-lor, învitându-i să-i trimită sau preţul, sau cărţile. Se bucură că *„au pus şcolari la învăţătura aceştii arte",* fapt prin care *„vă veţi face*

eternă suvenire în tot Ardealul" „îmbunătățind podoaba sfintelor Biserici". Oferă *„cincizeci Bucăți Basuri sau Gramatici musicale",* ca să fie pus și dânsul în *coada* fundatorilor acestei școale (de cântăreți).

(Despre toate acestea: I. Prișcu, Epistole dela A. Pan în arhiva Bisericei Sf. Nicolae din Brașov, publ. în Gazeta Transilv. N-rii 27 și 37 din Febr. 1921).

Între cărțile lui A. Pan, cari să mai păstrează la Biserica noastră (Sf. Nicolae Brașov) este și Privighierul lui tipărit *„în a sa Tipografie de Muzică Bisericească" București 1848.*

La sfârșitul cărții am aflat scrise următoarele versuri:

Preoteasa mĭe beteagă
trala-ala lalala
Da popa că 'mĭ o întreabă
trala-ala lalala.
Ceți este de eşti beteagă
Scumpă preoteasă dragă
Preoteasa nu ascunde
Ci către popă răspunde
De când fu ospăț[1]*) la noi*
ma sărutat dintre voi
un popă cu barbă neagrĭă
și d'atuncea îs beteagă.
Dar de m''ar maĭ săruta
un popă cu barbă rasă
eu m'aș face sănătoasă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deși autorul nu iscălește, totuși scrisoarea lui, mie bine cunoscută, mărturisește, că Anton Pan e autorul acestor versuri.

[1]) In orig. *ospăt.*

Observaţiuni morfologice în regiunea Braşovului

Basinul Târgul-Săcuesc [1])

de **N. Orghidan.**

Recapitulare. Din descrierea sumară de până acum s'a putut vedea, că basinul Târgul-Săcuesc reprezintă o arie de adâncă scufundare pe o axă orientală dela SV—NE. In prelungirea acestei axe, la Oituz, fâşia Carpaţilor răsăriteni apare îngustată iar profilul lor e scăzut simţitor. Latura estică a basinului prin înfăţişarea ei rectilină pune mai bine în evidenţă caracterul tectonic recent al acestuia de cât marginea dinspre Vest şi Nord, unde acţiunea erozivă a apelor curgătoare a avut o influenţă mai accentuată. După retragerea lacului pliocen, ale cărui resturi ne indică un nivel de circa 750 m. a urmat o perioadă de roadere grăbită, când o mare parte din depozitele acelui lac au fost spălate şi duse la vale. Această acţiune de excavare la un moment dat s'a oprit, forţele erozive s'au potolit şi prin conjugarea conurilor de dejecţiune ale apelor coborîtoare din munţi a luat naştere suprafaţa mai întinsă şi mai ridicată — terasa cvaternară — a şesului actual. Astăzi ne aflăm într'o periodă de reintinerire a forţelor erozive, când râurile dinspre Vest şi Nord şi-au putut săpa văi mai lungi şi mai ramificate, în timp ce afluenţii răsăriteni având a lupta cu o denivelare mai mare şi mai recentă, continuă să clădească la eşirea în şes noui conuri de dejecţiune, pe care deocamdată nu le pot tăia. După toate semnele, forţele tectonice, care au provocat marile schimbări în trecut, nu sunt încă adormite.

Poarta dela Bita. Până în dreptul satului Ţufalău (Czófalva), Valea Neagră, artera de scurgere a basinului, păstrează direcţia SV. In acest punct ea formează un genunche, îndreptându-se direct spre Apus până la Comalău. Aici se face legătura între basinul Târgul-Săcuesc şi basinul central al câmpiei Braşovului. Ne aflăm în colţul sud-vestic al figurei în formă de oblong, cu care am comparat basinul Târgul-Săcuesc. Munţii Bodocului dinspre Nord

---

[1]) V. Ţara Bârsei, II, 2.

şi munţii Buzăului ardelean dinspre Sud se apropie unii de alţii, lăsând între ei o poartă de circa 6 km. Faţă de lăţimea de 14—16 km. a basinului Târgul-Săcuesc pasagiul acesta are înfăţişarea de adevărată poartă, prin care Valea Neagră îşi trece apa leneşe, mâloasă, în basinul Oltului. Câteva observaţiuni culese în acest loc pot contribui la explicarea naşterei acestei porţi, pe care o numim după satul Bita, aşezat în mijloc.

Un punct bun de observare ne oferă movila Oltárhegy (564 m.) de lângă Boroşneul-Mare. O frumoasă vedere panoramică avem de aci asupra şesului apropiat ca şi asupra ramei muntoase dimprejur. Larga suprafaţă a terasei cvaternare se apleacă din Nord spre Valea Neagră, fiind întreruptă din loc în loc de coridoarele largi ale văilor ce coboară din munţi. Spre Răsărit, pe stânga Văii Negre se întinde un vast teren mocirlos (circa 30 km. p.) în forma unui golf ce se înfundă în estuarul dela Zagon. Mlaştina aceasta mare (Egerrét) este locul de concentrare a păraelor dela Covasna, Păpăuţi, Zagon etc. Şi astăzi, cu toate că e brăzdată în lung şi în lat de canale de drenaj, primăvara după topirea zăpezilor, se preface într'o largă înseninare de apă. Satele ca şi drumurile o ocolesc. Pe marginea ei dinspre Nord câteva grinduri au înlesnit întemeierea de aşezări omeneşti şi pe stânga Văii Negre. Un astfel de grind este d. e. Bugeacul (sic) dintre Valea Neagră şi părăul Povarca. Marginea sudică a acestei depresiuni este acoperită de conurile conjugate, de o perfectă netezime, ale păraelor ce coboară concentric din munţii vecini.

La Răsărit de Boroşneu se menţine aşadară deosebirea, relevată mai sus, între malul drept al Văii Negre, cu terasa cvaternară bine pronunţată şi între malul stâng coborât şi confundat cu lunca acoperită pe margini de conuri tinere. Spre Apus această deosebire încetează. Terasa cvaternară apare acum şi pe stânga văii, punându-se foarte clar în evidenţă mai ales între Boroşneu şi Aninoasa (Egerpatak). Ea domineză cu 8—10 m. lunca, îngustată aci, a Văii Negre. Dela Aninoasa spre Vest ea se mai poate urmări câtva timp apoi se pierde în nisipurile dela Retiu. Pe dreapta Văii Negre terasa aceasta represintă o suprafaţă continuă, ce se racordează perfect cu Câmpul Frumos din basinul central.

Bătătoare la ochi în această regiune de trecere dintr'un basin în celălalt sunt câteva movile, ce se desprind ca mici unităţi dis-

tincte deasupra câmpiei. O astfel de movilă este însuş punctul nostru de observaţie, Oltárhegy, ridicat cu 30 m. deasupra terasei. La $2^1/_2$ km. mai spre Apus, lângă satul Aninoasa, găsim exact aceeaş cotă (564 m.) în capul dealului ce se desprinde ca un picior prelung din înălţimile dela Sud. Oltárhegy a fost de sigur capul unui alt picior, paralel cu cel menţionat, care însă apare curmat aproape de Boroşneu, rămânând numai extremitatea lui nordică în formă de movilă isolată. Sâmburele acestei movile este o gresie dură, rocă frecventă în aceste părţi. De aceeaş natură este probabil şi movila din faţa Boroşneului, pe malul drept al Văii Negre, numită Várhegy (Dealul Cetăţii, 550 m.). Cât despre Kőbányatető (Vârful Băii, 552 m.) şi Doboica (573 m.) aşezate una după alta în mijlocul strâmtorii dela Bita şi având sâmburele din aceeaş gresie dură, nu încape nici o îndoială că sunt resturile rezistente ale pragului stâncos ce leagă munţii vecini pe sub această strâmtoare. Ingustimea ei se datoreşte aşadară împrejurării că acest prag a fost mai bine fixat şi a opus o rezistenţă mai mare de cât interiorul basinului, unde am văzut că depresiunea e foarte adâncă.

Privind aceste movile în formă de popine suntem ispitiţi a crede că poarta dela Bita se datoreşte eroziunii, care a fierestruit transversal puntea de legătură dintre munţii Bodocului şi ai Buzăului ardelean. In acest caz Valea Neagră pe porţiunea Boroşneu-Comalău ar urma să fie considerată ca o vale transversală, apropriată de tipul jurasian. In realitate problema nu e aşa simplă.

E posibil că movilele menţionate să represinte într'adevăr vechi nivele de eroziune ale Văii Negre şi afluenţilor ei. Pe Oltárhegy se găseşte pietriş adus şi depozitat acolo de pârâul Boroşneului. Nu le putem însă îngloba într'un sistem de terase din cauza diferenţii prea mari de nivel dela una la alta. Numai despre Oltárhegy şi capul dealului dela Aninoasa se poate afirma precis că represintă acelaş nivel ambele având aceiaş cotă (564 m.).

Pentru înţelegerea exactă a chestiunii ce urmărim e de mare interes constatarea că legătura dintre cele două basinuri vecine era stabilită în pliocen, după cum se poate vedea din depozitele lacustre păstrate pe ambele povârnişuri ale înălţimilor ce o mărginesc în Sud şi Nord. Astfel de depozite găsim d. e. pe curmătura peste care trece drumul dela Angheluş la satul Beşeneu. Pârâul Beşeneului, a cărui vale brăzdează munţii Bodocului dela N.

la S. ar fi avut un drum mai direct peste această curmătură, ca să se verse în valea Neagră. El s'a abătut însă spre SE. pela Moacşa, unde a fost atras spre interiorul mai puternic scufundat al basinului.

Tot în legătură cu această chestiune mai amintim, că munţii Bodocului priviţi dela oarecare distanţă mai ales dinspre apus au înfăţişarea unui scut perfect netezit, aplecat uşor dar constant spre Sud. Aceasta presupune o acţiune îndelungată a apelor modelatoare, în deosebi a Beşeneului, în acelaş sens spre acest vechiu nivel de bază care este strâmtoarea dela Bita.

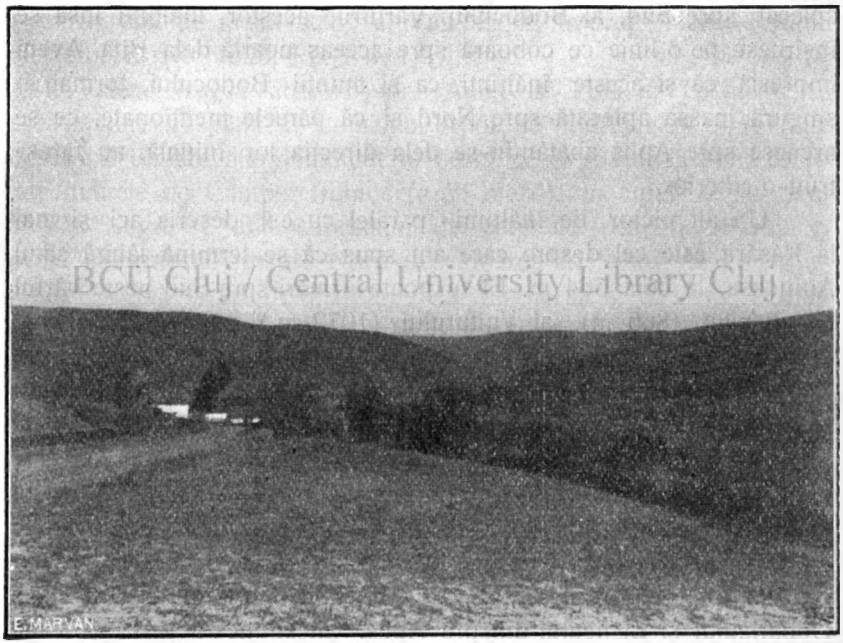
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 1. **Valea Beşeneului** privită din marginea sudică a satului cu acelaş nume. De o parte şi alta munţii Bodocului arată forme bine netezite.

Interesant este pentru chestiunea ce ne preocupă şi aspectul povârnişului de sud al strâmtoarei dela Bita. De pe dealul Doboica avem o bună vedere asupra acestui povârniş. Munţii Buzăului din marginea lor apuseană până la Zagon sunt roşi şi reduşi la înălţimi între 800 şi 1000 m. Excepţie face vârful Prejmerului (1222 m.)

care se înalță cu vre-o 300 m. peste înălțimile dimprejur. De pe Doboica avem impresia că din acest vârf se desprinde un picior de înălțimi, care îndreptându-se spre Nord se termină brusc în Dealul Stânei (Esztenai mezőtető, 719 m), al cărui vârf teşit, acoperit cu păturí groase de sol mobil este după toate semnele un rest din vechiul nivel pliocen. Şirul acesta de înălțimi în realitate nu e continuu, ci e tăiat în massive singuratice de către păraele Lisneului şi Dobârlăului, care coboară spre Apus, vărsându-se primul în Valea Neagră, al doilea în Tărlung. Din cauza acestei împărțiri în înălțimi isolate, cu profilul triunghiular, munții Buzăului priviți dinspre Apus se deosebesc de masivul continuu, aplecat spre Sud, al Bodocului. Vârfurile acestor înălțimi însă se înşiruesc pe o linie ce coboară spre aceeaş poartă dela Bita. Avem impresia că şi aceste înălțimi, ca şi munții Bodocului, formau o singură massă aplecată spre Nord şi că păraele menționate, ce se arcuesc spre Apus abătându-se dela direcția lor inițială, au ferestruit-o ulterior.

Un alt picior de înălțimi, paralel cu cel descris aci şi mai la Răsărit, este cel despre care am spus că se termină lângă satul Aninoasa, la cota 564 m. El se poate urmări spre Sud peste vârful Comloşului (866 m), al Vulturului (1072 m.) până în Predealul (820 m.), peste care trece şoseaua Teliu-Intorsura Buzăului. Intre aceste două şiruri de înălțimi, ale căror capete nordice pe măsură ce scad se depărtează, ascuțindu-se, se află o albie largă şi adâncă, ce urcă pe nesimțite spre Sud, lăsând să se vadă în fund creasta semeață a Ciucaşului. Avem impresia că această albie e opera unui râu ce venea dinspre Sud. Micile păraе (Cornel, Saciova) ce drenează astăzi capătul nordic în formă de golf al acestei văi par urmaşii pipernicíți ai acelui râu, decapitat pe rând de păraele Dobârlăului şi Lisneului dinspre Apus. Chestiunea aceasta se leagă de problema complicată a formării văii superioare a Buzăului. Ne rezervăm s'o urmărim cu altă ocasie.

Incheiem acest capitol cu următoarele conclusiuni, ce credem că se desprind din arătările de mai sus.

Poarta dela Bita este o veche strâmtoare, pe unde comunicau apele lacului pliocen din basinul Târgul Săcuesc cu cele din basinul central al câmpiei Braşovului. Vechimea ei reiese şi din adaptarea morfologică a munților învecinați, ai Bodocului şi

ai Buzăului ardelean, la acest nivel de bază scăzut. Că avem a face tot cu o linie tectonică se vede şi din faptul că movilele de care ne-am ocupat, sunt înconjurate ca nişte insule de depozite pliocene şi cvaternare. Totuş faţă de centrul basinului Târgul Săcuesc porţiunea aceasta e mai puţin scufundată şi are înfăţişarea unui prag rezistent, unde alături de dislocările tectonice a trebuit să aibă un roldestul de important şi acţiunea erozivă.

Dunele dela Retiu.[1]) Sub acest nume înţelegem o mică unitate morfologică — circa 8 km. p. — care este interesantă prin constituţia ei particulară, prin locul unde a luat naştere şi mai ales prin lumea bogată şi foarte variată a plantelor, care o populează.

Se află pe malul stâng al Văii Negre, în dreptul satelor Retiu şi Comalău (Komoliói-Rétyi nyir).

Valea Neagră abătută spre Apus la Ţufalău îşi păstrează această direcţie până la Comalău. Apoi se îndreptează spre Sud, descriind un arc mare înaintat în şesul, ce-şi poartă cu bună dreptate numele de Câmpul frumos (szép mező). In cotul acesta larg al Văii Negre se află suprafaţa, de care ne ocupăm. Forma ei ovală mărgineşte dinspre Nord deschiderea în formă de golf dintre cele două şiruri de înălţimi dela Măgheruş şi Saciova. Printre ele privirea străbate peste munţii Buzăului până în jghiaburile sure ale Ciucaşului, care închid orizontul în fund.

E mare deosebire între cele două maluri ale Văii Negre în acest loc. Pe dreapta se întinde netedă şi înaltă terasa cvaternară, în straturile căreia Valea Neagră a deschis dela Comalău înainte o admirabilă secţiune pe o adâncime de circa 18 m. Satele Comalău, Laborfalva, Sântion, neavând loc în lunca joasă şi îngustă, s'au urcat sus pe terasă. Marginea acesteia ne apare astfel tivită

---

[1]) Sunt menţionate în literatura geografică pentru prima oară la Orbán B. A székelyföld leirása, 1869, vol. 3. In scurta descriere a acestui autor găsim exagerări inadmisibile. Regiunea e numită „Sahara judeţului Trei-Scaune“ şi se afirmă, că nu arareori vântul Nemirei îngroapă de vii călători şi turme. — Temeinic a fost studiată din punct de vedere botanic de către Dr. Moesz Gusztáv, Magyar bot, lapok, 1910. — Sawicki, care n'a vizitat regiunea, intrigat de aspectul curios al imaginei ei pe harta topografică, a dat o interpretare greşită despre formarea lacurilor de aci. O succintă descriere a dunelor, cu specială atenţiune asupra provenienţii nisipului lor a publicat d-l H. Wachner în „Jahrbuch des Burzenländer sächsischen Museunes“, I, 1925.

de un chenar de case mari, gospodăreşti, îngrijit văruite cu alb, purtând acoperişuri de şindrilă; dintre ele se înalţă biserici impunătoare. Frunziş bogat de pomi roditori complectează peisagiul.

In faţa acestui tablou, pe stânga Văii Negre vedem o suprafaţă largă şi joasă, acoperită cu fâşii lungi de pădure de pini, a căror prezenţă în aceste locuri ne surprinde. Culoarea lor de un verde întunecat, contrastând cu sclipirile de argint ale deselor meandre prin care rătăceşte Valea Neagră, contribue în mare măsură la înfrumseţarea vederii de ansamblu. Nimic nu ne face să-bănuim că frumoasa pădure, anume plantată, a ţintuit pe loc valuri galbene de nisip sburător.

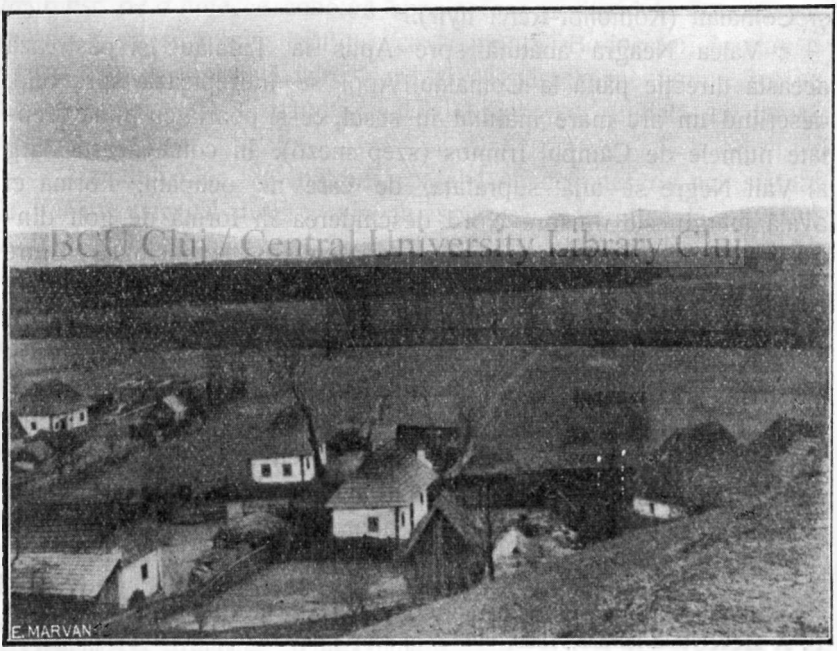
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 2. **Dunele dela Retiu** privite de pe movila Doboica. In planul din fund înălţimile Buzăului ardelean cu deschiderea dintre Saciova (stânga) şi Măgheruş (dreapta).

Dela Boroşneul Mare terasa cvaternară apare şi pe malul stâng al Văii Negre. Nu ţine însă decât vre-o $4^1/_2$ km. la vale, până dincolo de satul Aninoasa. Eşind din acest sat şi înaintând spre Apus, observăm, că în locul solului vegetal gălbui de până

aci, se iveşte un nisip fin, albicios, ca cenuşa. Vântul spulberă lesne această pulbere albă, răspândindu-o în toate părţile pe lanurile dimprejur. Mai facem câţiva paşi şi ne aflăm la marginea pădurii, care indică totodată hotarul adevăratelor dune. La extremitatea aceasta răsăriteană a lor ne aflăm tot pe terasă. Harta ne arată într'un punct cota 541, un nivel cu 20 m. mai înalt decât al luncii vecine. De aci în jos, pe o distanţă de 4 km. suprafaţa ovală acoperită de dune este un plan uşor înclinat spre Apus. Trebue să accentuăm însă că această suprafaţă se distinge clar de aceea a luncii şi ori de unde am intra între dune, avem de urcat câţiva metri. Marginea apuseană a dunelor (circa 520 m.) este cu vre-o 6 m. mai sus ca lunca. In cele mai multe locuri trecerea în cuprinsul dunelor se face brusc, marginea acestora fiind indicată printr'o treaptă binişor pronunţată. Această împrejurare ne sileşte să considerăm suprafaţa cu dune tot ca o terasă a Văii Negre. Ea ne va ajuta să înţelegem, care este adevărata provenienţă a nisipului din dune.

Parcurgând fâşiile de pini şi rariştea de mesteacăni dintre ele ne convingem, că într'adevăr avem de a face cu dune de formă tipică. Valuri lungi şi şerpuite de nisip, în mare parte acoperite de vegetaţie, se perindă rânduri, rânduri, înălţând ici colo creste boltite, deasupra cărora vântul mai puternic flutură necontenit nisipul ca pe un văl fumuriu. Inălţimea crestelor variază între 3—7 m. Valurile alungite închid mici basinuri de formă ovală îndreptate în direcţia dunelor. Primăvara după topirea zăpezii şi pe timp de ploi îndelungate coveţile acestea adună puţină apă pe fundurile lor. Indată ce se îndreptează vremea şi se iveşte căldura, apa seacă.

Această stare de lucruri datează numai de câţiva ani. Inainte vreme puzderia de lăculeţe dintre dunele dela Retiu aveau apă tot timpul anului, unele dintre ele erau mari şi adânci, aşa încât vizitatorii se puteau plimba pe ele cu barca. Ţăranii din satele vecine vorbesc cu părere de rău despre vremea nu prea îndepărtată, când îşi puteau adăpa vitele tot timpul verii din apa acestor lacuri şi când aveau la îndemână un aliment ieftin şi gustos în peştele, ce-l pescuiau acolo. Stoluri de raţe sălbatece populau păpurişul şi atrăgeau numeroşi vânători dela Sf. Gheorghe sau chiar dela Braşov. Era mai multă vieaţă altădată în dunele dela Retiu!

Vorbind de acest interesant fenomen morfologic se impune să răspundem mai ales la două întrebări.

1. Nisipurile sburătoare sunt o raritate în Ardeal. Trebue să mergem departe în câmpie, pe malurile Dunării sau ale afluenților ei mai mari, ca să vedem atâta nisip în forme atât de caracteristice ca dunele dela Retiu. In câmpiile din jurul Brașovului nu mai găsim nicăeri nisip la suprafață, fie consolidat, fie liber. *De unde provine nisipul dela Retiu și cum se explică prezența acestor dune tocmai acolo?*

Inainte de a răspunde la această întrebare trebue să constatăm, că în cuprinsul dunelor precumpănesc două feluri de nisip, deosebite mai ales prin culoarea lor. Unul e galben-roșietic, cu elemente foarte fine de rocă nefărămițată, mai ales cvarț. Alcătuește partea cea mai mare a dunelor. Celălalt e alb-cenușiu și mai prăfos.

E greu de admis ca massa aceasta de nisip poligen să fi fost adusă și depozitată aci de Valea Neagră, pentru simplul motiv că în acest caz ne-am aștepta să vedem și în alte părți pe vale în sus depozite ca acesta. Trebue să ne gândim așadară la originea autohtonă a nisipului dela Retiu. In frumoasa secțiune deschisă de Valea Neagră în marginea retezată a Câmpului Frumos se vede sub pătura de pământ vegetal și de loess un strat de nisip galben-roșietic, de o culoare asemănătoare nisipului din dune. Fricelele de cvarț sunt însă mai mari acolo. E curios că acest nisip nu se vede în secțiunea dela marginea movilei Doboica, în nemijlocită apropiere de dune. In lunca Văii Negre însă, lângă podul dela Retiu, deci chiar în marginea dunelor, se văd câteva gropi săpate într'un nisip nerăscolit din poziția lui primară, asemănător cu cel din dune.

Lămurirea complectă a problemei urmărite o găsim, dacă dăm ocol dunelor pe la Sud. Pe drumul ce duce din Aninoasa spre Ozun lângă podul de pe părâul Béldi (Cornel) vedem o secțiune, care ne dă cheia acestei probleme. La suprafață găsim un strat de circa 40 cm. sol cenușiu ca cel pe care-l găsim în unele dune și pe drumul dinspre Aninoasa. Urmează apoi 1 m. argilă densă de culoare galbenă închisă cu urme de plante (cărbune). Este aceeaș argilă pe care am găsit-o pe curmătura dinspre Beșeneu la 600 m. deci cu 70 m. mai sus. In fine, la bază se vede un strat gros,

descoperit numai pe circa $2^1/_2$ m. de nisip roşietic-brun, cu firicele de cvarţ ca păsatul. De mare importanţă ni se pare faptul că stratele acestea (nisipul e stratificat) urcă spre Sud. Această deplasare trebue pusă în legătură cu ridicarea masivului muntos de pe margine.

Cercetând albia părăului Béldi observăm că ea e ca şi împotmolită în acelaş fel de nisip. Dunele sunt în prelungirea acestui părău, care neputându-le străbate le ocoleşte pe la Sud. O parte din nisipul lor se datoreşte desigur acestui părău.

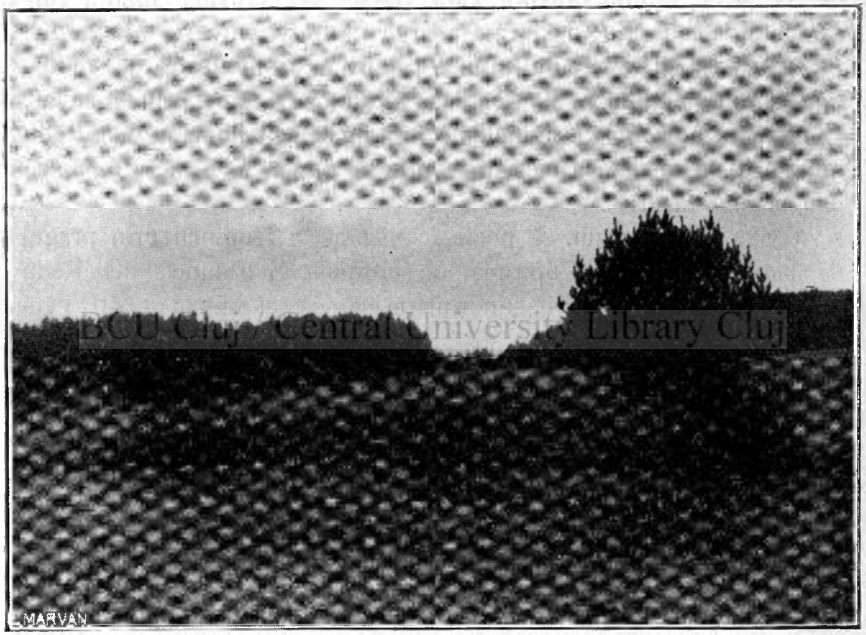

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pig. 3. **Dunele dela Retiu,** vedere parţială.

Putem prin urmare conchide, că nisipul dunelor e într'adevăr autohton, de origine pliocenă şi a fost descoperit prin spălarea păturilor de deasupra în parte de micul părău Beldi, într'o măsură mai mare de însăş Valea Neagră, care curgea altădată peste dunele de azi. După cât se pare s'a petrecut acelaş fenomen ca pe malul stâng al Jiului, la Sud de Craiova, unde Jiul deplasându-se spre dreapta a părăsit pe stânga o terasă tăiată în mare parte în păturile de nisipuri levantine.

Odată nisipul descoperit, el a devenit jucăria vântului, care l'a răscolit din loc, purtându-l de ici colo şi aşternându-l în forme de dune. Să nu pierdem din vedere, că ne aflăm la o răspântie, într'o adevărată strungă, unde acţiunea vântului se simte cu mai mare inténsitate ca în alte părţi. Vântul cel mai cunoscut şi mai temut aci este al Nemirei, Crivăţul ce-şi face drum din Moldova peste crestele joase dela Oituz. Acestui vânt se datoreşte direcţia est-vestică a dunelor şi a albiilor dintre ele. Destul de frecvent este însă şi vântul de NV dinspre Baraolt şi Harghita, precum şi cel de SV şi S, venind dinspre Ţara Bârsei sau dinspre munţii Buzăului ardelean prin despicătura largă dintre Saciova şi Măgheruş.

2. Presenţa nisipului sburător într'un basin destul de redus, împrejmuit de munţi, e un fenomen destul de curios prin el însuş. O notă de adevărată originalitate imprima însă dunelor dela Retiu mulţimea de mici lacuri ascunse printre dune. *De unde provenea apa acestor lacuri?*

Sawicki a crezut, că poate explica acest fenomen prin pragul de stâncă impermeabilă, apropiat de suprafaţă. Sub dunele dela Retiu însă nu se vede nicăiri suportul de stâncă, ci numai nisip permeabil, care pare a avea o grosime considerabilă. Nici Valea Neagră nu poate alimenta aceste lacuri cu apă, căci talvegul ei rămâne cu 6—15 m. sub fundul acestora. Chiar şi în timpul celor mai mari inundaţii nivelul apelor din luncă nu putea ajunge deasupra fundului lacurilor, pentruca ele să se poată alimenta pe calea aceasta.

Explicarea cred că o găsim în structura specifică acestor forme. E clar că puţina apă ce se mai vede astăzi din când în când în unele gropi mai adânci provine din ploi sau zăpezi. Putem admite foarte bine, că tot pe calea aceasta se alimentau lacurile şi când conţineau apă mai multă în tot timpul anului. Pe de oparte prin scurgerea şi depunerea mâlului mai fin din nisipul înconjurător, pe de altă parte mulţumită învelişului vegetal, s'a format pe fundul depresiunilor dintre dune o pătură de sol impermeabil, suficient de groasă ca să împiedece scurgerea apei adunate. Nisipul din dune, îmbibat cu apă din zăpadă şi ploi prin infiltrare de sus în jos, precum şi pe cale de absoarbere de jos în sus în timpul inundaţiilor, contribuia la păstrarea apei din lacuri. E probabil că o parte din umiditatea regiunei se datoreşte şi stratelor de nisip

nerăscolit, care formează baza dunelor şi care urcă uşor spre Sud. Dintr'acolo aducea şi părăul Beldi o cantitate de apă dunelor aşezate în calea lui.

Astăzi mai vedem doar albiile vechilor lacuri fără belşugul de apă de odinioară. Această dispariţie nu se poate atribui numai relativei secete a anilor din urmă. Inundaţiile ca fenomen general şi-au pierdut din proporţiile de altă dată. In regiunea, de care ne ocupăm, regimul natural al apelor a suferit o însemnată perturbare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 4. **Dunele dela Retiu.** In planul întâiu nisip sburător, în fund dune consolidate prin plantaţie.

odată cu facerea liniei ferate Sf. Gheorghe—Breţcu, când s'au tăiat canale de scurgere, s'au clădit viaducte etc. Terenul mlăştinos, în care se pierde părâul Beldi pe latura sudică, mai înaltă, a dunelor de asemenea a fost drenat. Multe lacuri au fost secate de oameni prin canale de scurgere tăiate înadins de dragul peştelui din ele. In fine, învelişul vegetal a contribuit de sigur şi el într'o măsură însemnată la ridicarea fundului lacurilor şi la secarea lor. Un

complex întreg de cauze a provocat aşadar dispariţia micilor lacuri, elemente de înfrumseţare şi de însufleţire cu podoaba vieţii a nisipurilor sburătoare dela Retiu.

*

Adevăratul farmec al dunelor de pe malul Văii Negre il constitue *învelişul lor vegetal.* Lumea bogată şi foarte felurită a plantelor rânduite după condiţiunile lor de viaţă în acest mediu atât de restrâns şi totuş atât de variate, a transformat un ţinut pustiu şi sterp de nisip sburător într'o minunată grădină botanică. Vre-o 410 speţe de plante populează micul ocol al dunelor. Unele speţe sunt iubitoare de căldură şi de uscăciune şi deci au ocupat povârnişurile bătute de soare ale dunelor, a căror culoare se schimbă în cursul anului după vegetaţie: primăvara sunt galbene-verzi, la începutul verii roşii, iar către toamnă devin alburii. Altele se feresc de prea multă lumină şi s'au retras prin locurile umbrite din dosul dunelor sau pe sub tufişul rar al pădurii. In sfârşit altele sunt plante de apă (36,5%) şi au dat ocol albiilor ovale ale lacurilor de altădată, iar acum au năpădit fundurile secate ale acestora.

Oscilând între extreme, mediul acesta ambiguu a fost disputat şi de pădure. Mai ales două feluri de copaci şi-au împărţit frăţeşte terenul, ale cărui însuşiri deosebite sunt şi mai bine puse în evidenţă prin această aplicare benevolă a principiului *suum cuique.* Coastele uscate ale dunelor sunt ocupate de mesteacăni luminoşi iar pe marginea ghiolurilor s'au îndeşit pâlcuri de arini cu umbra neagră. Un regim de bună gospodărie a adus în timpul mai nou un musafir exotic, în faţa căruia locuitorii băstinaşi sunt îu vădită retragere. Pădurea plantată de pini a cuprins regiunea din trei părţi şi împrimă peisagiului pentru privitorul de departe nota ei particulară. La mijloc se mai găsesc însă suprafeţe întinse cu aspectul mai vechiu, neschimbat. In luna Mai, când copacii sunt înverziţi, când iarba măruntă de stepă smăltată cu mii de flori multicolore a cuprins costişele domoale ale dunelor, când albul trunchiurilor de mesteacăni cu frunzişul vaporos se proectează pe cerul albastru, o preumblare prin rariştea aceasta însorită procură momente de adevărată plăcere estetică.

Invelişul vegetal atât de variat a atras, cum era firesc, şi o *faună* bogată în fel de fel de speţe. Impresionează în deosebi

marea mulțime a paserilor. Atât flora cât și fauna erau în toată amploarea lor atunci când micile lacuri dintre dune nu secau întimpul verii, ci constituiau un element statornic de continuă înviorare.

*

Astăzi toată această lume bogată și atrăgătoare e în curs de prefacere, de scădere și nimicire. Odată cu secarea lacurilor e pe cale să dispară împreună cu animalele de apă bogata felurime a plantelor acvatice. In libertatea de după războiu omul neprevăzător și rapace grăbește opera de distrugere. Intră cu plugul tot mai adânc în cuprinsul dunelor consolidate cu atâta trudă, folosite mai nainte ca pășune, iar resultatul se vede imediat: vântul ia în primire nisipul răscolit de plug și înăbușe cu el plantele însămânțate, pe care acesta trebuea să le hrănească. Arinii și mesteacănii din rariștea veche și mai ales frumoșii pini din plantațiile bine crescute sunt tăiați fără milă și în locul lor se întinde tot mai mult nisipul rămas golaș. Unde tufișul e mai des se recurge la foc, ca să se întindă pășunea sau locul de problematică arătură. Cu un astfel de regim în câțiva ani nisipul se va desface din cătușele lui și în locul minunatei grădini botanice de astăzi vom avea o paragină. Dela varietatea de forme așa de impresionantă regiunea evoluiază grăbit spre tot mai mare uniformitate. E o cale contrară progresului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei dintâi culegători ai numelor românești de plante

de **Dr. Emil Pop**

— Urmare —

Iată însă altele: „*Ghimbér galbin*“ [1] (g'imber g. = „Curcuma longa“), „*Boroszlán*“ (boroslan = „Syringa vulgaris“); „*Csikorie de járne*“ (cicoare de iarnă = „Valeriana Locusta olitoria“ = Valerianella locusta); „*Heráne*“ (hrană? ci că i-s'ar zice astfel secării prin Țara Hațegului! „*Bu'ser*“ (ungurește „buzér“ = „Rubia tinctorum“); „*Mintsúne*“ (minciună = „Plantago major“; se numește așa și în jurul Alba-Iuliei); „*Kaptalan de cse gálbin*“ (căptălan de cel galbin = „Verbascum thapsus“); „*Maszlag*“ (ungurește maszlag = Datura Stramonium); „*Flóre Kodruluj*“, (floarea codrului = „Atropa Belladonna“); *Puturásza*“ (Puturoasă = „Coriandrum testiculatum“ = Bifora radians); „*Szókmik*“ „Soc mic = „Sambucus ebulus“); „*Uszturój Urszului*“ (Ustoroiu'Ursului = „Allium ursinum“); „*Portsin*“ (ung. Portsfü = „Polygonum aviculare“); „*Szintets*“ (Sinteci? = „Sideritis hirsuta“?)[2] „*Buszujókul fécelor* (sécelor?)“ (Busuiocul fets'elor? = „Mentha Pulegium“); „*Lúp*“ (Lup = „Rinanthus crista galli“); „*Tyus*“ (T'iuș, după ungurescul „tövös“ = „Brassica napus“); „*Késutz*“ (Cășuți = „Malva rodundifolia“; d-l Prof. *Borza*,[3]) a găsit acest nume dat de Mischiueni altei plante); „*Csicsere*“ (Cicere? Numire foarte probabilă, macedonenii îi zic *țeațire* = *Cicer* arietinum); *Cardo Májkéj precseszte* (Cârdu Maicăi Preceste = „Cardus marianus“ = Silybum Marianum); „*Puine babe*“ (Pâinea babei = „Carlina acaulis“); „*Putzóke*“ (Puțoacă? ungurește: „Putzók-répa“ = Helianthus tuberosus); „*Cardó szántó*“ (Cârdu sfânt? = „Carduus benedictus“ = Cnicus benedictus); „*Lopó*“ (un maghiarism = „Cucurbita lagenaria“ = Lagenaria vulgaris); „*Pepen Grecseszk*“ (pepen grecesc = „Cucurbita citrullus“ = Colocynthis Citrullus); „*Fısikar*“ (Fișicar? = „Pistacia vera“); „*Virczid'sa*“ (? = „Polypodium vulgare“); „*Notóte*“ (Nototă = „Lycopodium Selago“. — Această numire lipsește în Panțu, ed. I; în a II-a se găsește); „*Muszt de lemne, Muszt de pe kopács*“ (Mușchiu de lemne, mușchiu de pe copaci = „Lichen pulmonarius“ = Sticta pulmonaria).

Pentru cele mai multe din aceste plante Benkö și dă alte numiri cunoscute azi

Din categoria a II-a, a numirilor cu o pronunțare isbitor deosebită sau cu precizări întregitoare — față de Panțu — fac parte:

---

1) Cuvintele românești sau latinești scrise între semnele citațiunii sunt transcrise întocmai din Benkő. Unde numele latinesc citat de Benkő nu mai e întrebuințat azi, am adăogat și numele științific actual al plantei în chestiune. — Primul nume din paranteză e transcrierea cuvântului lui Benkő, cu semnele obișnuite la Muzeul Limbei Române, Cluj.

2) Numele latinesc neprecis; ar putea fi *Sideritis montana, Stachys recta* sau *Stachys danica* (= Betonica hirsuta).

3) ***Borza Al:*** Flora grădinilor țărănești române. II. Plantele de podoabă de leac, de farmece și credințe. (Buletinul de Informații al Grădinii bot. și al Muzeului bot. dela Universitatea din Cluj, V. 1925, p. 55).

Jezsmin (Jasmin); „*Holbure mike*“ (Holbură mică = Volbură);[1]) „*Morkur*“ (Morcur[2]) = morcov); „*Morkur de kimp*“ (Morcur de câmp = morcov sălbatic); „*Tyim de kimp*“ (T'im de câmp = chimion de câmp); „*Rákovina*“ (Racovină = rocovină); „*Ravent*“ (Ravent = revent); „*Szorponell*“ (Sorponel = Soponel); „*Makrisor de pászere, Makris cu trifoj*“ (Macrişor de pasăre, M. cu trifoi = Macriş-păsăresc, macriş-trifoios); „*Iárbe grásze de gredine*“ (Iarbă grasă de grădină = Iarbă grasă); „*Alior de padure*“ (alior de pădure = alior); „*Malin alb*“ (Malin alb = mălin); „*Szorb de pádure, Szorb szelbatik*“ (Sorb de pădure, S. sălbatic = Sorb); „*Burjane de Frád'se, Foj de Frád'se*“ (Buruiană, foi de fragi = Fragi), „*Mák nyegru, Mák álb*“ (= Mac; numit deosebit după culoarea semințelor); „*Forasztó*“ (Forastău? = Ferestrău? = Foresteu); „*Bujor rós*“ (Bujor roş = Bujor); „*Napratznik ku flóre albe*“ (Năpraznic cu floare albă = Năpraznic); „*Szkletsl mits*“ (*Scălci mici?* pentru Ranunculus Ficaria; o plantă înrudită, Caltha palustris, se numeşte *Scalce); „Tsimbru szelbátyik*“ Cimbru sălbat'ic = Cimbru de câmp); „*Izma szelbátike*“ (Izma sălbatică = mintă sălbatică); „*Csormoly*“ (maghiarism = ciormoiag); „*Burján ká Jinu*“ (= Buruiană ca ynu = Buruiană de in); „*Flore de Viole*“ (Floare de Vioală = Floare de vioară); „*Nap retund*“ (Nap rătund = napi); *Rápitze nyágre*“ (Rapiță n'agră = rapiță de muştar, muştar negru); „*Flóre Niprale gálbine*“ (Floare de Niprală galbină = Niprală); „*Faszule*“ (Fusulă = Fasole); „*Trifoj de Lunke álbe, Trifoj de Lunke rósu*“ (Trifoi de luncă alb şi roşu = trifoi alb, trifoi roşu); „*Pelin de Csemik*“ (Pelin de cel mic = pelin mic); „*Pelin stirp*“ (Pelin sterp? = Pelin); „*Kaptalan de cse mare*“ (Căptălan de cel mare = căptălan); „*Ferfen mik*“ (Ferfen mic = Ferfen mare): „*Burjáne de Rimpff*“ (Buruiană de Rimf = Remf); „*Frád's de lemn alb, Frád's de lemn nyegru*“ (Fragi de lemn, albe şi negre); „*Lubenitze buborosze*“ (Lubeniță buburoasă = Lubeniță); „*Burete de kimp*“ (Burete de câmp = ciupercă, îi zice şi Bureți); „*Burete de zade*“ Burete de zadă, — ? In Benkö „Agaricus“).

Sunt în Benkö încă multe numiri dialectale, cari se deosebesc de cele din Panțu prin felul pronunției.

Următoarele 25 de numiri sunt cunoscute pentru alte plante, nu pentru cari le semnalează Benkö:

„*Szkumpine*“ (Scumpină = „Syringa vulgaris“); „*Skaj*“ (Scaiu = „Dipsacus silvestris“ şi „Arctium Lappa“); „*Polomnide*“ (Polomnidă = Convolvulus arvensis“); „*Otyá bóuluj*“ (Ochiu boului = „Campanula persicifolia“); „*Lipán*“ (Lipan = „Verbascum thapsus“); „*Luminotz*“ (Luminoț? Luminoasă? = „Asclepias vincetoxicum“); „*Izme*“ (Izmă = „Chenopodium botrys“); „*Poláj*“ (Polai, = Teucrium polium); „*Iárbe flokoasze*“ (Iarbă flocoasă = „Marrubium vulgare“); „*Matatsina*“ (Mătăcina = „Ocimum Basilicum?“); „*Zirne*“ (Zărnă? = „Rhinanthus crista galli“); „*Lubitz*“ (Lubiț = „Myagrum perfoliatum“); „*Lippán*“ (Lipan = „Tataria hungarica“ = Crambe tataria); „*Káptalan*“ (Căptălan = „Tataria hungarica“ = Crambe tataria); „*Mazeritye*“ (Măzărit'e = Canvallaria majalis); „*Groszáme mik*“ (Grosamă mică = Genista sagittalis); „*Szuvulf*“

1) Ultima numire din paranteză este a lui Panțu.

2) Indică însă şi „*Morkov*“ (morcov) şi „*murkoj*“ (murcoi)

(Suvâlf ? = Melilotus officinalis); *„Flore Szórului“* (Floarea soarelui ? = „Leontodum taraxacum“ = Taraxacum officinale); *„Dyntye dr'kuluj“* (Dint'ele dracului = „Bidens tripartita“); *„Viole“* (Violae = „Viola odorata“); *„Aisor“* (Aișor = „Asphodelus ramosus“ = Anthericum ramosum ?); *„Lába urszuluj“* (Laba ursului = „Haracleum sphondylium“. In Panțu ed. II Laba ursului este Heracleum sibiricum); *„Járbe Bojerilor“* (Iarba boierilor = „Ricinus communis“); *„Flor Domnești“* (Flori domnești = „Convallaria majalis“); *„Kódá rákuluj“*, (Coada racului = „Convallaria Polygonatum“ = Polygonatum officinale).

Este de sigur greu să aduc prea multe exemple prin cari să dovedesc superioritatea științifică a acestei liste de numiri, superioritate afirmată înainte de toate în intenția și planul de lucru al autorului. Ea este de sigur lucrarea de temelie în ce privește strângerea numirilor de plante la noi nu numai pentrucă e cea mai veche culegere conștiincioasă și corect concepută, ci și prin faptul că materialul ce-l aduce s'a infiltrat pe neștiute în celelalte colecții de această natură socotite pân'acum fundamentale.

Spuneam la început că autorii noștri nu cunosc lista lui Benkö. Ea a rămas într'adevăr înmormântată. Singur *Crăiniceanu* o pomenește[1]) (p. 347), dar nu se servește de conținutul ei. Citatul lui Crăiniceanu trece la *Leon*[2]) (p. 54), dar opera însăși îi rămâne necunoscută și deci neconsultată. D-sa ne dă o lucrare originală. In o a doua lucrare[3]) Leon nici nu mai citează pe Benkö în bibliografie.

Lista lui Benkö s'a popularizat însă totuși — deși nu complect — prin *Sigerus* și *Lexiconul dela Buda.*

Farmacistul sas din Sibiu, *Sigerus* a fost considerat până acum drept cel dintâi culegător de numiri românești de ale plantelor. El publică la 1791 o listă[4]) de 175 de numiri dela 157 de plante medicinale, cari cresc spontan în Ardeal. Aproape toate aceste numiri le-a luat, fără a ne-o indica, — dela *Benkö,* repetând adeseori greșelile sau nonsensurile acestuia. Firește limitându-se la plantele de leac, lista lui este mult mai scurtă decât

---

1) *Crăiniceanu Gh.*, Nomenclatura româno-latină din istoria naturală. Convorbiri Literare, XXII, 1889.

2) *Leon N.*, Botanica medicală a țăranului romîn. Archiva Societății Științifice și Literare din Iași, X. 1899, p. 54—80.

3) *Leon N.*, Istoria naturală medicală a poporului român. Extras din Analele Academiei Române. S. II. t. XXV București, 1903.

4) *Sigerus, P.*, Verzeichnis der in Siebenbürgen wildwachsenden offizinellen Pflanzen. Ein Versuch. — Siebenbürgische Quartalschrift. II, 1791.

a lui Benkö. Ortografia ungurească a lui Benkö o schimbă cu cea nemţească, ba pe ici colo face şi modificări gramaticale. In felul acesta unele numiri se prezintă mai bine („Muschkatu drakului“ în loc de „Muskát de drák“, „Entortzel“ în loc de „Entorszél“, „Turtjae“ în loc de „Tutjche“, „Kuade schoritschelului“ în loc de „Kóda szoretsului“), altele mai rău decât la Benkö („Ssuline“, la Benkö „Csuline“; „Spinge drakului“, la Benkö „Szpine drákului“ etc.). Aci trebuie să pomenim de monstruosul „Speribahne tarkate“ (Acorus calamus) copiat sau cules greşit după destul de stâlcitul „Spetihatze tárkáte“ (Spetează tărcată!) a lui Benkö. Această greşală grosolană a lui Sigerus s'a intrus în listele lui Şincai (care i a zis „Speriban tărcat“), Fuss, Cipariu şi Bariţiu (Speribane tarcată), Brândză, aşa încât a putut înşela chiar criticismul necruţător al d-lui Panţu, unde găsim „speribana tărcată“ — nerostită de nici un ţăran român.

Sigerus se îndestuleşte să transcrie din Benkö numirea fundamentală şi cel mult un sinonim. (Benkö are la 429 plante 173 sinonime, Sigerus abia 18 la 157).

El complectează sau reduce unele numiri de ale lui Benkö. („Petrinsei szelbatik, Tjim selbatik“ în loc de „Petreselj de kimp, Tyim de kimp“, „Tschintsch deschetje, Burumitze albe“, în loc de „Frunsze de tsints desitye, Burunutze albe mike“ etc.).

Dar Sigerus, pe lângă numirile copiate evident dela Benkö are şi vre-o 18 numiri noi, originale:

„Schkapie“, „Floare wunete“ (Iris germanica) *„Patladschine enguste“, „Trifoi amar“, „Djuntzure“, „Kalmesze“, „Buriâne de nedschei“, „Tsints klcpotzegle“, „Jarbe usturoje“, „lisme de muntje“, „Punga popi“, „Milot“, „Aron“, „Murtz“, „Tzinkraut“, „Jarbe Scharpi“, „Pappel“ (Păpălău?* = Physalis Alkekengi), *„Polei“* (Mentha Pulegium).

Deşi contribuţia originală a lui Sigerus este atât de disparentă faţă de materialul împrumutat dela Benkö, totuşi lucrarea lui a avut o importanţă deosebită, căci majoritatea autorilor de aci încolo a consultat-o şi a trecut-o pe de a'ntregul în listele din ce în ce mai cuprinzătoare. —

Trecem în revistă pe autorii vechi de liste, oprindu-ne în special acolo, unde găsim influenţa lui Benkö sau vre un autor necunoscut pân'acum. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kräutner, un alt farmacist, complectează la 1793 pe Sigerus[1]) cu 21 de numiri de plante, originale. Nu cunoștea pe Benkö. Vre-o 3 numiri le sunt egale sau asemănătoare, celelalte nu. Kräutner introduce a. z. „Polytrichon" (Adianthum capillus Veneris), iarăşi un cuvânt inexistent la Români. —

O listă semnalată recent de D-l Dr. *V. Bologa*[2]) este cea a lui *Neustädter,* publicată la 1795 în actele administrative ale guvernului ardelean[3]). — El copiază conspectul lui Sigerus, dar fără coloana I, cu numele latinești. Păstrează însă numele farmaceutice în exact aceeaș ordine și număr. La coloana numelor românești transcrie asemenea pe Sigerus, dar aci găsim și câteva complectări originale, ca d. e. „Popionki leporesk" (Popilnic iepuresc), „Hincej" (?=Hieracium pilosella), „Rekoinne" (racoină=Anagallis arvensis?), „Szór ku frátye" (Sor cu frat'e= Parietaria?), „plop", „Tschér" (cer), „Moru Lupuluj" (?= Scabioasa arvensis). Nu mai zice „Speribahne tarkate" ca Sigerus, ci „Szpetyasze fárkáte" (sic !). La sfârșitul conspectului său adaogă și câteva plante medicinale cultivate (Mărar Isop etc.) de cari Sigerus nu s'a ocupat. — Câteva nume de ale lui Neustädter, noi față de Sigerus par a fi copiate de Benkö („Limba vetschinye", „Nalbe mike, „Mintsune", „Sirna" etc.). Totuși faptul, că are câteva nume necuprinse în Benkö, iar alte câteva numiri latinești, cărora Benkö le alătură numirea românească, iar Neustädter nu, ne oprește să afirmăm că Neustädter cunoștea opera lui Benkö — Pe Kräutner nu-l utilizează. —

Nu de mult a fost publicat și adnotat de către d-l Prof. *Borza,* dicționarul de științe naturale al lui *Șincai,* păstrat ca manuscris la episcopia din Oradea și scris pela 1808—1810[4])

---

[1]) *Kräutner, S.,* Nachtrag zu des Herrn Provisor Sigerus Verzeichniss wildwachsender Siebenbürgischen offizinellen Pflanzen. Siebenbürgische Quartalschrift, III. 1793.

[2]) Revista Istorică, XV, 1929, p. 87—88.

[3]) Consignatio specifica omnium plantarum quae in magno hocce Principatu sponte sua crescunt. — „Opinio deputationis regnicolaris systematicae in cameralibus ordinatae circa promotionem agriculturae, manufacturarum commerciique transsilvanici deprompta, 1795.

[4]) *Borza A.,* Primul dicționar de științe naturale românesc. „Vocabularium pertinens ad tria regna Naturae" de Gh. Șincai. Dacoromania, V, 1925 — 26 p. 553—562.

Șincai nu cunoștea pe Benkö, dar copiază, aproape toate numirile de plante din Sigerus (e influențat deci fără să știe și de Benkö). Are însă și numiri originale: „Ghimberiu nemțesc" „Floricea mult țiitoare", „Puciogna" etc. —

Un culegător mai modest, necunoscut de botaniștii și filologii noștri este *Domenico Sestini,* un naturalist italian, care a călătorit în 1780 prin Muntenia și Transilvania, fiind cel dintâi care a făcut observații floristice în Muntenia Strânge cu această ocazie 21 de numiri românești de a dreptul din gura poporului. Când nota el aceste numiri, încă nu apăruse nici lista lui Benkö; și-le publică însă abia la 1815[1]) Ortografia italienească a lui Sestini nu ne permite să bănuim ce va să zică „Timintij" („Nastrutium indicum" =Tropaeolum majus?), „*Turnări*" (= Bryonia, „*Lentichie*" (?). Celelalte numiri sunt cunoscute. Este interesant că pe atunci salcâmul — proaspăt introdus — se chema „*spine*" în Ardeal.

In ce privește contribuția lui Sestini asupra florei, faunei și solului din Țara noastră pregătesc o dare de seamă deosebită.

Baumgarten, medicul sas din Sighișoara, tipărind o enumerație a plantelor transilvănene în 1816[2]) comunică și o mulțime de numiri românesti, auzite afirmativ dela gospodari și ciobani (p. XXI — XXII). Nu l-a cunoscut pe Benkö, a întrebuințat însă pe Sigerus. Aduce într'adevăr multe numiri noi și neaoșe, dar le-a italienizat într'un mod supărător.

Baumgarten introduce și în limba noastră obiceiul de a boteza artificial plantele, când acestea nu sunt numite de popor, o operație ce ni-se pare aproape cu totul lipsită de sens și care în schimb a avut rolul să nască multe confuzii și să ispitească pe mulți botaniști. Mai ales că acești inovatori nepioși nu erau — nu erau cum ar fi trebuit să fie — cunoscători desăvârșiți ai limbei noastre și ai spiritului ei.

Baumgarten, sau acei „Oeconomiae gnari" cari îi comunicau numirile, au fost de-a dreptul barbari în această privință;

---

[1]) Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania e Ungheria fino a Vienna 1815. Firenze.

[2]) Enumeratio stirpium Magno-Transsilvaniae Principatus.... I-III, Vindobonae 1816. — Vol IV, apărut la 1846 n'are numiri românești (criptogame). (N. A.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ei traduc din latinește, italienește, franțuzește sau chiar nemțește numele nou[1]).

Din nenorocire aceste elucubrații botanico-filologice au pătruns în lista lui Fuss și prin asta multe din ele au devenit cetățeni de contrabandă ai nomenclaturei românești. —

Un alt culegător rămas necunoscut până acum este *Leonhard* (Daniel Josef), profesor la Sibiu, apoi preot evangelic în Orăștie[2]) (Născut în 1786, mort în 1853). A urmat diferite studii academice la Viena, apoi la Göttingen, unde a făcut și științe naturale, de care zice că sunt cele mai frumoase științe. In 1812 publică la Sibiu o disertație asupra mamiferelor și a paserilor din Ardeal.

In 1818 publică un interesant „*Lehrbuch*" de 400 pagini, despre Ardeal[3]). Aci face descrierea geografică (cap I.) și istoricul (c. III) Ardealului, iar jumătate din carte e ocupată de „Naturgeschichte von Siebenbürgen" (c. II.) Tratând pe rând cele 3 regnuri ale naturii ne dă și numirile românești. Aceste ar merita atenție deosebită ; aci ne ocupăm numai de cele ale plantelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Plantele le împarte în pomi, copaci, tufe, plante agricole, tinctoriale, medicinale (cultivate și spontane), și veninoase. Comunică *103* numiri românești de plante.

Colecția aceasta este originală Leonhard nu cunoștea pe Benkö. La plantele medicinale are câteva numiri comune cu Sigerus, dar aduce și altele noi. Cunoștea pe Sigerus (care se găsește printre cumpărătorii cărții lui), dar Leonhard ținea să-și afirme observațiile sale personale.

Este interesant, că nu acceptă nici numirile lui Bamgarten,

---

1) Ex. „*Odolano entrei foi*" (= Valeriana tripteris), „*O. de munte*" (= V. montana), „*O. lungito*" (= V. elongata), „*O. de piatră*" (V. saxatilis). „*Pâine porcului*" (= pan porcino), „*Fagopiro de Saràcieni*" (= Il Formento Saraceno) etc.

2) Vezi „Allgemeine Deutsche Biographie", XVIII, Leipzig (bibliografie mai amănunțită).

3) *Leonhard I.*, Lehrbuch zur Beförderung der Kenntnis von Siebenbürgen. Sibiu 1818. Cu o hartă.

Intre „prenumeranții" acestei cărți găsim și pe „*Moga Basilius* Bischof der Nichtunirten Walachen".

a cărui enumerație, indicată și de Leonhard, apăruse cu 2 ani mai înainte. Arată chiar localități de plante diferite de ale lui Baumgarten.

Numirile lui Leonhard sunt ardelenești și cele mai multe neaoșe. Au rămas însă uitate și unele din ele nu se cuprind nici în Pantu.

D. e.: *„Brad bun“* (= Picea excelsa); *„Litschin kigneschd“* (= Licin cân'esc = Rhamnus frangula); *„spin“* (= Crataegus monogyna), *„larbe kriatza“* (= larbă creață = Mentha crispa); *„Jarbe frigurului“ (larba frigurilor?* = Erythrea centaurium). *„Fluore sorului“* (= Floarea soarelui = Taraxacum officinale). *„Jarbe rae“* (= larbă rea = Ranunculus sceleratus). *„Bolundarine“* (= Bolundarină = Datura Stramonium); *„Nebunale“* (= Nebunele? = Lolium temulentum). —

In 1825 apare cu multă întârziere *Lexiconul dela Buda*[1]) unde găsim numiri neaoșe surprinzător de multe față de autorii citați pân'acum. Co-autorul care prelucra această parte a consultat și pe Benkö vulgarizându-i cele mai multe numiri, cari n'au trecut în lista limitată la plantele de leac a lui Sigerus.

Lexiconul consultă probabil și dicționarele manuscrise amintite la început. Mulțimea și preciziunea datelor ne face să bănuim că unii din colaboratorii lui cunoșteau numirile poporale de plante și chiar plantele. Poate să fi cules material tocmai Petru Maior, care isprăvise Lexiconul până la litera K. După moartea lui însă s'a revizuit din nou și partea I, unde vre unul din urmașii lui Maior avea deci prilejul să introducă noutăți. Bănuim, că dintre urmașii lui s'a putut ocupa de partea științelor naturale medicul *Alexandru Theodori* (alias *Theodorovits),* angajat ce-i drept cam târziu la revizia dicționarului. Acesta fusese „al frumoaselor învățături și al filozofiei doctor“, iar în anul ce a urmat apariției Lexiconului și-a trecut doctoratul în medicină, cu o disertație interesantă asupra bolilor de care sufăr literații[2]). A mai făcut apoi literatură[3]) și a murit la 1875 în calitate de medic primar al orașului Roman[4]).

---

[1]) Lexicon romanescu-latinescu-ungurescu-nemțescu quare de mai mulți autori în cursul a trideci și mai multor ani s'au lucrat. Budae, 1825.

[2]) Dissertatio inauguralis medica de valetudine literatorum.

[3]) Vezi *Iorga:* Istoria lit. rom. în sec. XVIII-lea, II, p. 318.

[4]) *Crăiniceanu Gh.,* Literatura medicală românească. Biografii și bibliografie, p. 30.

După pregătirea ce o avea deci Alexandru Theodori era indicat pentru redactarea părţii botanice. Adevărat că era tânăr şi pe când a ajuns să colaboreze, o parte din Lexicon probabil era tipărit.

Oricare a fost acest colaborator, el a cunoscut şi utilizat lucrarea lui Benkö. Ii transcrie — cu ortografie românească — chiar şi numirile oficinale streine, despre cari farmaciştii citaţi de Benkö credeau că au trecut în graiul românesc (Hirundine, Valerian, Sasafrasu, Pimpinela etc.). Unele le romanizează (Kálmusz = calmu; áromate de tot féle = aromate de tóta plasa seu speţia). In general Lexiconul le modifică dându-le un aspect mai românesc sau mai ardelenesc (preferă să zică „aiu salbatecu" în loc de usturoi sălbatec cum prinsese Benkö sau Molnar din Muntenia şi din jurul Braşovului). Aproape toate numirile „originale" ale lui Benkö (cari n'au fost publicate de Panţu) se găsesc în Lexicon. Câteva ni-se par transcrise greşit din Benkö (Benkö: Jarbe bojerilor, Lexicon: Érba boilor; Bk.: Puine babi, Lex.: Punga babii, Bk.: Flóre Pastilor, Lex.: Flóre paserilor etc.).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deci este incontestabil că opera lui Benkö a fost principalul izvor de alimentare pentru această parte din Lexicon. Este adevărat că sunt câteva numiri de-ale lui Benkö, despre cari colaboratorul Lexiconului necrezându-le româneşti sau scăpându-le din vedere nu le-a reprodus (Ingbér, Damarhindi, Bu'ser, Mintsune[1]), Morcur, Turbalye, Kóda rákuluj, Djentzian, Flóre kodruluj etc.).

Este probabil că Lexiconul nu a mai întrebuinţat alte liste tipărite, afară de a lui Benkö. Numirile lui Sigerus originale faţă de Benkö nu se găsesc în Lexicon; dintre cele publicate deosebit în Benkö şi Sigerus, Lexiconul le are publicate pe cele dintâi. Deci Lexiconul n'a utilizat pe Sigerus, asemenea nici pe Kräutner. Din exagerările lui Baumgarten nu găsim nici una în Lexicon.

Trebuie să insistăm însă asupra contribuţiei originale, foarte bogate şi preţioase a Lexiconului în ceeace priveşte numirile de plante şi terminologia botanică poporală. Colaboratorul necu-

[1]) „*Minciuna*" lipseşte cu totul din Lexiconul dela Buda(!)

noscut trebuie să fi fost un bun cunoscător al poporului ca și al plantelor. Iată câteva din aceste numiri:

„Scrinte" (se zice în Munții Apuseni) *„Parincu"* (mei. un cuvânt rotacizat din Panincu = Panicum). *„Măzeroiu"* (Lathyrus odoratus[1]), *„Mișculă"* (Mespilus), *„Zizanie"*, *„Nucșoră"*, *„Moronța"* (Persicum duracinum), *„Rădăcina ciumii"* (Tussilago Petasites), *„Rădicina dulce"*, *„Rădicina șerpilor"*, *„Rodie"*, *„Rușine fételor"*, *„Scorțișoră"*, *„Secărea"* (Carum carvi), *„Secărea de grădina"* (Anisum), *„Silha"* (= Pinus silvestris?), *„Șnepu"*, *„Brădișoru"*, *„Spichinatu"*, *„Stiru"*, *„Straiu de bórsca"*, *„Lâna broștii"*, *„Urda vacii"*, *„Măăcinet moldovenéscă* seu *turcéscă"*. etc.

Colaboratorul Lexiconului a fost cel din urmă care a consultat pe Benkö pentru compunerea unei liste de numiri românești de plante.

Lexiconul stătea firește la dispoziția oricui, dar materialul lui Benkö risipit în Lexicon, ca și frumosul aport original al acestuia[2]) n'a fost cu toate acestea pe deplin utilizat de autorii de mai târziu. Ar fi bine să fie reluat Lexiconul dela Buda, mai ales de naturaliști.

Mai mult a fost studiat Lexiconul (deci și Benkö) de Cipariu In 1847 a apărut lista de numiri de plante a botanistului sas *Fuss*, dela Sibiu[3]), listă în care a utilizat pe Sigerus, Kräutner și Baumgarten (cu mai toate artificiile acestuia din urmă). Are și numiri de ale lui Benkö, dar numărul lor redus dovedește că le-a luat din popor, nu dela Benkö. Publică multe numiri noi.

Lista lui Fuss a ambiționat pe *Cipariu* să scoată un dicționar de numiri de plante în *„Organul Luminărei"* încă în acelaș an[4]). In introducere spune că a întrebuințat pe Sigerus,

---

1) Cele cărora le-am alăturat și numele latinesc nu se cuprind în Panțu.

2) Nimeni din autorii noștri de manuale sau articole botanice n'a întrebuințat termenul poporal *„rânsă"* în loc de *„ament"*. Lexiconul îi dă definiția exactă la 1825; subsemnatul am notat „rânsa" de arin, de salcie, de alun, de carpin din multe părți, mai ales de pe valea Someșului.

3) *Fuss, M.*, Alphabetarische Zusammenstellung der sächsischen, ungarischen, walachischen und deutschen Trivialnamen in Siebenbürgen wildwachsender oder allgemein cultivierter Pflanzen. — Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde III, (Heft II) 1848, p. 177-208, (caietul al II-lea apăruse în 1847! N. A.).

4) Vocabulariu de numele planteloru transilvane, romanescu, latinescu (după Sistema lui Linné, L.) nemțiescu și ungurescu. Organulu Luminarei, 1847, Suplementu, p. 161-162, 167-168, 173-174, 179-180, 185-186, 191.

Kräutner şi mai ales pe Fuss. Nu-şi recunoaşte alt merit, decât că s'a nevoit a-l „întoarce cu romani'a înainte, al curaţi pe cât se potea dela noi de smentelele de tipariu şi locurile goale în Romania a le împlini de airea şi mai alesu dein Dictionariulu Ms. latino-rom. a lui Corbea şi dein celu rom.-latinescu dela Buda".

Aşa s'a ajuns la lista aşa de cuprinzătoare a lui *Cipariu,* şi *Bariţiu*[1]). Ea aduce mai multe numiri noi faţă de listele de mai înainte („Strugurulu ursului, Titva-de pamentu, Cositia, Cod'a-epei, Érb'a-de-bou-selbaticu" etc. etc.), şi dacă-i adevărat că Cipariu n'a adaos nimic, atunci aceste numiri trebuiesc căutate în dicţionarul manuscris al lui *Corbea* (care se găseşte la Blaj şi e pe cale de a fi studiat, după cât ştiu).

Numirile de plante din Lexiconul dela Buda (şi deci şi din Benkö) au mai trecut şi în dicţionarele româneşti-nemţeşti ale lui *Iser* (Braşov 1850) şi *Polizu* (Braşov 1857), iar dintre botanişti le-a mai utilizat *Porcius* (Flora phanerog. din fostulu districtu alu Naseudului, 1881). —

Ne oprim aci, căci culegătorii noştri de numiri poporale de plante din jumătatea a II-a a veacului XIX şi din veacul nostru se cunosc mai bine, iar intenţiile, metodele de lucru şi izvoarele de care s'au servit sunt asemenea mai lămurite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Dupăce cunoaştem astfel mai bine începuturile culegerilor de numiri româneşti ale plantelor, cred, că este evidentă datoria noastră de a revizui vocabularul nostru botanic. Comparând primele liste între olaltă şi cernând cuvintele neaoşe de cele artificiale, suprimând numirile greşit copiate vom scăpa de mulţi termini ilegitimi şi nepoftiţi. Această operă socotesc că trebuie făcută prin colaborarea unui botanist (d-l Panţu cel mai indicat) şi a unui filolog, care ştie bine ungureşte şi nemţeşte.

1) Care reproduce exact vocabulariul lui Cipariu în „Calindariu pentru poporulu romanu". 1858, p. 25—35 şi 1859, p. 15—32.

LOTRII

... Că n'am durdă, puiu de corb,
Zilele să ți le sorb... (Cântec pop.)

Sub ramuri de mesteacăn plângătoare,
Se sfâșie un lotru pe dulamă,
— Departe hăt, de zbuciumul tău, mamă, —
Și geme și se 'ntunecă și moare...

...Și ramuri de mesteacăn se destramă
Pe trupul lui — ciuntit din cingătoare —
Precum i-a fost ursit de ursitoare,
Și-l plâng doi ochi pustii pe cel de-o samă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ci 'n clipa când sub crucea aburită,
Pe veci se înfrăți cu brazda, mortul,
Cel viu, făcându-și cruce întreită

Și spumă coama roibului ca tortul,
Cetia 'n scânteia ruptă din copită
Meleagul călătorului și portul.

Dumitru Olariu

Solul lui Bogdan-cel-Chior.

Când pe scaunul Sucevii se urcă Bogdan-cel-Chior,
Strânse Vodă, de iznoavă, toți boierii la sobor.

Și, precum din vremea veche era 'n Țară obicei,
Le ceru pe rând județul sfătuindu-se cu ei.

Au, să lupte mai departe cu puternicul sultan?
Au, să 'nchine Țara Porții — după 'ndemnul lui Ștefan?

Și-au pus cumpătul, boierii, și cuvântul la cântar
Și răspuns i-au dat lui Vodă c'orice luptă e 'nzadar.

Nici Muntenii și nici Leșii nu-i mai țin Moldovei pas,
Iară oastea e sleită — câtă brumă-a mai rămas!

A 'nțeles pe gânduri Vodă că boierii știu ce spun
Și sultanului să-i ceară scut, e lucru cel mai bun.

Deci, numindu-l pe Tăutu să-l închine la Divan,
A purces Ion Tăutu cu plocon după firman...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Spun în cronici că Vizirul din Stambul l-ar fi rugat
Pe macat să stea cu dânsul, când a fost de s'a 'nchinat.

Și ciobotele trăgându-i — după lege doi copii,
La nădragi Ion Tăutu n'ar fi fost avut mestii.

Fiind numai cu colțunii încălțat pe dedesupt,
Pe picioare Logofătul se 'nvârtia neîntrerupt.

Deci, luând el ceașca 'n mână ca pe-o doniță cu vin,
Incepu să 'nchine astfel: — „Eu, Tăutu, sol creștin,

„Mă 'nchin Vouă cu credință și să nu mai fim dușmani.
„Să trăiască Impăratul și Vizirul, la mulți ani!"

Și, Tăutu, — Logofătul — neștiind cum o va bea,
A 'nghițit dintr'o sorbită toată ceașca de cafea!

Dumitru Olariu.

Eroi din romane moderne

de **Gabriel Zare**

Vous me disiez cepandant que ces sentiments ne sont point si rares et que souvent ce que nous dissimulons comme une bizarrerie de notre nature est aussi le secret de ceux qui nous entourent (E. Clermont) [1].

Inchid romanul din urmă a lui Jaques de Lacretelle[2]). Se pare că autorul vrea să ne prezinte un caz particular, un tip cu structură psihică eşită din comun; şi totuşi am impresia că, pentru a nu ştiu câtea oară întâlnesc tipul acesta într'o carte: un om nemulţumit, sbuciumat, inconstant care omoară cu impusături de ac o femeie.

Dealungul timpului el s'a chemat când Hamlet, când Adolphe[3]), când André Cornelis.

Mă voi ocupa mai pe larg numai de întrupările mai recente ale acestui erou. Firește, între personagiile pomenite mai sus sunt nuanțe și nuanțe. Astfel, Hamlet datorește turburarea sa sufletească unei crime incestuoase, care ar fi provocat în fiecare din noi o gravă deraiere psihică.

Totuși, nu de motive e vorba aci, — de reacții!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intre cauză și efect (act) la Hamlet intervin atâtea raționamente, deliberări, oscilații, încât au timp să nască alte tragedii.

Eroul lui Shakespeare ucide mai mulți inocenți cu otrava din sufletul său, decât ar fi putut-o face un om de acțiune înarmat cu un pumnal.

Victimele acestui fel de eroi sunt în primul rând ei înșiși, în al doilea rând ființele cele mai iubite.

Analiza, hiperanaliza, iată viciul lui Hamlet: iată prin ce îl recunoaștem ca strămoș literar al eroilor noștri.

Intr'un cerc mai puțin filosofic, dar mai aproape de subiectul nostru întâlnim pe Adolphe, eroul lui Benjamin Constant.

Mania analizii îl face pe acesta să descopere în iubire o piedică a libertății lui individuale, să vadă în devotamentul iubitei o strangulare a puterii lui creatoare.

---

[1]) E. Clermont unul dintre cei mai înzestrați scriitori francezi, mort în războiu.

[2]) Amour nuptial.

[3]) „Adolphe" de Benj. Constant.

Abia după moartea Eleonorei își dă seamă că în el n'a mai rămas decât vid definitiv și neputință absolută.

In „Le Disciple", Paul Bourget face răspunzătoare teoria determinismului de crima eroului său. De fapt și aci nu întâlnim altceva, decât același prețios instrument de tortură: analiza, care denaturează un suflet și ucide un altul. Ceiace trebuie să remarcăm însă în cazul din urmă, ca și în cele precedente, este că analiza vine înaintea sau în urma unor fapte trăite, a unor sentimente și senzații simțite, nu numai gândite; căci oricât s'ar apăra „Le Disciple" de iubire, de milă, de sinceritate, ele îl prind în capcană adesea și atunci analiza e învinsă.

Cu alte cuvinte, pasiunea alternează cu reflexiunea, viermele analizei nu e în însuș miezul iubirei, — ori cât ar vrea să-l facă Bourget de odios — eroul e încă uman prin oare cari îndoieli, oare cari ezitări, oare cari remușcări — ceiace nu e cazul cu eroii romanelor recente.

E timpul deci să abordăm subiectul direct, începând cu romanul lui J. Lacretelle.

Eroul din „Amour nuptial" este un tânăr scriitor, pe care îl întâmpină la intrarea în viață o deziluzie — nu sentimentală — o dărâmare de valori morale!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Atunci consideră manifestarea intelectuală ca singură demnă de el și ambiționează să scrie romane „în cari viața personagiilor să fie covârșită de viața ideilor lor". In această stare de spirit i se prezintă viitoarea soție: plină de farmec, expresie, curiozități superioare.

Mintea lui analizând e silită să admire, dar inima lui nu se poate încălzi, căci simțul critic înăbușe în el orice simțire. Prima tentație i-o oferă Eliza într'un moment de revoltă contra impurității sensuale. Ce contradicție! Și în timp ce o sărută pe gura mobilă, femeia surprinsă îl întreabă: „Crezi... că mă iubești?".

Caracteristic acest „crezi" și plin de presimțiri. — „Aș putea zice că iubirea mă dedublează — nu mă cuprinde întreg — așa încât o consider dușmană ori cărei gândiri superioare".

Cu astfel de idei eroul nostru debarcă în căsătorie; sciziunea lăuntrică din sufletul său se accentuiază.

Eliza vede în toată natura prilej de înălțare morală, dar pe

măsură ce-l copleşeşte pe soţul ei cu atenţii, virtuţi, sacrificii, spiritul defensiv al acestuia se revoltă. Atmosfera paşnică a interiorului nu convine unui creer atât de sbuciumat.

Pe oamenii buni „acea speţă nesimţitoare şi mulţumită" îi disprețuieşte, căci nemulţumirea e o notă distinctivă a eroilor noştri.

Nemulţumiţi au fost şi Hamlet şi Adolphe şi René şi alţi iluştri tenebroşi, dar nici unul nu a îndrăsnit să-şi proclame nemulţumirea „isvor de voluptăţi superioare", să o întreţie ca pe o boală de lux.

Dacă Eliza îi oferă preferinţele ei e nemulţumit, dacă îi previne gustul lui e nemulţumit, dacă se arată sensuală sau dacă se retrage şi tace e iarăşi nemulţumit; numai când doarme o iubeşte, fiindcă atuncia poate imagina sentimente în abstract.

Virtutea în jurul său îl irită într'atâta, încât devine şampionul răului. Deviaţia lui sufletească se reflectă în romanul pe care-l scrie[1]). Acolo se complace să dea fiecărei fapte frumoase un mobil meschin, fiecărui gest nobil o interpretare inferioară. Aceasta numeşte el atitudine imparţială, intelectuală. Şi când soţia sa îi ripostează că „binele nu e incompatibil cu inteligenţa", el îi răspunde : „Inclinarea spre bine e inferioară inclinării spre rău din punct de vedere intelectual, fiindcă înlătură mintea dela curiozitate". Iată ideile la cari l-a condus analiza — şi nu e încă tot!

Intr'un moment de supremă excitare, acuză pe soţia sa de toată desagregarea din sufletul său. Ravagiile, urmărite cu luciditate pe faţa Elizei, nu îl opresc un moment de a lovi, a striga, a răni.

Rămas singur, neliniştea lui este pur cerebrală: se întreabă dacă vorbele lui au exprimat exact gândul lui, dacă raţionamentele au decurs în mod logic, dacă procesul cerebral e în regulă; şi conchizând afirmativ e aproape încântat! Dela înălţimea orgoliului său intelectual priveşte cu ironie la „comedia binelui" pe care o joacă nevinovata sa soţie. Toate calităţile ei îi apar diformate, analiza îl face să vadă în ele numai caricatura.

Cartea lui se sfârşeşte printr'un faliment general al moralei, spre marea disperare a Elizei, care-i născuse în ziua aceia un

[1]) Silbermann.

fiu. Rămas singur la Paris, eroul nostru caută în aventuri senzuale cheia cunoştinţei. Astfel se complace să destăinuiască femeilor uşoare aspecte din viaţa lui interioară şi să le ceară revelaţii din propia lor intimitate: „aceasta, nu dintr'o nevoie sentimentală de confidenţe, ci dintr'o necesitate a imaginaţiei mele: Voluptatea astfel simţită, fără dragoste, îmi dădea cunoştinţa fulgerătoare a unui suflet uman". Intr'o călătorie la Londra îşi dă seama că ceia ce îi lipseşte lui este „acel echilibru între creer şi simţuri, acea simplitate a societăţii engleze care-ţi procură impresia de securitate".

In Franţa spiritul critic răspândit prin saloane îl făcea să se observe tot timpul, să se dedubleze, să se ironizeze.

„Absenţa curiozităţii, ideia că individualitatea nu trebuie forţată, faptul că omul natural are tot atâta succes ca şi cel „recherché" e ceva repausant". Cu cele mai bune intenţii eroul nostru se întoarce în fine acasă; dar este deja prea târziu. Doctorul îi declară că inima soţiei sale are nevoie de un climat moral temperat: nici prea puţine, nici prea multe emoţii.

Şi atunci, simţind că o pierde, îşi dă seama de perfecţiunea tovarăşei lui: acolo unde vedea mai înainte ingustime de spirit, descoperă acum o alegere rară, voită. După exemplul ei, recunoaşte că „practicarea virtuţii duce adesea la raritâţi mai surprinzătoare decât analiza viciului".

Se simte deodată cuprins de un devotament fără de margini şi nu se mai satură admirând frumuseţea ideală a Elizei; dar când, din întâmplare, se regăseşte în lume, jocul spiritului său reîncepe şi imaginând viaţa cu sensaţiile celor dimprejur, se trezeşte iar într'o casă de plăceri.

De acum viaţa lui se împarte între devotament şi voluptate. N'ar fi nimic deosebit în aventurile eroului nostru dacă nu şi-ar motiva tribulaţiile prin necesităţi cerebrale: „ceia ce continuă să mă atragă în voluptate era credinţa că ating prin ea cunoştinţa supremă a sufletelor".

Şi dela revelaţiile abjecte ale curtezanelor, imaginaţia lui trece cu aceiaşi exaltare la atmosfera de puritate, nobleţă şi virtute a Elizei: dualism pe care soţia sa îl întrevede, dar tace şi rabdă şi iartă.... până ce moare.

Intre două morminte, al soţiei şi al mamei, eroul îşi dă

seama de sterilitatea vieții lui trecute și plânge — dar e prea târziu. Fiul său reprezintă simbolul răsbunării naturii; căci el manifestă încă de timpuriu un individualist accentuat; dar între o mentalitate și alta nu există apropiere și tatăl, la rândul său, izolat, ispășește.

Eroul lui Lacretelle ar putea avea scuza că e literat — artiștilor li se iartă orice aberații. Unii critici au pus în sarcina căsătoriei drama celor două conștiințe; alții au vrut să vadă în motto-ul romanului sugestia dată de însuși autorul: „chacun de nous a de la haine pour ce qu'il aime".

Totuși să nu ne înșelăm!

Chiar dacă ar fi o parte de adevăr în toate interpretările date mai sus, măsura în care eroul lui Lacretelle se aseamănă cu acel al lui Emile Clermont e un fapt destul de elocvent pentru a da cheia dramei în ambele cazuri.

Eroul lui Clermont nu e nici însurat, nici scriitor, prin urmare nu are nici scuza de a preschimba analiza în creațiuni literare; la el procesul cerebral e steril și analiza merge de data aceasta până la extrem, la neuman.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar să nu anticipăm.

André e un tânăr, care dela vrâsta de doisprezece ani e obsedat de o fetiță. Intre prima și a doua lor întâlnire trec opt ani de studiu. Singur, în Parisul străbătut de toate vânturile îndoielii, el își face din propria sa minte un idol și se dedă la analiză ca la un viciu. Cu această structură sufletească își regăsește iubita. Primele lui manifestări par normale: dorință și ciudă, speranță și decepție în fața femeii care-l ignorează. Dar voința lui de putere găsește drumul spre inima fetei, inoculându-i vițiul său: analiza. Un timp, susținută de mediul solid și senin în care trăise, Elena își păstrează echilibrul. „Am evitat totdeauna acest fel de gânduri, în urma cărora ai impresia unui vid sufletesc".

Dar criticând una câte una valorile morale și tradiționale ce o înconjoară, eroul nostru sbuciumat smulge încă un suflet agățat de al lui, pentru a-l naufragia: căci abia întrevede licărirea iubirii în ochii Elenii și opera analizei începe. Ori ce decor i se pare uzat, cântecul preveghetorii banal, iubirea lui o romanță desuetă și peste tot vede procedee de poezie învechită.

Pasiunea lui este tot cerebrală: nu se poate bucura nici-

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII REGELE FERDINAND CLUJ

odată de o scenă simțită în timp ce o trăiește. Viața lui se concentrează în imaginație sau în memorie; de aceia se întreabă torturat: „între speranță și amintire realitatea nu înseamnă nimic".

Elena își dă seama că atenția iubitului ei e aiurea și-i spune: „desigur ai vrea să iubești, dar în fond rămâi totdeauna absent și înghețat, mă întreb dacă eul tău nu trăiește în afară de sentimentele tale. Chiar dacă mă iubești, adevărata ta viață nu e într'asta. Ești turmentat, neliniștit și nimic din ce capeți nu te mulțumește".

Intr'adevăr mania morbidă de a se dedubla în emoții îl duce totdeauna la o stare de indiferență lucidă în fața iubitei. Analiza îi decolorează orice vorbă, paralizează orice gest. In urma acestor scene se simte hărțuit, contrariat, plin de tristeță.

Dar ce e mai interesant (și aci amintim pe eroul lui Lacretelle) tristețea e cultivată de el ca un har superior, căutată ca o glorie rară; eroul își iubește durerea și își prețuiește neliniștea mai presus de ori ce. „In mijlocul fericirii mele căutam un loc să mă rănesc".

Iată ce speță de eroi ne prezintă romancierii moderni. Legănat între impulsii contrare, eroul nostru se complace în ele și le acceptă pe toate. — „Schimbi sufletul la fiecare ceas" — îi reproșează Elena. — Mult mai des — îi răspunde André, fără jenă.

Desigur atitudinea aceasta ar fi părut altădată cel puțin curioasă; caracteristica eroilor noștri moderni e însă aceia, că acceptă toate manifestările eului lor: pe cele mai înalte ca și pe cele mai josnice, ca egal de îndreptățite intelectualicește. Fiecare tinde să-și realizeze natura, fără considerații pentru consecințele morale sau sociale ale desordinii lor. Și iată cum eroul nostru își împinge victima pas cu pas spre ruină: o chiamă, o lasă, o imploră, o respinge, o îmbrățișază și o părăsește.

Excedată, Elena îi strigă: „dar tu nu știi ce vrei. Ești așa turmentat și așa mizerabil încât preferi dorințele și regretele tale obiectului viu", și nefericitul erou recunoaște că nu poate trăi nici cu, nici fără iubită: îi trebuie o victimă și deaceia o caută mereu. I-a distrus liniștea, acum că îl iubește, rămâne să îi distrugă și cinstea și viața.

„Eram hotărît să sfarm legătura cu Elena și nu bănuiam

că ceiace mă împingea la renunțare era atracția unei voluptăți dureroase, mai rare".

Și în timp ce conștiința lui secreta astfel de gânduri, el cere Elenei sacrificiul suprem, conjurându-o că numai posesiunea totală, i-ar restabili echilibrul. Invinsă, la perspectiva de a-l pierde, mândria ei se supune; sacrificiu inutil. Până să ajungă la camera ei, eroul rezonează și-și distruge dorința. De abia îi cedase, — o respinge și fuge afară să-și asculte gândirea. „Astfel nimic nu mă reținu: nici amintire, nici frică, nici milă. Mă îndepărtai, părăsind camera aceia, făcui o crimă desigur..... Dar voiam să ascult nemulțumirea din mine".

Dacă acesta nu e viţiu!

Spectator în iubire, spectator în durere, eroul lui Clermont rămâne spectator și în fața morții. Decât, ne mai având pe cine tortura după sinuciderea Elenii, povestea se oprește aci.

După mulți ani se destăinuiește unui prieten: „adesea un tânăr abia intrat în viață, o vede scurtă, inutilă, monotonă. El nu se mai complace decât în negațiune și se mângâie de disperarea lui, multiplicând-o. Și eu am dorit adesea să mă uit pe mine într'o viață fără reveniri, fără regrete; te invidiam, căci tu trăiai, în timp ce eu gândiam! Dar viața îți scapă de îndată ce cugeți la ea. Și am iubit prea mult curgerea profundă a vieții interioare, transparența ei voluptoasă"!

După cum vedem, în toate exemplele mai sus citate, avem de-aface cu tipi cerebrali, cari din exces de analiză sunt inapți de iubire, de acțiune.

Și paralel cu această infirmitate față de viață, întâlnim la ei frenezia de a tortura o femeie, cu atât mai irezistibil cu cât sunt mai conștienți.

Cel mai reprezentativ în această privință este desigur eroul lui Emile Clermont.

In confesiunea lui Adolphe e durere, umilință — în „Discipolul" lui Bourget nesiguranță, luptă, căință!

La eroii moderni, nici remușcare, nici scuze.

Se pare că ascultă cu seninătate, cu orgoliu imperativul categoric al Intelectului lor egoist.

— Amorali? — Imoraliști?

Ce e mai trist este că structura sufletească a acestor eroi nu este invenție pură, livrescă.

Din nenorocire ne recunoaștem prea mulți și prea mult din secretele noastre, în acțiunile lor.

Analiză, desagregare, scepticism.

Ce mai rămâne în picioare, după ce religia și morala au fost discreditate, ca simple produse omenești?

In schimb, dacă observați întreaga galerie de femei corespunzătoare eroilor tenebroși, turmentați, invertiți sufletește, veți întâlni, cu mici nuanțe de cultură sau de simplitate, acelaș tip de femeie — aș i putea zice — pasivă!

Ființe generoase, senine sau resemnate „Eleonora, Eliza, Elena...“ vibrează la toate fluctuațiile iubitului lor, îndurerate, dar supuse și nu găsesc altă soluție personală, la urmă, decât moartea-violentă sau lentă.

Ia întrebați-vă acuma: ce ar fi iubirea, căsătoria, civilizația noastră în viitor, dacă și femeile ar atinge gradul de complexitate spirituală și descompunere a eroilor analizați?

Vorbim, firește, numai de pătura intelectuală a societății moderne.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Căci în afară de romanele citate mai sunt și eroi ca în „Amour six-cylindres“ — și alții — tot atât de moderni.

Dar atunci nu ne mai înțelegem asupra termenului și ar trebui să definim „amorul“ după Marc-Aureliu.

De o parte anihilarea iubirii prin reducerea ei la senzații, de alta descompunerea ei în abstracții.

Amatorilor de „subtilități“ le recomand romanul lui Emile Clermont ca pe o curiozitate de preț.

Dar pe cei cari vor simți o prea mare afinitate cu eroul, îi îndemn să-și îndrepte atenția spre „Drumul Fericirii“ de Dr. Pauchet.

Rafinații nu vor găsi în cartea aceasta ceiace caută — poate se vor și revolta!

Și totuși rețeta lui Dr. Pauchet, a fost de puțin timp premiată de cea mai rafinată țară a Europei.

Semn de criză — de criză!

TISA

de ***Al. Petőfi.***

Intr'o zi de vară, în apus de soare,
Mă oprii pe țărmul Tisei cotitoare,
Unde Tur aleargă 'n fluviul bătrân
Cum aleargă pruncul la al mamei sân.

Par'că sta pe gânduri să mai mearg' ori ba,
Apa 'n matca-i largă așa se mișca.
Nu voia, pe semne, piedeci să le pună
Razelor de soare 'n a undelor spumă.

Razele 'n oglinda apelor întinse
Păreau zâne 'ncinse în danțuri aprinse;
O ureche fină le-ar fi deslușit
Pașii chiar, — un ținchet de pinten vrăjit.

Unde mă oprisem, era 'ntins pe jos
Un covor de țărnă, galben și frumos.
Brazdele de-otavă, de curând cosite,
Ca șirele 'n carte steteau rânduite.

Dincolo de luncă 'n măreție mută
O pădure 'naltă, neagră și tăcută;
Dar jeratec svârle — apusul peste ea,
Parc' ar fi aprinsă sau ar sângera.

Plaja cea din față e împodobită
Cu — aluniș și 'n parte tufe de răchită.
Prin desișu — acesta numai o cărare;
Se zărește-o turlă prin ea 'n depărtare.

In aceste ceasuri, scumpe amintirii,
Nori plutiau pe ceruri, roși ca trandafirii;
Iar prin văl de ceață mă priviau din zare
Munții Maramureș, pierduți în visare.

Dincolo de Tisa, drept în fața mea,
Apare-o nevastă, apă vrând să-și ia.

Pânăce urciorul cu apă-și umplù
Se uită la mine, apoi dispărù.

Nimic nu se mișcă. Doar din când în când
Câte-un ciripit în pacea de mormânt.
Iar îndepărtatul vuiet dela moară
Un țânțar îmi pare ce pe-aproape sboară.

Și stătui acolo nemișcat și mut,
Par'că rădăcini din tălpi mi-ar fi crescut,
Amețit de vraja dulce, nesecată,
A frumseței firii 'ntr'una 'mprospătată.

O, dumnezeească, splendidă natură!
Este oare limbă de a ta măsură?...
Cât ești tu de mare! Cu cât mai tăcută,
Cu — atât spui mai multe celui ce te-ascultă.

Innoptase bine când sosii acasă,
De ne așezarăm cu toții la masă.
Și cu camarazii stătui mult de vorbă
La focul de vreascuri ce ardeau în sobă.

Intre alte multe le spusei așa:
Biata Tisă, ce veți fi având cu ea
De-o huliți într'una, scoțându-i la nume
Și ea biata-i râul cel mai blând din lume?...

Dar abia trecură vre-o trei-patru nopți,
Clopot tras în dungă ne trezi pe toți.
„E pe noi potopul!" — urlă lumea, sbiară,
Și văzui o mare când privii afară.

Tocmai ca nebunul scăpat din obezi
Năvălește Tisa peste șesuri verzi;
Cu sălbatic vuiet rupe stavili, trece
Oarbă înainte, lumea vrând să'nnece.

In românește de: **Ax. Banciu.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pro memoria

Era în ajunul Crăciunului din 1918 când, după 27 de luni de privațiuni și izbeliște, prin nevisate meleaguri, mă văzui iarăși la poalele Tâmpei, pe care de atâtea ori o desmierdasem în nopțile-mi lungi, fără somn.

*Pe vechii colegi care supraviețuiră anii de răsboiu, știindu-i risipiți în cele patru vânturi, ajuns în Brașov, pașii mei se îndreptară instinctiv spre locuința celui pe care-l știam rămas la vatră, spre „fratele" **Petru Roșca**[1]).*

Mă mâna spre acest coleg nu numai prietenia care mă lega de el, ci și starea sufletească în care mă găsiam.

Simțiam nevoia contactului sufletesc cu o fire veselă, glumeață, care să-mi alunge impresia dureroasă ce o simțiam la fiecare pas prin preajma liceului nostru.

Căutam un razim sufletesc și — vai! — am dat de o nouă durere, nebănuită măcar. Cel pe care-l căutam, nu mai era Petru Roșca pe care-l lăsasem la plecare, — era numai imaginea lui deformată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar, cu toată paralizarea puterilor sale — și trupești și sufletești — de o boală care nu cunoaște îndurare, simțiai, totuși, din sforțările pe care le făcea în atitudinile sale, că în sufletul lui se dă o luptă cumplită între puterea boalei și între dragostea lui de viață.

Ori câtă putere de viață i-a împrumutat însă această dragoste — căci Petru Roșca era un îndrăgostit de viață — boala, mai tare, vedeai cu ochii cum i-o frânge zi de zi, făcând din cel care nu cu mult în urmă te făcea să iubești viața, cel mai de compătimit nenorocit.

Acest Petru Roșca a murit. A murit pentru totdeauna acum zece ani. Trăește însă celalalt, cel de dinainte de răsboiu.

*Pentru mine, **acel** Petru Roșca nu va muri niciodată, cum nu cred să moară pentru nimenea dintre cei care l-au cunoscut și au avut vr'un contact cu acel suflet de adevărat prieten, de adevărat camarad, de adevărat cavaler, — cu acel suflet de elită.*

Și de câte ori ne vom găsi mai mulți împreună, veseli sau în discuții nervoase — care de atâtea ori duc la supărări chiar între

---

[1]) Mort în Maiu 1920.

prieteni, — totdeauna va răsări în mijlocul nostru acel Petru Roșca; în cazul prim: sporind buna dispoziție a societății, în cazul al doilea: descreținд frunțile și înseninând discuțiile cu umorul său sănătos.

Iar colo după Rusalii, către sfârșitul anului școlar, în vre-o zi de sărbătoare, pe la orele 5 după masă, sufletele noastre vor porni, grupuri-grupuri, spre modesta curte de lângă sala de gimnastică a liceului „Andrei Șaguna", ca să asistăm la examenul elevilor profesorului Petru Roșca, la acele sărbători naționale pe vremuri, unde producțiunile și mușchii tineretului școlar, hrăniau nădejdile noastre de mai bine.

Și aceste nădejdi nu s'au desmințit. Un ***Stan Șteflea****, crainicul sburător al Ardealului, la Iași, înainte de intrarea a doua oră a armatei române prin trecătorile Carpaților, — un* ***Stanciu,*** *care s'a stins, luptând, în apele sângerate ale Jiului, — un* ***I. Ciucășel,*** *tânărul ofițer de roșiori mort pe frontul din Moldova, au dovedit-o.*

*

Petru Roșca a murit nemângăiat. S'a sfârșit cu marea părere de rău de a nu-și fi putut da și el contribuția la opera consolidării edificiului noului Stat român, ridicat pe gurguiele atâtor sute de mii de morminte.

Babeș-Bolyai Cluj / Central University Library Cluj

A regretat-o el și o regretăm în măsură potențată noi, care știm ce valoare ar reprezenta azi ***cinstea și fermitatea caracterului*** *său.*

Cinste ne-a făcut cât a trăit, în cinste îi vom păstra amintirea.

Ax. Banciu.

Din stânga și din dreapta

10.

Pe poetul Coșbuc, care după ce se stabili la București multă vreme nu mai cutează să revină în Ardeal, îndată ce i se dădu iarăși posibilitatea de a-și revedea plaiurile dragi, îl puteai întâlni adeseori pe străzile orașului dela poalele Tâmpei. Părea că renaște de câte ori putea să-și plimbe în liniștea însorită sau umbrită a aleielor de aici nervii extenuați de nopțile de muncă și de sgomotul capitalei.

Stetea la Hotel Coroană, dar masa o lua cu noi, la modestul restaurant din Str. Orfanilor „La Impăratul Romanilor". Aceasta era de altfel singura masă românească în Brașov, unde știai că întotdeauna găsești pe cineva. Aci venia și Caragiale, când se opria în Brașov, aci și Iosif.

Câte seri, prelungite pe nesimțite până târziu după miezul nopții, n'au prilegit aceste vizite, — seri neuitate pentru vechii și statornicii musterii ai mesei !...

Serile acestea se scurgeau uneori în necurmate glume și râs, alteori în adevărate cursuri academice. Mi-aduc aminte de cursul pe care ni l-a ținut odată Badea Gheorghe despre Divina Comedia lui Dante. Tocmai îi terminase traducerea.

„S'au scris biblioteci despre această operă — spunea între altele — dar nici unul din comentatorii ei de până acum n'a lovit cuiul în cap. Am convingerea că cheia găsită de mine pentru înțelegerea acestei capodopere e cheia cea adevărată.

Studiul meu asupra acestei opere răstoarnă toate interpretările cari i s'au dat până acum. Și dacă-mi va ajuta Dumnezeu să-l pot publica în viață, mă tem c'o să ajung membru al Academiei italiene înainte de ajunge al celei române.

Am și muncit. Căci chestia asta nu mă preocupă de ieri-alaltăieri. Sunt mulți ani de când mă războesc cu ea. Am însă satisfacția că am izbutit".

Și poetul ne vorbi în acea seară neuitată cu atâta mândrie de rezultatele strădaniei sale, cum nu l-am auzit niciodată vorbind despre vre-o lucrare a sa.

*

In seara de 7 Iunie st. v. 1913 veni vorba de poezia poporană și în legătură cu ea, de epigramă.

— „Epigrama atâția inși o cred specialitatea celor culți. Firește, dacă nu cunosc poezia poporană. Dar spuneți-mi — adaogă Badea Gheorghe — ce cusur are de pildă :

Lung e drumul Clujului,
Da-i mai lung al dorului :
Drumul Clujului se gată,
Al dorului niciodată . . .
sau
Câte cară cu povară
Toate suie ori coboară :
Numai caru badiului
Șade'n vârfu dealului,
Nici nu suie nici coboară,
Bate boii de-i omoară.
sau
Spovedi-m'aș spovedi,
Popă surd dac'aș găsi :
De nu surd, măcar sârbesc,
Să nu știe ce vorbesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Observați conciziunea, observați cele două părți distincte ale epigramei și mai ales, observați neașteptatul din partea finală a lor?“

Și epigramele poporului începură a se înșirui într'o nesfârșită salbă.

Eu, deși am reținut câteva din ele, regret că pe cele mai perfecte nu le pot așterne pe hârtie.

Sunt prea poporane. Ar trebui să-mi moiu condeiul în călimara d-lor Al. Kiriței, Pamfil Șeicaru sau T. Arghezi.

*

A doua seară ne duse în Hordoul copilăriei lui. Cât haz cu dialogul ce-l avuse, pare-mi-se cu fratele său, cu prilejul unei vizite pe care o făcu celor de-acasă, după-ce se stabilise la București.

— Ne încălzirăm bine la vorbă într'o seară — nu ne văzusem doar de multișor — ne spune Badea Gheorghe — când, deodată, frate-meu se ridică să plece.

— Da ce te grăbești, că nu-i târziu? — îi zic eu.

— Aș mai sta io bucuros, da dimineață trebuie să mă scol cu noaptea'n cap.

— Pleci undeva?

— Mă duc pân' la Năsăud.

— Cu treburi ori așa la plimbare?

— La plimbare?... Nu ne arde nouă de plimbare! Da s'apropie Sfintele Paști și mi s'a rupt căputul.

— Vreai poate să-ți târguești ceva.

— *Căput,* n'auzi?

— Bine *că puți,* ... dar ce vreai să-ți cumperi?

— Și ce ți-a răspuns? — noi către Badea Gheorghe.

— Nimic, dar s'a uitat la mine nedumerit, neștiind dacă sunt ori numai mă fac prost.

Abia dupăce mă văzu zâmbind cu înțeles, făcu nod dialogului:

— Să n'o pățești odată și d-ta ca Țiganul care s'a făcut c'a uitat în cătănie numele greblei!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Intr'o după masă îl petreceam spre hotel. In Târgul Grâului mă opri în fața porții de lângă librăria Zeidner și, fixând o tăbliță de tinichea bătută'n zid, începu a buchisa numele unui avocat: F-r-a-e-t-s-c-h-k-e-s.

— Da ăsta ce nație-i?

— Sas.

— Zi-i pe nume!

— Fraetschkes.

— Ai dantura completă?

— Imi lipsesc două măsele.

— Așa da... Pentru dantura mea, imposibil...

11.

— Și cum îți spun: te crucești de ce le trăsnește prin căpșor prichindeilor ăstora!... Auzi d-ta treabă de mucoși!... Altul i-ar fi stâlcit în bătăi.

— Bine că nu ți-ai făcut păcate.

— Ba rău.

— Ba foarte bine.

— De ce?

— Sunt ei de vină?

— Da cine?

— Pilda ălor mari.

Pilda societății, a cinemaului, a ziarelor și revistelor, ilustrate și neilustrate, a părinților chiar.

Să vezi ce mi-au aranjat ai mei mai deunăzi, — îi ia vorba celalalt părinte.

Lipsiam de acasă, și eu și nevasta. Eram datori cu o vizită și cum vremea era domoală, zic nevestei: Hai să ne repezim azi, că cine știe când o să mai avem vreme. Și ne-am dus. Să fi lipsit preț de două ceasuri, mai mult nu.

Când ne-am înapoiat,... ne-am pus mânile'n cap.

— Ce se'ntâmplase?

— Ascultă. Poarta vraiște, ușile dela casă la fel. In curte, par'că dăduseră Tătarii. O colbărie,... de-abia-ți trăgeai sufletul. Și-o hărmălaie, și alergături, și țipete, și zbateri desperate de aripi prin cele colțuri de curte, și fulgi în văzduh, și pene pe jos... Ce să-ți mai spun? Un iad.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toată vecinătatea de copii la noi în ogradă.

Când ne-au văzut Ionel, pușcă spre noi:

— Tată, mamă!... Moțata, Moțata!... Și țipa și săria și bătea din palme ca un smintit.

— A mâncat-o dihoru? — țip și eu.

— Nuuu!... *Miss-găină!* — urlă el cu sufletul la gură.

Stam îndobitocit.

— Ce e mă?

— *Miss găină!*

— Ce Miss-găină? — eu, cătrănit.

— Dintre toate găinile, băieții au ales pe Moțata mea „Miss găină"! — îmi aruncă el deslușirea din mitraliera-i guriță.

Prinse a se face lumină în capu-mi-ciubăr.

In mijlocul curții, droaia de copii imita jocul desmățat și țipetele sălbatice ale antropofagilor în jurul albului sortit devorării.

In mijlocul lor, cel mai voinic, cu aripile bietei Moțate pironite la pământ sub genunchii-i scrijelați, o perchiziționa. Și după acesta, ceilalți, la rând.

— Ce faceți mă? — eu către ei.

— Căutăm de ou pe Miss-Moțata, — ei, triumfător!

— Păcat să moară fără urmași așa o frumusețe de găină! — cel mai mare dintre ei.

Când i-au dat drumul și și-a văzut favorita, săltărețul Ionel, care cu câteva clipite în urmă sta să-și iese din minți de fericit, izbucni într'un plâns convulsiv.

Moțata cu pliscul căscat, ochii bulbucați, aripile în secere, coada ferfeniță, ciupelită și flocăită ca vai de ea, nu mai era de recunoscut. Rușinea găinilor . . .

A trebuit s'o dau de pomană. N'o mai puteam vedea de milă. Nici în tigaie n'o mai doriam.

— Copiilor ce le-ai făcut?

— Ce să le fac? Sunt ei de vină? Eram bucuros că nu i-a plesnit unuia prin cap să propună alegerea unei fetițe de „Miss-mucozitate".

Ți dai seama ce-ar fi fost de capul meu?!...

— De-al tău ca de-al tău!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

12.

Profesorul, cu fața congestionată, — unii spun: de sforțările cerebrale, alții: de ceeace se trage la măsea — își scrie articolul pentru gazetă. Enervarea cu care-și suge căptușala buzei inferioare, pare a da dreptate celor din urmă.

Elevii se ghiontesc pe sub bancă, simulând pe preocupații de subiectul de tratat.

Din când în când, privirile profesorului cu gâtul adus a buestru, lunecau de pe luciul hârtiei, peste ochelarii pătați, la elevii cari îi pândesc vigilența cu coada ochiului.

— Iar vânează după cineva! — glăsuește stins către vecin un elev cu ochii vii, neastâmpărați.

Și în clipita următoare îl și auziră:

— Ce-i Furtună?

— Nimic.

— Cum nimic?... De ce zâmbiai? (Furtună avea într'adevăr ghiftionul că de câte ori arunca ochii la profesor, un zâmbet ușor îi înmuguria la colțul gurii).

— N'am zâmbit.

— Spune-mi atunci — îi zice profesorul, sugându-şi şi mai enervat căptuşala buzei inferioare — cine era la Romani zeul vânturilor şi al tuturor furtunilor?

— ?!

— Aşa-i că nu ştii? Şi-ţi mai dă mâna să fii şi obraznic, pe lângă că eşti un leneş şi-un puturos?

— Eolus, domnule profesor, îşi întrerupe Furtună, ajutat de şoaptele vecinilor, atributele cu care-l împodobia profesorul.

— Ei, şi unde-şi ţinea acest Eolus vânturile?

(— Ai dat de dracu, Furtună! Să ştii că i s'a isprăvit brânza din cămară, — îl mângâie, în surdină, vecinul din dreapta, de după paravanul unei palme pătate de cerneală).

— Intr'un burduf! — spune cu neîncredere Furtună, ghiontit de vecinul din stânga.

— Ei vezi, cei de azi ţin *brânză* în burduf — *cari au!* — Eolus ţinea vânturile....

Peste o săptămână un burduf neînceput îşi făcu intrarea în cămara văduvită de brânză a profesorului.

Şi Furtună iarăşi a devenit elev *bun, stăruitor, inteligent.* Mai ales *inteligent!*...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

In altă oră, altă undiţă.

— Care-i mai tare în clasa asta? — întreabă aşa tamnesam. — Elevii, nebănuitori de intenţia profesorului, se uită unii la alţii şi, dupăce se cântăresc din ochi taxându-se reciproc, cinci perechi de nări, transformate în cinci sorburi, se aud alimentând cu aier cinci piepturi bombate, ridicate deasupra capetelor celorlalţi.

— Brava clasă! Nu credeam să fiţi atâţia, — profesorul, înviorat, către ei. Dup'ameazi la mine acasă! Mi-au adus doi stânjini de lemne....

13.

— Grozav!... Ne mai pomenit!...

— Ce s'a 'ntâmpiat, madam Inimă?

— Grozav, domnule Curagescu...

— Ce e, pentru numele lui Dumnezeu?

— Un biet câne, în stradă, se chinuie îngrozitor, — îl deslușește madam Inimă în sughițuri de plâns.

— A trecut vr'un automobil peste el?

— Nu, l-au otrăvit.

— Și pentru asta plângi d-ta?

— Cum să nu plângi când vezi biata ființă nevinovată zbătându-se în chinuri și târându-ți-se la picioare, rugător, să-i ajuți!... Ce barbarie!

— Ce puteau să facă cei cu răspundere pentru viața cetățenilor? Nu s'a publicat carantină de 30 de zile pentru toți câinii de pe teritoriul orașului? De ce nu-i țin acasă stăpânii lor?

— Să-i pedepsească pe stăpâni nu pe câni!

— Cu asta nu curmi primejdia.

— Pe câini să-i prindă și să-i ducă afară din oraș, dar să nu-i ucidă în astfel de chinuri ziua'n ameaza mare, în vederea atâtor oameni — unii bolnavi de nervi — și în fața atâtor copii!... Ce vină au bieții câni?

— Că s'au născut *câni* și nu *porci-de-câni!*... — o lămurește domnul Curagescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14.

Cu ochii logodiți, cu șuruburile capului slăbite și cu părul nădușit de căldura încinsă sub căciula-i flocoasă, se judeca c'un ciocan de rachiu pe drojdii.

— Iar cu glăjuța, măi Ioane? îl atinge, mustrător, un vecin.

Ion, sorbindu-și stropii de pe sfârcurile mustețelor bliosdite:

— Cu glăjuța o trăit și măicuța!...

— Da tată-tău ți-aduci aminte cum s'a săvârșit...

— Cu păhăruțu... și tătuțu! — sughiță Ion în gâtul sticlei, gata-gata s'o umple din nou.

S. Tamba

O Istorie a Țării Românești în versuri din 1792

de **Ion Colan**

Manuscrisul, un volum legat de 99 file $^{11}/_{17}$, cuprinzând, pe lângă o serie întreagă de *„întrebări“* de origine bugomilică și o *„Cronică a Sloveanilor“*, — poate acea traducere a lui Gheorghe Brancovici din a doua jumătate a secolului al XVII-lea[1]) — a aparținut unui oarecare *Petru sin Ion Cojocariu* din Brașov[2]). Anul 1797 pus la sfârșitul cronicei, — alt scris și altă cerneală[3]) — nu indică decât data la care, probabil, manuscrisul a fost sfârșit de transcris, pentrucă volumul, de fapt, nu pare a fi decât o copie, cu mult interes și încercată răbdare scrisă, de acest Cojocariu sau de altcineva. Cuvintele, uneori legate unele de altele, numai rar sunt ilegibile. Titlul întreg, litera mare dela începutul versurilor și al capitolelor sunt scrise cu frumoasă cerneală roșie. Abrevațiuni: n, r, s, d, m, i, t și l de cele mai multe ori aruncate deasupra. La mijlocul cuvintelor *î* și *â* este redat prin ѫ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Versurile pot fi, — și aceasta nu-i numai decât o afirmațiune — ale Pitarului Hristache: aceeași atitudine ostilă Grecilor venetici și aceleași versuri cu rimă ușoară în cari spiritul, ironia și gluma, deși uneori triviale, mai totdeauna sunt potrivite și la locul lor.

---

[1]) Sextil Pușcariu: Istoria literaturii române. Volumul I. pagina 97. Sibiu, 1921.

[2]) Astăzi se găsește în colecția de manuscrise a Bibliotecei „Astrei“ Brașov, donat de D-l Ilie Savu, comerciant.

[3]) „Aciastă carte este a lui Petru sin Ion Cojocariu, din Brașov, 10 Martie 797“. Mss-ul citat fila 99.

ISTORIA ŢĂRII RUMÂNEŞTI

Săracă ţară rumânească
Cine să te mai jelească,
Că ai rămas la o stare
De eşti vrednică de jale.
Unde erai minunată,
In toată lumea lăudată,
Domnie ca o crăie
Acum ai rămas pustie.
Boierii cei cinstiţi,
Prin ţeri risipiţi,
Toată ţara risipită
Până în pământ sărăcită.
Câmpii au rămas pustii,
De cerezi de herghelii
Câte oraşe frumoase
Toate până în pământ sunt arse.
In Râmnic şi la Buzeu,
Tot ferice Dumnezeu,
Din mânăstiri şi din case,
Multe rămase nearse,
Iară acum mai de curând,
Le arse până în pământ.
In oraş şi în Bucureşti,
Dece întâi să te jeluieşti,
Unde este minte omenească,
Să poată să socotească,
Acel oraş frumos şi mare,
La o jalnică schimbare,
Este lucru de mirare,
De nu are asemănare.
Curţi boiereşti şi grădini,
Să le vezi şi să suspini,
Prin toate este drum mare,
Tocmai ca drumul de sare. (sic)
Ce întâi să scrii sau să faci,
Mai bine este să taci,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că primejdia este mare,
Şi mintea mea temei n'are,
Istoria este multă,
Şi mintea mea este scurtă.
Dară nu voi să fac istorie,
Ci numai o prothimie,
Pentru ţara mea oi să fac,
Măcar să nu fie pă plac.

In patru părţi ale lumii,
Prea cuminţi era rumânii,
Că sunt iscusiţi la fire,
Dar n'au între ei unire,
Şi dintr'a lor neunire,
Va veni ţării perire.
Iată acuma o văzum,
Şi cu toţii o crezum,
Că cu unii din neunire,
Şi cu alţii din nemulţămire,
Mâniind pre Dumnezeu,
Ne-au sosit acest rău.
Dela văleat 1765,
Fu primejdii mari şi mici,
Era în ţară nelipsite,
Să făcuse obicinuite,
Iară la 1769,
Văzurăm şi altele mai noo,
Uude Turcii cu Tătarii,
Avea răsboi cu muscalii,
Iară noi după a noastră stare,
N'aveam nici o supărare.
Kirastele zacarele,
Ne deprinsasem cu ele,
Iară la Noembrie în şapte,
Joi spre Vineri din noapte,
Auzim un ţipet, şi un zgomot, un huet şi un loman
De stupai şi de aman,
Nu puteai să te pricepi,
Ce socoteală vei să începi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unii zicea că sânt tătarii,
Alţii zicea că sânt muscalii,
Dar anevoe să credea,
Un lucru ce nu să vedea.
Când începum a vedea mai bine,
O mascara peste fire,
Ce să vezi şi ce-i să zici,
O grămadă de calici,
Toate uliţele pline,
De mişei de porci de câine,
Cu câte un pişkir legat de mâni,(ă)
Şi în cap pene de găină,
Or la care mergeai şi întrebai,
Ei îţi răspundea stupai,
Nu puteai să le alegi,
Nici să le mai înţelegi,
Atâta auziam stupai,
Şi ne curăţa de cai.
Noi până să ne dumerim,
De prin hanuri să eşim,
Ei lucrase şi prădase,
Pe Greci numai în pei îi lăsase.
Iară maioru Zgurali,
El putuse năvăli,
Şi cu ai lui întrase,
Tocmai la Vod' în casă,
Vod' dacă l-au văzut,
Cu totul la el au căzut,
Săruta . . . . . .
Pentruca să nu jefuiască,
Iară el să auză nu vrea,
Vod' foarte săruta,
Numai când nu-l săruta,
Afiseme para caloase, (?)
Şi cu altele şi mai frumoase,
Ei atâta dezbrăcară,
Mai nimica nu lăsară,
Iară Corlava căpitanul,
Ii luară şi gumanul,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu un rând de haine îl lăsară,
Şi de grab îl ridicară,
La sfeti George în han,
Unde era şi vel ban,
Fratele mării sale,
Cu haremul Dumisale,
Dupăce pe Vod' îl aşezară,
Iară la curte să înturnară.
Să lăsăm până aici,
Să vorbim şi de Turci.
O milă Dumnezeiască,
Fu cu legea creştinească,
Nu este minte omenească,
Vrednică să socotească,
Această mare minune,
De a Turcilor mulţime,
Atât îi cuprinsese frica,
De fugiră de nimica,
Atâţia anadolen,
Giurgiuven kicopiseni,
Agalele cele de turci,
Este minune ce-i să zici,
Să i vezi fugind făr de frâne, făr de şele,
De ţigani de haimanale,
Dumnezeu cel ceresc,
N'am gură să-ţi mulţămesc,
Că mila ta ne-au păzit,
De tine s'au îngrozit,
Deci de turci lăsăm,
Şi iară vorba să apucăm.
Dupăce la curte veniră,
Mai luară ce găsiră,
Şi aleseră mai cu cap,
Pre Grigorie Scarlat,
Să meargă ca un hamant (?)
La sfeti son în han, (?)
Şi fără de vorbe multe,
Să aducă pe boieri la curte,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iară el ca un politicos,
Aduce pă boieri pă jos,
Eşiră o vorbă mare,
Că duce să-i omoare,
Brâncoveanu ostenise,
Prin tină să năduşise,
Şi când gândea să să odihnească,
Mijlocul să-şi răcorească,
Iară până îşi luară sama,
Ostaşii îi fura blana,
Luară-i blana din spinare,
De fu mare mirare,
Deci mergând boieri la curte,
Văzură obraze foarte multe,
Şi umblam toţi numai tare,
Ca să vedem cine e mai mare,
Dar când să vezi ce să zici,
Să râzi au să lăcrămezi,
Şedea în Spătărie,
Acela Pocomnicul Ilie,
Pă polecră Lăpoşat,
Cu conteşul lui Ciocârlan,
Înbrăcat, înfăşurat,
De par'că este unflat,
Cu o săbioară încins,
Şi vorba lui cam cu plâns,
La faţă cum rumeor,
Numai cu capul gol,
De-a dreapta lui Argeşanu.
Şi de-a stânga Veroşanu,
Amândoi arhimandriţi,
Cuminte şi iscusiţi,
Dădea mărita blogrodniciiată,
Atâta de des era cât îţ venea a vărsa.
Amândoi ţinea bastoane,
Şi judeca din canoane,
Pe aimeni şi pă ovrei,
Îi lăsară numai în pei,

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

Deci boierii aşteptară
Până să lăsară,
Că văzură pă Ilie,
Despre dalba veselie,
Apoi nu prea zăboviră,
Insă priloforisiră,
Precum că un om viteaz,
Nici odată nu e treaz.
Deci cu toate acestea,
Prea se lungeşte povestea,
Avem o grije mare,
De nu ar fi venit Nazarie,
Acesta cevaşi au păzit,
La camară au străjuit,
Destul cu Turcii s'au lovit,
Mulţi dintr'nşii au doborît,
Poate ne-au slujit norocul,
Pă noi nu ne-au călcat focul,
De Dumnezeu am fost păziţi,
Dar nu de ostaşi străjuiţi.
Acestea să părăsim,
Şi altele să auzim.
Pe Vodă îl gătiră,
Şi numai decât îl porniră,
Făcură agă pe Varlam,
Să dea oştilor nezam,
Deci veniră veste la curte,
Că vin oşti foarte multe,
Ca să intre în Bucureşti,
Ia'n să stai şi să priveşti,
Ţara mult să veseleşte,
Dacă aude şi ş(g)indeşte.
Şi bei ne mai veselim,
Şi mergem ca să privim,
Dar de ne va veni vre-o putere,
Ca să avem vre-o mângăiere,
Clopotele trage toate,
Lumea aleargă pă moarte,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când la oaste ce să vezi,
Să râzi au să lăcrămezi,
Venia un Marco căpitan,
Un mojic şi un brotan,
Cu o f . . . mare,
De-abia să pişca călare,
Toate altele să laşi,
Şi să priveşti la ostaşi,
Numai vieri plugari,
Ţigani şi mămăligari,
Şi a lui numită oaste,
Le era mare năpaste.
Unii cu frâne de tei,
Alţii cu scări de cormeni,
Câte unu doi călare,
Şi cu berzi la spinare,
Era o primejdie mare,
De nu s'ar fi pus la ocare.
Boierii să sfătuiră,
Şi mai bine o nemeriră,
Câţiva din boieri să se aleagă,
La împărăteasa ca să meargă,
Să facă mare rugăciune,
Pentru a noastră slăbiciune,
Deci boeri să gătiră,
Numai decât că porniră,
Pleacă *Mihai Măgureanu,*
Nicolae Brâncoveanu,
Părintele Mitropolitu,
Cesar Arhimandritu,
Aceştia vor face trea'bună,
Că aciasta nu este glumă.
Iar *Spătaru Pârvu* săracu,
Pentru ţară îşi pusă capul,
Tot ca să ne izbăvească,
Din robia cea turcească ;,,,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P.	Sfârşitul Istorii	T.
S.	ţării rumâneşti	I.
K.	şi lui Dumnezeu	J.
M.	slavă.	27.

Răsfoind ziarele și revistele noastre

III.

O altă expresie la modă, înfiptă bine în tiparele limbii noastre uzuale, năzuind, la fel cu cele amintite în articolele precedente, să ne uniformeze graiul, eliminând din uz o întreagă serie de expresii variate și frumoase, e și: *punerea la punct.*

Citez din ziarele anului 1924. „Min. de instr. deleagă pe d-l insp. gen. Popa-Liseanu cu cercetarea și *punerea la punct* a chestiunii" (N. R. Nr. 94 p. 3 col. 2).

„Mă întorsesem grăbit *să pun la punct* regulamentul permiselor" (I. Minulescu, Gândirea Nr. 14 p. 344).

„D-l Prie încă vrea *să-l puie la punct* pe d-l G." (Țara Noastră Nr. 18).

„Credem că în privința aceasta găsim o justă și unitară *punere la punct,* la care ajunge ziarul din Sibiiu (N. R. Nr. 99 p. 4 col. 1.)

„D-l I. Băilă *pune la punct* frământările minorității maghiare". (N. R. 117 pg. 1).

„Legea prezentată e o *punere la punct* a legii de organizare judecătorească a d-lui Toma Stelian (Univ. Nr. 127 pg. 7 c. 5).

„Stăpân pe o sumă de chestiuni sociale și economice pe cari ți *le pune* cu cea mai mare ușurință *la punct* (N. R. 145 pg. 4 c. 1).

„D-l G.... *pune la punct* chestiunile ce vor figura în programul conferinței" (N. R. 151 pg. 1 c. 7).

„E necesar *să pun* lucrurile *la punct",* spune d-l B. Cecropide (Univ. dela 11 Iulie pg. 3. c. 3).

„Aurora" (dela 19 Iulie pg. 4 c. 2) *pune la punct* un individ; iar cea dela 26 Iulie (pg. 3 c. 2) *pune la punct* „Universul", fiindcă a încercat și el un răspuns.

„Au descoperit o mașină infernală gata *pusă la punct"* (Univ. 26 Iulie pg. 3 c. 5).

„*O punere la punct"* (titlul unui art. din Univ. dela 27 Iulie pg. 1 c. 1).

„Ziarele anunță că delegația franceză *a pus la punct* noua formulă" (Adev. 2 Aug. pg. 4 c. 4).

„Gaz. Trans." *pune la punct* confuzia voită „a unor cercuri liberale" (N. R. 193 p. 1 c. 3).

„*Să fie puse la punct* proiectele"... (Viitorul 13 Sept. pg. 3 c. 3).

„Inainte *de a pune punct* unei desbateri" (Aurora 13 Sept. pg. 1 c. 3).

„Delegatul bulgar și-a *atras puneri la* punct (la Sinaia) din partea delegaților români" etc. (N. R. 216 pg. 2 c. 2).

„O interpretare *pusă la punct* va sluji și mai mult merituoasa lucrare dramatică a d-nei Lucreția Petrescu" (Univ. 28 Sept. foil. c. 8).

„Nu s'a făcut nimic puntru *punerea la punct* a vechei noastre rețele (de cale fierată)" (N. R. 297, 1925 pg. 2 c. 2).

„Comentarii prin care *s'a pus la punct* pretenţia maghiară“ (Cv. an I. Nr. 38 p. 4 c. 1).

„Bugetele anilor 1923, 1924 *au trebuit să fie puse la punct* prin votarea de credite extraordinare“ (N. R. 1825 Nr. 9 pg. 1 c. 2).

„O aviaţie *pusă la punct*“ (N. R. 1925 Nr. 17 pg. 1 c. 2).

„D-l min. al justiţiei a *fost pus la punct* de d-l P. Dragomirescu“ (N. R. 1925 Nr. 40 pg. 1 c. 4).

„*Vom pune* noi învinuirile *la punct*“ (Cuv. an II. Nr. 96, pg. 2 c. 5).

„Conducătorii partidului... au ştiut *să pună la punct* dorinţa de emancipare de magnaţi a ţăranilor unguri“ (Cv. an II. Nr. 104 pg. 1 c. 5).

„Un corectiv prin care *se pune la punct* atitudinea bazarului“ (Cv. II. 106 foil. c. 3).

„Corriere della Sera *pune la punct* chestiunea întoarcerii ţarului Ferdinand în Bulgaria“ (Cv. II. Nr. 135 pg. 4 c. 6).

„Carabinele mute“ de experimentare şi le-a confecţionat singur (inventatorul Savu Rogozea) din material insuficient *pus la punct*... (Cv. II. Nr. 238 p. 2 c. 6).

„Delegaţia franceză la Haga a terminat *punerea la punct* a liniilor generale de acţiune“ (Cr. 6 I. 1930 pg. 8 c. 5).

Ba am auzit pe unul povestind cum *a pus la punct* cu două pălmi pe un altul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată, deci, cum această expresie fericită, — fericită fiindcă vine din Franţa, şi tot ce vine de acolo vine cu farmecul lui vino'ncoa, c'un aier de tinereţe contagioase — ne uşurează de atâta balast de dicţionar, putând înlocui pagini întregi de alte expresii.

Se dovedesc de prisos aşadar: aranjarea, punerea în ordine, regularea, rezolvirea, deslegarea, isprăvirea, terminarea, încheierea, finalizarea, desăvârşirea, ultima corectură, darea formei ultime (definitive), precizarea, repararea, înzestrarea cu cele necesare, întregirea, complectarea, spulberarea sau desmiţirea (unei minciuni). Iar când vom avea de furcă cu Nan sau cu Bran, nu vom mai avea nevoie de vechiul bagaj: aducerea la rezon, punerea la ordine, reducerea la tăcere, cetirea levitelor, aplicarea căluşului, astuparea gurii, punerea cu botul pe labe, facerea cu ou şi cu oţet, spovedirea, facerea de două parale — după om şi după împrejurări, — fiindcă toate acestea pot fi înlocuite cu elastica, atotcuprinzătoarea *punere la punct.*

Înţelegem ca această expresie să înlocuiască, ca variaţie, sinonimele: *ultima corectură, ultima precizare, formularea definitivă* a unui text, a unei chestiuni... Dar de aci până la a creia din ea

muşamaua sub care să faci pierdute atâtea alte expresii frumoase, colorate, plastice, e o distanţă!

Azi, expresia e încă monopolul nădragarilor şi-al semidocţilor. Dar, cum e cu lipiciu, să nu ne mirăm dacă în actuala eră a democraţiei, când domnii strâng mai adeseori mânile noduroase ale ţăranului şi când ţăranul care se respectă nu se mai mulţumeşte cu slovenirea foişoarei sale provinciale, ci îşi poartă buricul degetului pe paginile Universului sau Dimineţii, — va începe şi el *să-şi pună la punct: opinca,* dacă i s'a rupt; *nevasta,* dacă-şi ia nasul la purtare; *fata,* dacă-i prea luxoasă ori leneşe; *băiatul,* dacă-i prea uliţarnic. Iar dacă o să i se strice carul, n'o să şi-l mai *dreagă,* acoperişul spart n'o să şi-l mai *repare,* cojocul n'o să şi-l mai *cârpească,* calul n'o să şi-l mai *potcovească* nici *adape,* ci toate *le va pune* şi el *la punct,* cum *va pune la punct* şi lelea Mărie *copilaşii,* înainte de a-i trimite la şcoală sau biserică, *ciorba* şi *mămăliga,* înainte de a le servi la masă, *găinile,* înainte de culcare, *oalele cu lapte,* dacă cumva găinile n'au fost *puse la punct* de vr'un dihor sau de vre-o vulpe, iar oalele cu lapte de niscaiva pisici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

O altă expresie ajunsă la modă pe urma îndrăgirii ei de cele mai bune condeie gazetăreşti e: *în funcţie de...* Citez tot din ziarele din 1924.

„Succesul e *în funcţie de* mijloacele sufleteşti şi materiale puse în activitate de către lucrător" (N. R. Nr. 98 p. 2 c. 3).

„Libertăţile şi drepturile sunt *în funcţiune de* restricţiuni, de obligamente ce trebuesc împlinite în prealabil" (Soc. de Mâine Nr. 4 p. 1 c. 3).

„Profesioniştii religioşi văd principiile *în funcţie de* profesiune, iar nu profesiunea *în funcţie de* principii (N. R. Nr. 103 p. 1 c. 2).

„O chestiune *în funcţie de* timp şi *în funcţie de* cum"... (e vorba de sinceritatea monetară) (N. R. 114 pg. 1 foil. c. 7).

„Adevărata popularitate e *în funcţie de* ce vrei şi de ce faci (N. R. 117 pg. 1).

„S'a aruncat vorba gravă *în funcţie de* care s'ar părea că nici un alt argument nu mai are valoare: economii!" (N. R. 115 p. 1 c. 5).

„Acei care judecă evenimentele totdeauna *în funcţie de* preferinţele lor politice" (N. R. 137 art. prim).

„Un partid democratic care să nu fie *în funcţie de* finanţa capitalistă" (N. R. Nr. 143 pg. 1 c. 1).

„Poate fi conceput altfel scrisul decât *în funcţie de* bâţâiala de partid?" (N. R. Nr. 134 foil. pg. 1 c. 7).

„Opiniile (d-lui A.) sunt *în funcție de* avantajele ce-i pot aduce“ (N. R. 149 pg. 1 c. 2).

„Era, desigur, *în funcție de* faimoasa vorbă a lui I. Brătianu“ (N. R. 154 p. 1 c. 2).

„O solidarizare *în funcție de* alte așteptări viitoare“ (Cv. II. Nr. 51 pg. 4 c. 3).

„Succesul unei comedii șarje este *în funcție de* o desăvârșită interpretare“ (Tot acolo pg. 2 c. 5).

„Reforma dramatică în Germania este *în funcție de* regisor“ (N. R. 1925 Nr. 27 p. 1 foil.).

„Poporul cugetă și grăește *în funcție de* mămăligă“ (Cv. II. 101 pg. 1 c. 6).

„Independența (magistraturei) e *în funcție de* modul de selecționare a membrilor ei“ (Cv. II. 164 pg. 1 c. 2).

„Partidul maghiar a încheiat cu D-l Goga pactul dela Ciucea, *în funcție de* care îl va susținea la Reghin“ (Cv. II. 105 pg. 4 c. 3).

Citatele sunt scoase numai din „Neamul Rom.“ și „Cuvântul“. Și le cred suficiente spre a demonstra cum și această expresie, generalizată odată, ne va sărăci lexicul de construcțiile: atârnă de..., depinde de..., conform cu..., potrivit cu..., după..., în sensul căruia (căreia), mulțumită (datorită) căruia (vezi citatul ultim!)

Expresia e frumoasă și, în unele cazuri, indispensabilă. Nu se ridică nimenea împotriva întrebuințării ei.

Să n'o investim însă cu dreptul exclusivității. Să nu facem și din aceasta o „Mädchen für Alles“.

Dacă nu de alta, de dragul varietății stilului și de groaza uniformei atotnivelatoare.

Ax. Banciu.

Insemnări răslețe

Gaz. Trans. dela 19 Iunie 1854 Nr. 49.

„Mai multe persoane boerești din Moldova s'au retras la noi cu familii cu tot; iară mai mulți fugari de miliție (nu cătane: dar civili, cari figurează, ca să nu-i înroleze) se întoarseră din Moldova înapoi zicând: „că mai bine vor să fie aici ostași, decât sub Rus gospodar".

Noi suntem foarte îngrijorați neștiind încă încotro sună atâtea pregătiri.

Săracii frați din Moldova și Valahia, dacă și acum nu le-au răsărit soarele — apoi când oare le va mai răsări?

Coresp. e datată din *Bucovina* 12 Iunie.

*

Dintre confinii, 3 Iulie st. n. 1854.

„Astăzi e anul când trecură Rușii sub comanda gen. Danenberg Rubiconul Principatelor, *Pontul.* Astăzi e și o zi aniversară de gele pt. bieții frați Moldo-români carii fără vina lor au suferit amar și încă nu li s'a împlut cupa suferințelor etc.

G. Tr. 1854 Nr. 5 dela 26 Iulie pg. 1 col. 2.

*

In *„Junimea Literară"* Nr. 9—12 din 1929 d-l Simeon Reli, în seria de acte oficiale „secrete" ale guvernatorului Bucovinei din 1848 (baronul Henniger), aflătoare în arhivele statului, în Cernăuți, dă la iveală și o comunicare, cu data 7 Iulie 1851, a guvernatorului Transilvaniei către „președintele țării" din Cernăuți, despre sosirea repetată la poșta din Sibiu a mai multor exemplare din revista revoluționarilor români din Paris *„Junimea Română"*, — prin care C. A. Rosetti și N. Bălcescu pregătiau spiritele pentru revoluție — adresate în plicuri închise următoarelor persoane: „Pierre Peretz, Jean C. Cantacuzino, ambii în București, apoi Const. Caragie, în Craiova, Contesse Zoe Rosetti, în Pitești, Jean Broșteanu fiul și Gligori Saftoriu, ambii în Târgu-Jiu, *George Barit* și *Marie Maiorescu, în Brașov.*

Toate exemplarele au fost însă confiscate, ordonându-se, în aceeași adresă: „ca numitele persoane să fie supraveghiate de Poliție, în caz că s'ar afla aici în țară".

*

Cărturari, neguțători, meseriași.

Montesquieu zice oare unde că oamenii până acum primiră trei feluri de creșteri și învățături: una dela *părinți,* care face din noi, nici mai mult nici mai puțin decât niște *maimuțe obraznice;* alta dela *școale* care, dacă suntem genii, ne deschide căi minunate, iar dacă suntem știi, mai așa, devenim tot atâtea nule în societatea omenească; a treia creștere o luăm dela viață, învățând mai totdeauna cu dauna noastră. Ce învățătură tragem de aici? Foarte mântuitoare: decât în 10 ani 100,000 iuriști, medici, teologi șcl. mediocri, slabi și calici, mult mai bine 90,000 neguțători cu lăzile pline și meseriași foarte *deștepți* și avuți și numai 10,000 cărturari, însă aceștia să fie fruntea și lamura națiunei, adecă nu numai învățați, ci și oameni de omenie și patrioți buni întru toată puterea cuvântului; iar celălalt popor încă să nu rămână a fi tot nule, în fruntea cărora D-lor să stea ca tot atâtea cifre mult semnătoare.

Unum faciendum, alterum non omittendum.

G. Tr. 1855 12 Ian.

Com. de **B.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cronică

Anuarul *şcoalei normale de conducătoare „Domniţa Florica" din Braşov,* pe anii şcolari 1926/27, 1927/28, 1928/29, publicat de d-na Maria Popescu-Bogdan, directoară, Vălenii de Munte „Datina Românească" 1930.

Anuarul începe cu „O conferinţă didactică" în care, după ce se arată interesul tot mai viu pentru problema ocrotirii copilului, mai ales după războiul mondial — Braşovul, cu o singură grădină de copii înainte de război, are azi *10;* Viena 103, cu 321 de secţii. In ultimii 8 ani a înfiinţat 50, — se trece la sublinierea asemănărilor şi deosebirilor dintre cele două sisteme de grădini de copii: fröbelian şi montessorian.

De remarcat: constatarea că Şcoala, impunându-i-se programa şcoalelor normale de curs primar, nu mai poate da roadele pe care le dedea când îşi avea programa sa analitică specială.

Răspunsul pe care direcţiunea şcoalei îl dă Ministerului în această privinţă e logic şi concludent. Şi nu ne putem mira îndeajuns că Ministerul n'a ţinut seamă de el, vârând sub aceeaşi căciulă aceste două categorii de şcoală, cu rosturi diferite.

După această conferinţă urmează un cuvânt ocazional, ţinut cu prilejul serbării *Zilei mamelor* (2 Iunie 1929). Reţinem sfârşitul.

„Ar fi foarte bine dacă şcoala, în loc de o oră de fizico-chimice, ar face la lună cel puţin o oră de Cultul mamei — fie chiar şi al tatei. Şi ar fi mai bine dacă s'ar mai reduce din unele şcoli, de cari sunt atât de multe, şi s'ar organiza „Şcoala mamelor", în care fetele să înveţe, înainte de a se mărita, cum să-şi crească copiii, valoarea copilului şi valoarea educaţiei acestuia prin diferite culturi, formând din ei oameni cinstiţi, umani, oameni de artă, ştiinţă, de tot ce are lipsă un popor care se respectă.

Şi dacă astăzi avem prin excepţii mame idealizate prin pictură, poezie, proză, cele ieşite din şcoala mamelor vor fi desigur toate divinizate prin copiii lor.

Şi atunci când toate mamele vor fi conştiente de bogatele comori ce le-a hărăzit lor soarta, vom putea privi senini în viitorul poporului nostru".

Ambele conferinţe sunt ale d-nei directoare Maria Popescu-Bogdan.

Restul anuarului cuprinde date şcolare din cari spicuim.

1. Serbările şcolare la cari s'au jucat piesele: „Se face ziuă" (de Z. Bârsan), „Năpasta" (?) (de I. L. Caragiale), „Nunta ţărănească" şi „Piatra în casă" (de V. Alecsandri", „Sfârşitul pământului" (de V. Eftimiu) şi „Nici pe aici nu se trece"(?) (de Sion).

Dintre lucrările elevelor cetite la „Societatea de lectură" amintim: „Prin ce poate contribui învăţătoarea la propăşirea economică a ţării?" (Frăteanu Maria), „Calităţile unei bune învăţătoare" (Alexe Maria), „Exemplul în educaţie" (Stamati Elena).

Mai remarcăm că „unele din păpuşile confecţionate la această şcoală, împodobesc azi muzeul şcoalei româneşti din Paris de sub conducerea d-lui profesor N. Iorga, altele muzeul Astrei-Braşov".

Au obţinut diploma de conducătoare în anul 1927: 36, în 1928: 56 şi în 1929: 20 de eleve. Din 87 eleve, în 1926/27 au fost 21 fiice de agricultori, 21 orfane, 17 fiice de învăţăt., prof., preoţi, 9 de

maeştri, lucrători, 8 de funcţ. publici. Din 92 eleve, în 1927/28 au fost 29 fiice de agricultori, 16 orfane, 19 f. de înv., prof., preoţi, 7 de maeştri şi 11 de funcţ. publici. Din 98 eleve, în 1928 29 au fost 24 fiice de agricultori, 22 orfane, 16 de funcţ. publici, 13 de prof., înv., preoţi.

*

Sabin Anca, prof.: „Elementul esenţial în artă" (conf.) Oradea 1930 pg. 16, fără indicarea preţului.

Pornind din analiza „Mioriţei" autorul găseşte cauza ultimă a activităţii artistice „în sentimentul de solidaritate al omului cu semenii săi şi cu universul întreg, iar cauza proximă, principiul generator, în tendiuţa izvorâtă în mod natural din acest sentiment, tendinţă cu doi poli opuşi, dintre cari unul ne îmboldeşte să participăm la viaţa altora, iar celalalt, opus acestuia, ne îndeamnă să facem pe alţii să participe la viaţa noastră; tendinţă care ajunge la realizarea ei integrală atunci când în momentele de inspiraţie ale artistului şi în cele de contemplaţie ale spectatorului se stabileşte o armonizare perfectă, o unificare integrală a individualităţii cu universalitatea sau cu o parte a aceleia".

Notele fundamentale ale oricărei opere de artă, notele cari constituesc elementul specific al ei şi pe care trebuie să le întrupeze orice operă de artă, sunt *armonia* şi *sensibilizarea.*

„Tot ce nu e deci armonie şi sensibilizare, aparţine elementelor generice şi elementelor individuale — accesoriale ale operei de artă".

Iar „principiul călăuzitor de care se conduce în realizarea tendinţei de armonizare este adevărul, dreptatea. Arta, prin urmare, nu poate fi nici imorală, nici amorală, ci e morală prin însăşi această tendinţă spre adevăr şi dreptate".

De aceea, „singurul titlu de glorie în viaţă, este lupta pentru înfăptuirea adevărului şi singura măsură reală pentru valoarea pe care o reprezintă un om este partea de contribuţie ce a avut-o la realizarea aceluia".

*

Muzeul naţional secuesc din Sf. Gheorghe, instalat într'o clădire cu aspect mai mult original decât estetic, dar cuprinzând între zidurile lui respectabila cifră de 273,575 obiecte, manuscrise şi cărţi, a împlinit la 15 Sept. 1929 cincizeci de ani dela înfiinţarea lui. Actualii conducători au organizat cu acest prilej o serbare comemorativă şi au publicat un volum festiv apărut prin îngrijirea d-lui director *Csuták Vilmos.*

Prin dimensiunile lui — cuprinde 780 pagini, — ca şi prin seriozitatea celor mai multe din articolele cu care au contribuit un mare număr de colaboratori, printre cari şi doi români, d-ni Al. Tzigara Samurcaş şi I. Andrieşescu, volumul acesta frumos tipărit şi ilustrat, se înfăţişează ca o mare lucrare cu caracter monografic, indispensabilă pentru cunoaşterea ţinutului secuesc.

In general, diferitele articole sunt scrise cu interes şi cu dra-

goste pentru obiectul studiat dar şi cu obiectivitatea impusă unor cercetări strict ştiinţifice. Găsim însă şi unele excepţii, dintre cari relevăm următoarele două.

D-l *Bogáts Dénes* se ocupă de vechea toponimie a judeţului Trei-Scaune. Pe 16 pagini înşiră circa 2000 de numiri, culese de d-sa din documentele aflate în arhiva muzeului din Sf. Gheorghe. Cu toate că d-l B. subliniază, că lista d-sale nu cuprinde toate numirile vechi din Trei-Scaune şi deşi documentele cercetate nu sunt mai vechi ca din sec. 14-lea, cele mai multe fiind din sec. 16—19, totuş d-sa conclude, că „după descompunerea imperiulni hunic“ în Trei-Scaune n'a fost altă populaţie veche afară de maghiari şi slavi, pentrucă „*din acele timpuri* n'am găsit decât numiri slave afară de cele maghiare, deşi am cercetat mai multe mii de documente“. Numirile *vechi* culese de d-sa vorbesc despre bulgari, despre saşi (drumul saşilor), ba chiar şi despre ruşi (drumul ruşilor). Nici o indicaţie despre români, nici chiar în satele, unde aceştia se mai păstrează şi astăzi.

Siculus într'un articol privitor la originea secuilor pune în sarcina d-lor N. Iorga şi Sabin Opreanu afirmarea, pe care n'a făcut-o nici unul din aceşti autori, că secuii ar fi pur şi simplu români maghiarizaţi.

Astfel de alunecări trebuesc neapărat evitate. Ţinutul secuesc şi locuitorii lui vor da mult de lucru mai ales de aci înainte cercetătorilor români şi maghiari. O colaborare ştiinţifică, asiduă şi oială, e cel mai bun mijloc de cunoaştere şi apropiere. Frumosul volum jubiliar al muzeului din Sf. Gheorghe a servit şi acest scop.

N. O.

BIBLIOGRAFIE

„Darul Vremii“ se întitulează noua revistă de literatură artă şi ştiinţă ce ne-a sosit dela Cluj. O aşteptam de mult. Şi ne bucurăm că gândul bun a isbutit, în sfârşit, să ia trup aievea, în forma simpatică, ademenitoare în care se înfăţişează atât sub raportul exterior cât şi al conţinutului.

Capitala Ardealului cu atâţi intelectuali mânuitori ai condeiului era cea mai chemată să prindă firul vechiului Luceafăr şi să-l înnoade de caierul gândurilor, frământărilor, aspiraţiilor generaţiei de azi.

Noi îi dorim sincer ca „gândul răsleţ şi vorba nerostită încă, elemente de preţ tăinuite în ascunzişuri ca şi comorile pe care le anunţă doar vâlvătăi în noapte“ să poată fi „dibuite“ şi „pionerii“ să poată înfrunta greutăţile începutului şi cu noroc să însemne dâră bună celor ce vor veni după ei“.

Iată şi cuprinsul primelor două numere:

Nr. 1 I. Chinezu: Bilanţ ardelean, I. Agârbiceanu: In noapte, C. Buzdugan: Aş vrea să fiu.... I. Munteanu: Povestea unei inimi, G. Retezeanu: La frumoasa'n casă..., I. Ilieşiu: Provincială, V. Papilian: Un acuzat zâmbi... H. Watzlik: Ca stânca (tr. de I. C. Delabaia). Şt. Bezdechi: Ovidiu şi soţia sa.

Nr. 2. I. Breazu: Bucuria şi tristeţa unui centenar, I. Ilieşiu: Declin, P. Dan: Ursita, G. Retezeanu: Când soarele s'ascunde, V. Papilian: Un acuzat zâmbi (urmare), R. Browning: Evelyn Hope (tr. de P. Grimm), H. Teculescu: Folklorul şi lit. cultă. Cronicile (lit. plastică, socială) sunt iscălite de: I. Breazu, A. Ciupe, V. Papilian, Dr. M. Kernbach. Iar însemnările privitoare la cărţi şi reviste de: Val. Bologa, I. Chinezu, V. Puşcariu, I. Muşlea, Ştefanovici-Svensk etc.

Abon. pe an Lei 250, pe şase luni Lei 150. Pt. instituţii şi autorităţi Lei 500. Exemplarul Lei 25. Red. şi Adm. Cluj, Str. Stroescu Nr. 18.

*

Convorbiri Literare pe Februarie are urm. sumar:

Basarabescu A. I.: Cine a îndemnat pe Creangă să scrie, Odobescu Al.: Iliada lui Omer, cântul I. (trad.) Ciorogariu Roman, episcop: Merindea cu care a plecat I. Slavici la Viena, Slavici I.: Lumea prin care am trecut, Naum Al.: Mireia, Cântul I. de A. Mistral, Petrovici C. C.: Dictatorul roşu şi sistemul său, Al. Georghe I.: Pentru Chryseis şi Fericirea, Păunel I. E. Dr.: Viaţa şi opera lui H. C. Andersen, Bilciurescu Al.: Intermezzo de primăvară, Konya S. E.: Ce am văzut în Olanda.

Sumarul N-rului de pe Martie:

Slavici I.: Lumea prin care am trecut (urmare), Ciuchi E.: Poveste (Poemă), Iordănescu T.: O istorie a Ţiganilor, Al. George I.: Aceleiaşi, Chemările, Sturdza P. Alice: Un drăcuşor de fată, Odobescu A.: Odiseia (cont.) Zalplachta I. Dr.: Universitatea din Wilno, Stamatiad I.: Versuri traduse din M. Maeterlinck, Popescu M. prof.: Războiul Austro-Ruso-Turc între 1787

—1792 şi Principatele Române. — Cronici şi Recenzii.

Abon. pe an 500 Lei. Red. şi Adm Bucureşti, Str. Wilson Nr. 1.

*

Gândirea Bucureşti, Anul X (1830), No. 4. *Nichifor Crainic:* Pacifism. *Lucian Blaga:* Munte vrăjit. *Sandu Tudor:* Cartea muntelui sfânt. *George Gregorian:* Cimitirul alb. *V. Ciocâlteu:* Paradoxal. *N. M. Condiescu:* Din amintirile lui Safirim. *R. Han:* Treime. *V. Băncilă:* Intr'o biserică benedictină. *Ion Marin Sadoveanu:* Scriitorii şi viaţa socială. *Tudor Vianu:* Ion Marin Sadoveanu (cu prilejul „Cântecelor de Rob"). *Paul Sterian:* El Gahel (Ion Barbu: „Joc Secund"). Cronicile semnate de d-nii: *Al. Bădăuţă, Aurel D. Broşteanu, Ion Marin Sadoveanu* şi *Nichifor Crainic.* Ilustraţii şi desene de *O. Han* şi *Demian.* Reproduceri din *N. N. Tonitza* şi *Teodorescu-Sion.*

*

Buletinul eugenic şi biopolitic, Cluj, anul 1930 (Vol. IV) No. 1-2. *Gh. Comicescu:* Orientarea biologică a educaţiei. *M. Kernbach:* Despre asigurările sociale. *Dr. I. Gomoiu* şi *Dr. P. Râmneanţu:* Fragmente din Raportul asupra anchetei din plasa de demonstraţie Gilău, judeţul Cluj. *Dr. G. Retezeanu:* Dispensarul psihiatric. *Ovidiu Comşa:* Consideraţii generale asupra cauzelor prostituţiei. *Dr. V. L. Bologa:* Istoria sifilisului. *Dr. Zolog:* Actualităţi.

*

Clujul Medical, anul X (1929) No. 12. Număr festiv închinat d-lui prof. Dr. I. Iacobovici cu prilejul împlinirii alor 50 ani de viaţă şi 10 ani de activitate la Universitatea din Cluj. *Dr. E. Ţeposu:* Profesorul Dr. I. Iacobovici. *Dr. E. Ţeposu:* Insuficienţa orificiului ureteral şi reflux vesico-renal. *Dr. E. Ţeposu şi Dr. E. Mureşeanu:* Consideraţiuni asupra una sută intervenţii pentru calculoză vezicală. *Dr. Al. Pop:* Cholecystoenteroastomoza şi transplantarea choledocului în cazurile de ulcere perivateriene. *Dr. Liviu Câmpeanu:* Contribuţiuni la operaţiunile de apendicită. *Dr. Oct. Filipescu:* Consideraţiuni asupra rezecţiilor stomacale Pean, Haberer, Babeock-Goepel. *Dr. M. Roth* şi *Dr. E. Steiner:* Radioterapia afecţiunilor inflamatorii acute. Dr. *Al. Pop*-Cluj: Consideraţiuni asupra 2500 cazuri de apendicită operate în clinica chirurgicală din Cluj. *Dr. Mihai M. Mitrea:* Epiteliomul stomacului. *Dr. Eugen Nicoară:* Contribuţiuni la studiul sarcinei extrauterine. Dr. Nicolae Belu: Asupra myohysteropexiei Profesor Dr. Iacobovici. *Dr. Martin Fodor* şi *Dr. Zeno Borza;* Studiu clinic şi statistic asupra afecţiunilor căilor bileare, tratate în clinica chirurgicală din Cluj. *Dr. Ion Mureşean:* Contribuţiuni la tratamentul osteomielitelor. *Dr. G. Bolintioeanu:* Un caz de hernie crurală gigantă. Alte articole publică d-nii: Dr. M. I. Nichita, Dr. Al. Lupan, Dr. I. Danicico, Dr. G. Căpruciu, Dr. V. Dogariu, Dr. N. Oancea, Dr. Traian Bona, Dr. T. Spoială, Dr. Iosif Ujhely, Dr. Atanasie Demian, Dr. St. Jianu, Dr. Emil Mureşianu.

*

Arhiva. Organul soc. istorico-filolodin Iaşi. Anul XXXVII (1930) No. 2. *Ilie Bărbulescu*: individualitatea limbii române şi elementul slav. *C. Kogălniceanu*: Românii de dincoace de Carpaţi sub dominaţiunea Ungurilor până la întemeierea Ţării Româneşti şi a Moldovei. *Th. Holban*: Boierii lui Mihai Viteazul (continuare) *Petru Caraman*: Contribuţiuni bibliografice la studiul Românilor din Istorie şi al limbii lor. *Comunicări* semnează: *Margareta Ştefănescu*: Influenţa cronicei lui Manasses asupra poeziei româneşti vechi. Datine

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a 40 de sfinți. Zicători ce se asemănătoare cu ale noastre. *Lucian Predescu*: Rectificări în istoria literară. *Th. Holban*: Românii la hotarele Galiției. *P. Constantinescu-Iași*: O operă de literatură rusă medievală și țara noastră. *N. Gane*: Folklor din Basarabia. *Recenzii.*

*

Arhiva Someșană. (1930) No. 12. *Virgil Sotropa*: Un act memorabil. *I. Marțian*: Raportul locotenentului Friederich Storch de Arben din 1838—49. Corespondența lui Nacșu cu Moisil și Petri. *V. Bichicean*: Material documentar. *I. Marțian*: O altă scrisoare a Generalului Ioan Kemény. *Virgil Sotropa*: In amintirea lui Grigore Silași.

*

Graiul Românesc. Anul III (1929) No. 1—7. *Dr. Victor Papacosta*: Despre Românii desnaționalizați dintre Rusciuc și Silistra. *M. Pop*: Românii din Cehoslovacia. *Simion C. Mândrescu*: Corpul nostru diplomatic în țări cu minoritate românească. *Anton Hoidas*: Românii rutenizați din Bucovina. (In No. 3). *D. Caracostea*: O problemă de geografie Folklorică sudesteuropeană. *Elena Eftimiu*: Intre Valași. (In No. 4—5). *Dimitrie Beratti*: O nouă autocefalie în Balcani. *V. Vărădean*: Românii din Banatul Jugosslav. (In No. 6). *Simion C. Mândrescu*: Etatizarea școalelor românești din Albania. *Paul St. Iliin*: Independența Ucrainei și Românii Transnistrieni. (In No. 7). *Stoica Nicolaescu*: Sfântul Munte Athos și importanța lui pentru România din punct de vedere istoric, cultural și religios.

*

Utopia. Cluj. Anul II. (1930) No. 1. *I. Hațegan*: Politica tineretului. *J. E. Drummond*: Problema limbii internaționale. *Edmond Séchelle*: Filosofia cosmologiei Einsteiniene. *Corneliu Albu*: Democrația și problema minoritară. *Traian Ieremici*: Atavism. *V. L. Rogacevschi*: Scriitorii ruși legați de moșie. Note, cărți, reviste.

*

Cele Trei Crișuri. Oradea. Anul IX (1930) No. 1—2. Număr închinat Românilor de peste hotare. *Maria, Regină a României*: Intre Românii din America. *S. Mehedinți*, Românii de peste hotare. *Ion C. Grădișteanu*: Insemnătatea Românilor de peste hotare. *Ion Foti*, Macedo-Românii. *Sextil Pușcariu*: Românii din Istria. *Traian Birănescu*: Românii din Banatul înstreinat. *Vasile Stoica*: Românii din Ungaria (I). *A. Davidescu*: Românii din Ungaria (II). *Paul Negulescu*: Românii din America. *Ștefan Popp*: Românii din Cehoslovacia. *Gh. Vornicu*: Românii din Maramureșul Cehoslovac. *Ștefan Ciobanu*: Românii de peste Nistru. *Note, cărți, reviste.*

*

Făt-Frumos. Anul V, (1930) No. 1. Număr închinat lui Ion Creangă, la 40 ani dela moartea lui. *Leca Morariu*: Creangă. *Gh. Bogdan-Duică*: Variante ungurești la Ion Creangă. *A. A. Cuza*: De-ale lui Creangă. *I Creangă*: De-ale școlii (spicuiri). *A. Garovei*: Insemnări de-ale lui Creangă. *V. Tempeanu*: Folticenii în „Amintirile" lui Creangă. *N. A. Bogdan*: Creangă la Slănicul-Moldovei (1885). *Leca Morariu*: Recenzia ediției Creangă-Lovinescu. Cronică. Bibliografie.

*

Societatea de mâine. Cluj. Anul VII, (1930) No. 7. *Ilie Cristea*: Românii din Rusia Sovietică. *Traian Herseni*: Sociologia comparată a mentalităților. *Petru Suciu*: Problema femenismului la noi. *Al. Ciura*: Crucifixul. *Ar. Deleanu*: Afară cu politica din Universitate. *Horia Trandafir*: Spinoza în românește. *Dr. Val. Moldovanu*: Tendințele de evoluție

Babeș-Bolyai National University Library Cluj

ale raportului dintre biserică şi Stat. *Ernest Bernea:* Societatea Naţiunilor şi viaţa universitară internaţională. *G. Serbu*: Atlasul linquistic al României. *Ion Clopoţel:* Alexandru Papiu-Ilarianu. *Ion Chinezu:* Aspecte din literatura maghiară din Ardeal (1918-1928). *Cronici fapte etc.*

*

Ritmuri. Braşov. Anul I (1930), No. 8—9. *I. Al. Bran-Lemeny;* Literatura şi Braşovul, în lumina materialismului şi a idealismului. Restul numărului versuri şi proză semnate de: Maria B. Baiulescu, Al. Călinescu, Ion Focşeneanu, Ecaterina Pitiş, Alex. Iacobescu, N. Niculescu Cantonieru, Lucian Costin, Aurel Chirescu, Aurel Marin, I. Iordache, R. Prişcu, Luciu Marian. Recenzii.

*

Scrisul nostru. Bârlad. Anul I, No. 12. *G Tutoveanu:* Al. Vlahuţă. Versuri şi proză de: Zoe G. Frasin, Ştefan Cosma, G. Ursu, N. N. Lenguceanu, G. Ioniţă, G. Nedelea, D. Farcaşanu, I. Mihail. Cronici, Insemnări.

*

Luceafărul literar şi artistic. Anul I, No. 8—9 şi 10—11.

Soveja. Bucureşti. Anul II, (1930), No. 1—2.

Moldova literară. Mihăileni. Anul IV, (1930), No. 1.

România literară. Anul I (1930) No. 1. Prim-redactor *Ovidiu Hulea.* Noua revistă a Ardealului, vrea să fie o continuare a „Tribunei" şi „Luceafărului": „In spiritul acestei tradiţii vom deschide deci coloanele revistei noastre, tuturor năzuinţelor curate de a tălmăci marele suflet al naţiunii".

In acest număr publică: *I. Agârbiceanu:* Inimi simple (schiţă). *G. Bogdan-Duică:* Basarabia în 1838. *Al. Ciura;* D-l Consilier (schiţă). *Dr. Coriolan Suciu;* Când a plecat Gh. Lazăr din Sibiu? *Nicolae Mărgineanu:* Insemnări asupra lui Pirandello. *Livia Rebreanu-Hulea:* Copilul cât plopul (poveste). Versuri semnează: Livia Rebreanu-Hulea, Emil Giurgiuca, Ovidiu Hulea, Gabriel Drăgan. Bogate pagini de cronică.

Poate ar fi fost bine ca Redacţia să fie în aceeaşi localitate cu Administraţia, iar nu una la Aiud şi ceailaltă la Arad. Vorbind astfel ne gândim la unele greşeli de tipar cari s'ar fi putut evita.

*

Dela „ASTRA" Braşov

In 13 Aprilie c. Despărţământul „Astra" Braşov şi-a ţinut adunarea generală ordinară, în sala festivă a liceului „A. Şaguna". Din Raportul general despre activitatea comitetului în 1929—1930. spicuim: (Capitolul „Propaganda culturală"). „Sunt trei lucruri de cari trebuie să se ţină seamă atunci când mergi la ţară: conferenţiarul, conferinţa şi politicianismul.

1. Nu ori cine poate vorbi ţăranilor. Intelectualul dela oraş are un anumit limbaj, împestriţat cu atâtea neologisme încât, dacă nu e obişnuit să se coboare la mentalitatea şi limba satelor, fără de nici un folos va căuta să înalţe satul printr'o savantă conferinţă. Aşadară, vorbitorul trimis la sate nu poate fi ori cine — ori câtă

bunăvoinţă ar avea — ci numai acel care are un vocabular rural, ca să-i zicem aşa.

2. Nici conferinţa nu poate fi aleasă la întâmplare. Sunt preferate cele ce îşi găsesc o aplicare imediată, mai ales la început, şi acele în cari au şi ascultătorii un bagaj de cunoştinţe; fiind cu totul streini de un subiect, chiar dacă vei reuşi să te faci ascultat, folosul va fi problematic. Deci conferinţele vor fi *alese.* Ideal ar fi ca însuşi satul să-ţi indice subiectul pe care ar dori să-l tratezi.

3. Asupra politicianismului sunt multe de spus. In propaganda noastră la sate suntem de atâtea ori priviţi cu neîncredere: „Domnii dela oraş" în mintea ţăranului reprezintă azi, de atâtea ori, un fel de negustor de voturi, dar un negustor de şatră care-şi face reclamă mărfii. Politicianismul a frânt massele satelor, le-a învrăjbit fărămiţându-le, le-a aruncat în vâltoarea unor lupte şi vinovate şi inutile. In cel mai umil sătişor, toate partidele îşi au reprezentanţii lor şi ţăranul nici nu mai concepe altfel de întruniri decât politice. Şi, — să ne bucurăm! — e sătul de ele. Ţi-o spune în faţă cu acea sinceritate amară şi dojenitoare: „Ne-am săturat de politică; lăsaţi-ne în pace!" Ori ce conferinţă pe care o ţinem trebuie să înceapă cu aceeaşi frază stereotipă:" Oameni buni, n'am venit să facem politică şi nici să vă cerem votul . . ." Abia după această prealabilă spovedanie, feţele se mai luminează, ochii se uită mai bucuroşi de oaspeţi, mai încrezători în „Domnul dela oraş". Vina o poartă cei cari îi îmbată pe bieţii ţărani cu vorbe goale, înjurând pe cei din partidul advers, cu scopul de a le smulge votul. Acesta odată dat, satul rămâne tot cu mâna goală, dar cu sufletul însămânţat de vrajbă. Cine strică? De cele mai multe ori chiar conducătorii satelor. Va trebui să se pună capăt odată acestei vinovate exploatări a „conştiinţei cetăţeneşti" în numele căreia pledează toţi cei ce duc politica militantă la sate. Acolo încă nu avem nevoie de ea, sau cel puţin *nu* în forma în care se face azi".

Deşi a avut să lupte cu multe piedeci, activitatea „Astrei" din anul acesta înregistrează un progres simţitor faţă de trecut. Având aparate de proiecţie, filme şi automobil propriu, conferinţe s'au ţinut şi mai multe, şi în săli mai populate. S'au organizat trei serii de conferinţe: una în Scheiu, unde au vorbit D-nii Dr. V. Stinghe, I. Colan, Ing. V. Micu, Ing. B. Mâzgăreanu, Aurel Căpă-

ţină; a doua la liceul „A. Şaguna“ unde au vorbit D-nii: N. Orghidan prof., I. Mărculescu prof., General A. Butunoiu, Dr. V. Stinghe, Aurel A. Safirescu, Consilier la Curtea de Apel, Octavian Giurgiu prof., I. Garoiu avocat, Dr. Voicu Niţescu, Ministrul Justiţiei, Ion Colan, prof., Ing. Bujor Măzgăreanu, Dr. N. Căliman şi Eugen Hulea, prof. A treia serie a fost organizată la sate unde s'au ţinut 31 de conferinţe de către D-nii: Dr. N. Căliman, Ion Colan, Dr. V. Stinghe, Ing. Bujor Măzgăreanu, Ing. V. Micu, N. Orghidan, prof., Dr. I. Gancevici medic, Ioan Pricu, dir. şcoalei comerciale, Aurel Căpăţină avocat, Ing. Comanescu.

S'au ţinut, deci, în total 50 de conferinţe. S'au organizat apoi serbarea dela 1 Decemvrie 1929, precum şi o şedinţă solemnă în cinstea lui Thomas Garique Massaryk, cu prilejul împlinirii a 80 de ani dela naştere.

Subvenţiuni şi ajutoare s'au primit dela: Prefectura Judeţului Braşov, primăriile comunale: Bod, Hălchiu, Feldioara, Hărman, Holbav, Purcăreni, Satulung, Teliu, Turcheş, în sumă totală de Lei *70.500.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faţă de această sumă primită, Despărţământul a dat, în 1929, subvenţiuni şi ajutoare în sumă de lei 123.991, sau, dacă socotim tot ce s'a împărţit timp de patru ani, ajungem la peste 692.000 lei

Despre inaugurarea Bibliotecii „Dr. Al. Bogdan“, am vorbit în alt număr al revistei noastre. Constatăm aici sporul faţă de 1929: Biblioteca cuprinde 13.309 vol. (în 1929 numai 10.778). Reviste: 217 în 403 vol. S'au cumpărat 640 vol. S'au primit donaţiuni: 1303 cărţi 588 broşuri, 36 ani de reviste, 2629 numeri de reviste, 80 diverse. S'au catalogat în total 2201 cărţi (2220 vol.), şi 217 reviste (403 vol.). S'au citit 1607 vol. (In lunile Ianuarie — începând din 20 — Februarie şi Martie). S'au legat 244 vol. cu 26.130 lei.

Muzeul s'a îmbogăţit cu câteva tablouri, cumpărate şi donate.

Membrii „Astrei“ Braşov sunt: 40 fondatori, 263 pe viaţă, 221 activi şi 520 ajutători: total 1044.

Atât raportul general cât şi cel al consiliului de administraţie al cinematografului, se vor publica în broşură, aşa cum s'a făcut şi în ceilalţi ani.